

Літаратура і Мастацтва

№ 45 (2936)

10 лістапада 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

ЛЕНІНСКІМ КУРСАМ, ПАД КАСТРЫЧНІЦКІМ СЦЯГАМ



7 лістапада 1978 года, 61-ы Кастрычнік. Красная плошча — галоўная плошча Краіны Саветаў. Урачыстае і строгае ле ўбранне.

На цэнтральную трыбуну Маўзалея падмаюцца таварышы Л. І. Брэжнеў, Ю. У. Андропоў, В. В. Грышын, А. А. Грамына, А. П. Кірыленка, А. М. Касыгін, К. Т. Мазураў, А. Я. Пельшэ, М. А. Сулаў, П. Н. Дземічаў, В. В. Кузняцоў, Б. М. Панамароў, М. С. Саломенцаў, К. У. Чарненка, І. В. Капітонаў, У. І. Далгіх, М. В. Зімянін, Я. П. Рабаў, К. В. Русакоў. Тут жа — вядомыя савецкія военачальнікі.

На трыбуне Маўзалея — Генеральны сакратар ЦК КПВ, Ле Зуан і член Палітбюро ЦК КПВ, Прэм'ер-Міністр урада СРВ Фам Вам Донг.

Дзесяць гадзін раніцы, са Спаскіх варот на адкрытай машыне выязджае член Палітбюро ЦК КПСС, Міністр абароны СССР Маршал Савецкага Саюза Д. Ф. Усцінаў. Прыняўшы рапарт камандуючага войскамі ордэна Леніна Маскоўскай ваеннай акругі генерала арміі В. Л. Говарава, міністр абароны СССР аб'язджае войскі, вінішуе іх са сьвятам. Потым падмаюцца на трыбуну і гаворыць прамову.

Чаканячы ірон, перад Маўзалеем праходзяць войскі, слухачы ваенных акадэміяў, інстытутаў і вучылішч, рухаюцца падраздзяленні баявой тэхнікі. Парад на Краснай плошчы стаў яркім сведчаннем высокай вывучкі савецкіх воінаў.

Затым пачалася сьвятковая дэманстрацыя прадстаўніоў працоўных сталіцы. Яна зноў перананаўча адлюстравала непарушае маналітнае адзінства партыі і народа.

«Кастрычнік», «Пралетарская салідарнасць», «Інтернацыяналізм». Гэтыя словы ярка гарэлі на транспарантах і палотнішчах мінчан. У іх вызначана сутнасць сацыялістычнага ладу жыцця працоўных Беларусі. Роўная спрод роўных рэспубліка жыве паўнакроўным жыццём у вялікай сям'і савецкіх народаў.

Удзельнікаў ваеннага парадку і кастрычніцкай маніфестацыі працоўных з урадавай трыбуны на Цэнтральнай плошчы беларускай сталіцы віталі кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў, Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў, іншыя кіраўнікі партыі і ўрада.



АДРАС ПРЫЦЯГНЕННЯ



Касманаўты Уладзімір Кавалёнак (справа) і Аляксандр Іванчэнкаў.
Фота ТАСС.

Здаецца, яшчэ гучыць ён з касмічнай арбіты — бадзёры, урачыста-дзелавы голас Уладзіміра Кавалёнака, — так пры выклі мы да яго за гэтыя 140 дзён. Здаецца, толькі што з хваляваннем чытаў я першы раз і перачытваў адрас на канверце: «Зямля, г. Мінск...». Ужо нека неупрыкмет амаль дамашнімі зрабіліся для нас гэтыя сустрэчы: Космас, «Салют-6», Уладзімір Кавалёнак, Аляксандр Іванчэнкаў. Мы слухалі іх, мы адкрывалі нязведанае іх вачамі, мы святкавалі з імі, вярталі, нават пабывалі ў касмічнай лазні. Мы жылі разам з імі. І, здаецца, нека сумнавата стала без іх у зорнай прасторы...

Але затое і радасць сёння ў нас — сапраўды касмічная! Радасць сустрэчы з героямі на роднай зямлі.

Вось яны — стаяць, стомлена ўсміхаюцца, шчасліва, што праграма выканана, як заўважае Аляксандр Іванчэнкаў, «ад кропкі да кропкі». А на словы захаплення працягласцю палёту Уладзімір Кавалёнак адказвае: «Будуць яшчэ даўжэйшыя».

Першыя крокі па зямлі. Нялёгка яны пасля касмічнай бязважкасці. Нялёгка, бо нялёгка адпуская Зямля сваіх сыноў. І ўсё ж вечны закон, вечная прага адкрыцця кліча да нязведаных вышынь.

Крылы растуць на зямлі,
А забірае іх неба.

Такія крылы чалавек займае ўпершыню. Такіх працяглых палётаў у Космасе яшчэ не здзяйсняў ніхто. Радасць перамогі падмацоўваецца ўнушальнай навукова-тэхнічнай інфармацыяй аб доследах і эксперыментах, праведзеных на борце арбітальнага комплексу. Ва ўмовах бязважкасці выканана звыш 50 тэхналагічных эксперыментаў з мэтай атрымання новых паўправадніковых і аптычных матэрыялаў, металічных сплаваў і злучэнняў. Праведзенае ў розны час года фатаграфаванне раёнаў зямной паверхні мае вялікае значэнне для вывучэння дынамікі змянення расліннага покрыва, воднага балансу рэк і іншых сезонных з'яў прыроды. Здзейснена шырокая праграма медыцынскіх даследаванняў і біялагічных эксперыментаў.

140 дзён. З неаслабнай увагай сачылі людзі за гэтым палётам. Сачыў і я. Толькі хваляван-

ле мае было памножана на велічыню, вымераць якую не здольны пакуль што ніякія матэматычныя метады, бо там, на касмічнай арбіце, была і часцінка майго дзяцінства, цеплыня снежка і палявых дарог, дзе бегалі мы баснож, водгулле Зялёнай Пушчы, пад крылом якой прытуліліся нашы родныя вёскі Белае і Мачулішка.

Я ляцеў кавалачкам Радзімы,
Я ляцеў лістком Зялёнай Пушчы.
Я ляцеў — бязмежнай і адзінай
Сіняй памяццю крыніц відушчых.
Памяццю, што плыткую бязважкасць
Узрывае сілай мегатоннай.
Я ляцеў, каб па-зямному цяжка
Сніўся сон бязважкам Фатону.
Я ляцеў: і слова, і травінка,
Што ў касмічнай стэні прарастае.
Я ляцеў — як подых той галінкі,
Што сусветаў рубжы хвіста.
Я ляцеў у зорнае імгненне —
Як пылінка з палівога транку,
Што трымае ў полі прыцягнення
Сорак тысяч вогненых галактык.
Я ляцеў, каб з роднаю зямлёю
Нітаваўся вырай твой высокі.
«Вось яна — не расставаліся з ёю», —
І крылом я расхінаў аблони...

Там, на арбіце, быў наш часопіс «Малодосць», была кніжка маіх вершаў «Нача», гучала беларускае слова. Адтуль, з борта арбітальнай станцыі, Уладзімір Кавалёнак гаварыў: «Я, калі пралятаю над Беларуссю, заўсёды ўглядаюся ў родныя мясціны, спрабаваў нават адшукаць гэтую рачулку Нану. Лічаныя секунды ляціш, а ў думках адразу ўяўляеш яе дубровы, палі, лугі, нават узбалоткі помніш, дзе грыбы даводзілася збіраць».

Радзіма сустракае сыноў.
З вяртаннем, мужныя героі!
З вяртаннем, дарагі зямляча! Абдымае цябе
родная Беларусь, нашы нівы, лугі, наша Зялёная Пушча!

Васіль ЗУЕНАК.

НОВАЯ КНИГА ПРА БЕЛАРУСЬ У БАЛГАРЫ

У год 60-гадовага юбілею Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі балгарскія выдавецтвы «Партвыдат» і «Народна младаж» вырасылі выдаць серыю кніг, кожная з якіх расказвае чытачам пра сённяшні дзень адной з пятнаццаці саюзных рэспублік Савецкай краіны. Напісаны іх было даручана вядомым балгарскім пісьменнікам. Задума выдавецтваў з'явілася нібы спецаб'явімым працягам праз многія гады кнігі балгарскага вучонага-дэмакрата Асена Златарава «У Краіне Саветаў», якая выйшла ў Сафіі ў 1936 годзе і ў якой у час наоубавання фашызму ў Балгарыі смела раскрывалася ўся праўда пра жыццё Савецкай краіны.

З усім нядаўна ў гэтай серыі з'явілася «Беларуская бяроза». Найдана Вылчавя — яшчэ адна кніга, цалкам прысвечаная нашай рэспубліцы (у дадатак да вядомай чытачу «Беларусь — белая балада» С. Паптанева). Яе аўтар, паэт і перакладчык беларускай літаратуры, у форме свабоднага журналісцка-паэтычнага рэпартажу знаёміць бал-

гарскіх чытачоў са сваімі ўражаннямі ад шматлікіх наведванняў Беларусі. Ён пабываў на прадпрыемствах і ў калгасах, у навучальных установах і майстэрнях мастакоў, у кабінетах дзяржаўных дзеячаў, на канцэртах і спектаклях... Аўтар выцяла ў ніззе сваю глыбокую дасведчанасць у пытаннях нашай і блізкай, і далёкай гісторыі. Са шчырай цеплынёй стварае ён невялічкія партрэты-замалёўкі людзей, з якімі давляло сустрэцца: рабочага Рыгора Чухнакова, інжынера Васіля Міронава, старшыні калгаса Васіля Старавойтава, дзяржаўнага дзеяча Філіпа Коханова, пісьменнікаў Пімена Панчанкі і Андрэя Макаёнка, артыста Генадзя Аўсянікова, мастака Міхаіла Савіцкага... Многія старонкі прысвечаны гераічнаму подвігу, што здзейсніў беларускі народ у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Кніга выдатна аформлена. На супераккладцы — рэпрадукцыя з марціны народнага мастака БССР М. Савіцкага «Партызанская мадонна».

В. НИКІФАРОВІЧ.

У ПОЛЬСКИМ ЧАСОПИСЕ

Апошні, 4—5 (ліпень — кастрычнік) нумар польскага літаратурна-навуковага часопіса «Рух літаратуры» (орган Кракаўскага аддзялення ПАН) прысвечаны VIII Міжнароднаму з'езду славістаў, які нядаўна адбыўся ў Югаславіі. У гэтым нумары змешчаны даследаванні аб зарубежных паланістах, зборак польскай літаратуры, якія прапагандавалі яе ў іншых краінах. У іх ліку мы знаходзім імя Янкі Купалы. У артыкуле польскага літаратуразнаўца Тэлефера Позняка праналізаваны купалаўскія пераклады твораў Міцкевіча, Кананіцкай і іншых польскіх паэтаў. «Ад ранняга дзяцінства да канца сваіх дзён, — гаворыцца ў заключэнне артыкула, — Купала лічыў польскую мову і культуру найбольш блізкімі сабе пасля беларускай і рускай. Спадарожнічалі яны ў яго працы над збудаваннем зрубу сучаснай беларускай літаратуры, у яго прыватным і грамадскім жыцці. Належаў ён да самых выдатных іх прапагандыстаў сярод усходніх славінаў. Гэту купалаўскую прывязанасць перанялі сённяшнія вы-

датныя беларускія савецкія пісьменнікі — паэт Максім Танк, празаік Янка Брыль, а таксама плеяда літаратурных крытыкаў і гісторыкаў літаратуры, засяроджаных вакол Акадэміі навук БССР і Беларускага ўніверсітэта імя Леніна ў Мінску».

У тым жа нумары змешчана рэцэнзія кракаўскага славіста Здзіслава Нядзелі на двухтомную гісторыю беларускай літаратуры на рускай мове. Аўтар падкрэслівае, што супрацоўнікі Інстытута літаратуры АН БССР «могучы ганарыцца новым, значным сінтэзам гісторыі беларускай літаратуры», што ў гэтым выданні факты літаратуры пададзены на шырокім грамадскім фоне, у сувязі «з сусветнай культурай». Высока ацэньваючы двухтомнік, рэцэнзент адначасова палемізуе з беларускімі калегамі па пытаннях перыядызацыі. У заключэнне З. Нядзеля выказвае пажаданне, каб з'явілася «польская апрацоўка гісторыі беларускага пісьменства».

А. ГУДАС.

НЯЗГАСНЫ ГОЛАС ПАМЯЦІ

У варшаўскім выдавецтве «Пакс» у перакладзе Ю. Канановіча і Е. Літвінюка выйшла кніга Аляся Адамовіча, Янкі Брыля і Уладзіміра Калесніка «Я з

вогненнай вёскі...». Шырокую рэцэнзію ўвазе чытачоў прапанаваў на яе часопіс «Пшысьні».

У. СТРУМІЛА.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За шматгадовую актыўную работу ў друку і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў рэдактара «Сельскай газеты» тав. ҚОЛАСА Андрэя Данилавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР пісьменніку Паўлу Нічыпаравічу КАВАЛІЕВУ прысвоена званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

КАСТРЫЧНИКУ ПРЫСВЯЧАЕЦА

Гадавіне Кастрычніка — дарагому святу кожнага савецкага чалавек — быў прысвечаны ўрачысты вечар у Доме літаратара.

Прысутных на вечары пісьменнікаў, аматараў літаратуры, супрацоўнікаў часопісаў, выдавецтваў вітаў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР народны пісьменнік рэспублікі Іван Шамілін. Ён нагадаў аб літаратурных поспехах юбілейнага года, расказаў аб захадзе СП БССР па ўзмацненню творчых кантактаў з рабочымі калектывамі, працаўнікамі палёў, навушчэнцамі.

Са словам пра Кастрычнік выступіў ветэран рэвалюцыі, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, пісьменнік Мікалай Іванавіч Аляксееў.

Вялікай групе ветэранаў Айчыннай вайны былі ўручаны юбілейныя медалі «60 год Узброеных Сіл СССР».

Пісьменнікаў вітала сакратар Стаўбцоўскага райкома партыі М. В. Урбан, старшыня калгаса «Радзіма Януба Коласа» Стаўбцоўскага раёна І. М. Пучкоўскі.

Новыя вершы прачыталі паэты Артур Вольскі і Мікола Арочка.

Сцена прадастаўляецца самадзейным калектывам, якія прыехалі ў гасці да пісьменнікаў з радзімы Януба Коласа. З цікавасцю сустрэлі прысутныя выступленні народнага хору з калгаса «Нёман», этнаграфічнага танцавальнага калектыву з калгаса імя Мічурына, народнага хору з Навасвержанскага лесазавада і народнага агітальна-лектыўнага «Полымя».

ВАРТАВЫЯ ЦІШЫНІ

10 ЛІСТАПАДА — ДЗЕНЬ САВЕЦКАЙ МІЛІЦЫІ

Сёння наш народ горада вінуша вартавых парадку з іх прафесійным святам. Зараз карэнным чынам змяніўся якасны склад савецкай міліцыі. У яе радах працуюць людзі з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй, юрысты і педагогі, інжынеры і хімікі. Цяпер у іх распрадзжэнні — навіейшыя аператыўна-тэхнічныя сродкі.

З юнацкіх гадоў рыхтаваў сябе Міша Шулякоўскі да ганаровай прафесіі рабочага. Закончыў тэхнічнае вучылішча, працаваў маўнібрам сувязі. Потым праявіў сябе як камсамольскі арганізатар і кіраўнік. Быў выбраны першым сакратаром Случкага райкома камсамола, закончыў юрыдычны факультэт БДУ імя У. І. Леніна. Але жыццё ўсё ж распарадзілася паіншаму Па накіраванню аб'ёмна партыі Міхаіла Васільевіча залічылі на пасаду намесніка начальніка па палітычна-выхаваўчай рабоце Салігорскага аддзела ўнутраных спраў.

Камуніст М. В. Шулякоўскі вось ужо шэсць гадоў працуе ў аддзеле «Таварыш нампаліт» — так называюць яго супрацоўнікі. І сапраўды, у яго характары, у стылі работы і галоўнае — у адносінах да людзей ёсць нешта ад камісараў ваеннага часу.

Неспакойных прафесій шмат. Але ў Леаніда Юльявіча Пагуды, начальніка аддзялення крымінальнага вышуку Вілейскага аддзела ўнутраных спраў, яна, напэўна, больш цяжкая, чым у іншых. Крымінальны вышук — адна з самых асноўных і самых складаных служб у міліцыі, таму што ад яго работнікаў больш, чым ад кога іншага, ведаюць людзей, умовы падысці да іх, смеласць, добрая памяць і немлівасць. Гэтымі якасцямі ў поўнай меры валодае Л. Ю. Пагода, які вось ужо дваццаць гадоў працуе ў міліцыі. Ён гатовы ў любы час дня

і ночы выехаць на месца здарэння, пачаць пошук злачынцы па «гарачых» слядах. Наведвальнікаў у старшага інспектара прафілантыні капітана міліцыі Івана Іванавіча Сімончына, бадай, больш, чым у кога-небудзь з работнікаў Стаўбцоўскага аддзела ўнутраных спраў.

Яго работа цяжка паддаецца вымярэнню, але вынікі яе гавораць самі за сябе: дзесяткі людзей сталі на правільны шлях. У дабайнага працаўніка, участковага інспектара міліцыі Барысаўскага раённага аддзела ўнутраных спраў Сямёна Гаўрылавіча Аўласенкі вельмі прафесійны погляд на рэчы. Удзельнік свайго вымярэння не толькі дзесяцімі кіламетраў і населеных пунктаў, тысячамі людзей, а аператыўнымі пунктамі, дзе можна атрымаць падмогу, і аб'ектамі, дзе можна чынаць парушэнні.

Дваццаць тры гады назад пачалася для яго неспакойная служба ў міліцыі. Неспакойная таму, што заўсёды треба быць напастагове.

— Вялікая колькасць парушэнняў папярэджана і раскритыка дзякуючы дапамозе грамадскасці. Без іх падтрымкі работа участковага інспектара міліцыі была б немагчыма, — гаворыць ён.

Мы расказалі пра чатырох супрацоўнікаў міліцыі Мінскай вобласці. Такіх жа работнікаў міліцыі шмат. Гэта Н. Т. Бондар, І. А. С. Акуліч з Барысава, Л. І. Тарговіч з Вілейкі, С. С. Кайко з Клецка, С. А. Руткевіч з Маладзечна, А. М. Папоў з Нясвіжа і многія іншыя, якія ўдзельнічаюць у любое надвор'е стаяць на варце законных інтарэсаў і праўоў грамадзян. Стаяць на варце парадку.

А. ДРАКАЎ,
начальнік аддзялення прафілантыні аддзела крымінальнага вышуку ўпраўлення ўнутраных спраў Мінскаблвыканкома.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННИКАЎ

На пасяджэннях сакратарыята праўлення СП БССР у свой час былі зацверджаны камісіі па літаратурнай спадчыне памёршых пісьменнікаў.

Камісію па спадчыне Е. Лось узначаліў Р. Барадулін, членамі камісіі сталі Г. Бураўкін, У. Гіламедаў, Я. Янішчыч, М. Я. Лось (сястра паэтэсы).

Камісія па спадчыне А. Бялевіча зацверджана ў наступным складзе: А. Вялюгін (старшыня), П. Прыходзька, М. Арочка, К. Камейша, Г. С. Бялевіч (жонка паэта).

Камісія па спадчыне П. Пестрака — П. Місько (старшыня), У. Гіламедаў, А. Лойка, Я. Місно, В. Каваленка, К. Хромчанка, А. С. Пестрак (жонка пісьменніка).

Камісія па спадчыне А. Астрэйкі — М. Гамолка (старшыня), М. Калачынскі, Р. Няхай, Г. Кляўко, В. Бечык, В. Жуковіч, П. Пестрака.

Пад старшынствам сакратара праўлення СП БССР А. Вярцінскага ў канферэнц-зале Саюза пісьменнікаў адбылося пасяджэнне камісіі па літаратурнай спадчыне Е. Лось, А. Бялевіча, А. Астрэйкі, П. Пестрака.

Заслужана інфармацыя аб зробленай рабоце, абмеркаваныя прапановы па ўшанаванні памяці пісьменнікаў. Выступаючыя члены камісіі ўнеслі шэраг новых прапаноў. Асабліва ўвага звернута на работу з творчай спадчынай, архівамі аўтараў.

У пасяджэнні камісіі прынялі ўдзел сакратар праўлення СП БССР Б. Сачанка, адказны сакратар праўлення СП БССР У. Ліпскі, намеснік старшыні і сакратар гісторыка-мемарыяльнай камісіі А. Мальдзіс і А. Ліс.

АБ ПРЫСУДЖЭННІ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЙ СССР 1978 ГОДА

Напярэдадні 61-й гадавіны Вялікага Кастрычніка Цэнтральны Камітэт КПСС і Савет Міністраў СССР разгледзелі прадстаўленне Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях у галіне «Тэхнікі і тэхнікі пры Савецкім Міністраў СССР і станавілі прысудзіць Дзяржаўныя прэміі СССР 1978 года вялікай групе вучоных, інжынераў, перадавіноў Усесаюзнага сацыялістычнага спарбодніцтва.

Сярод лаўрэатаў ёсць прадстаўнікі нашай рэспублікі. Гэта — акадэмік Акадэміі навук Беларускай ССР, дырэктар Інстытута фізіялогіі Акадэміі навук Беларускай ССР Булыгін Іван Андрэевіч; лётчын-наманат СССР Клімук Пётр Ільіч; галоўны матэматык Мінскага вытворчага аб'яднання вылічальнай тэхнікі Гаро Аллэйса Іосіфавіч. За выдатныя дасягненні ў працы лаўрэатамі Дзяржаўнай прэміі СССР сталі Губанав Уладзімір Міхайлавіч, брыгадзір аўтаматычнага Гомельскага заводу сельскагаспадарчага машынабудавання, Васілеўскі Мікалай Іванавіч, брыгадзір прасушчыкаў заводу драўнінна-валакністых пліт вытворчага аб'яднання «Бабруйскадрэў», Федукіч Вольга Васільеўна, тэхнік Арашанскага льнокамбіната, Гуня-Ажог Аляксандр Пятровіч, загадчык вытворчага ўчастка калгаса «40 гадоў Кастрычніка» Столінскага раёна Брэсцкай вобласці, Халоду Іван Васільевіч, звыняны механізавага зьяна калгаса «Балышавіч» Хоцімскага раёна Магілёўскай вобласці.

Прысуджаны таксама Дзяржаўныя прэміі СССР 1978 года майстрам літаратуры і мастацтва многіх братніх саюзных рэспублік.

У галіне літаратуры лаўрэатамі Дзяржаўных прэміяў СССР сталі пісьменнікі і паэты: Аляксін Анатоль Георгіевіч — за аповесць «Дзеючыя асобы і выканаўцы», «Пазаўчора і пасляўчора», «Трэці ў пятым радзе», «Безразважняя Еўданія» (прэмія за творы літаратуры і мастацтва для дзяцей); Астаф'еў Віктар Пятровіч — за кнігу «Цар-рыба»; Вазнясенскі Андрэй Андрэевіч — за кнігу вершаў «Вітражных спраў майстра»; Гранін (Герман) Данііл Аляксандравіч — за аповесць «Клаўдзія Вілор»; Мулдагаліев Джубан — за паэмы «Арліны стэп» і «Сель».

Сярод новых лаўрэатаў — група вучоных, мастакоў, перакладчыкаў, спецыялістаў-выдаўцоў. Прэмія прысуджана за распрацоўку і ажыццяўленне навуковых прычыпаў выдання 200-томнай «Бібліятэкі сусветнай літаратуры».

У галіне кінематаграфіі і тэлебачання Дзяржаўная прэмія прысуджана вялікаму атраду работнікаў кіно і тэлебачання за стварэнне фільмаў «Міміно», «Народнага рэвалюцыяна», за цыкл тэлевізійных дакументальных фільмаў «Наша біяграфія», за выпускі апошніх гадоў сатырычнага кіначасопіса «Кіот».

Лаўрэатамі Дзяржаўных прэміяў сталі таксама лепшыя прадстаўнікі многіх іншых відаў і жанраў мастацтва.

УЗНІК ПАЛАЦ, ЯК ЛЕБЕДЗЬ, БЕЛЫ...

Многія бабруйчане ў гэты дзень прыйшлі да невялікага скверыка, што побач з цэнтрам горада. Тут на месцы старога тэатра ўзняўся рэканструяваны сучасны будынак. Здалёк прыцягвае ўвагу беласнежная сцена, абліцаваныя крымскім вапняком, вабці строгасцю архітэктурных форм фасад.

Будынак вырашаны ў стылі сучаснай готыкі, — расказвае галоўны архітэктар праекта В. Крамарэнка. — Вертыкальны рытм будынка згладжвае цяжар намену. Мы стараліся зрабіць усё, каб гэта быў сапраўдны палац мастацтва, максімальна прыстасаваны для тэатра, утульны, зручны. Галоўны фасад задуманы так, што праз вялікія вокны-вітражы, ужо толькі набліжаючыся да тэатра, можна быццам увайсці ў яго свет: зазірнуць у памяшканне, убачыць частку інтэр'ера...

З гранітнага ганка трапляем ва ўтульны касавы салон, затым у прасторны вестыбюль, аздоблены белымі мармуровымі калонамі, кампазіцыяй з медзі на тэму тэатральнага сімволізму, мноствам жытых кветак. Падняты лесвіцы запрашаюць падняцца вышэй, у кулуары. Прыгожая люстра з літога шкла, сцены, абліцаваныя ружовым армянскім туфам, з лямі гарманіруе малінавы колер мяккіх круглых банкетак, — ствараюць прыемную атмасферу адпачынку. На трэцім паверсе, дзе размешчаныя цэнтральнае фая, нельга без захвалення глядзець на асвятляльны плафон з бясколернага і каліровага шкла, выкананыя рабочымі шклозавода «Неман». Святочны выгляд надае фая падлога з чырвонага дрэва, дубу і ясеню, аздобленая арнаментальным малюнкам. Да пачатку прадстаўлення або ў антракце глядачы могуць наведаць барці-буфет, абсталяваныя як з густам зроблена майстрамі аэтонаскага прамысловага камбіната «Вікерс».

Нарэшце, «сэрца» тэатра — глядзельная зала, разлічаная на 670 месцаў. Вельмі ўпрыгожваюць яе мяккія, абабітыя сярбрыста-зялёнай, пад аksamіт, тканінай крэслы, дэкарацыйныя

гіпсавыя пліты, замацаваныя на сценах. Закончанае інтэр'ераў надае багата, вышыта люрыксам і шэраю заслона. Добра прадумана асвятленне сцэны. Яго забяспечваюць больш як сто светлавых пунктаў.

Вельмі радасна, што цяпер у нас ёсць і малая зала, дзе можна будзе ставіць няпланаваныя спектаклі, эксперыментальна, наладжваць сустрэчы з цікавымі гасцямі. Акрамя таго, у новым будынку зроблена ўсё для плённай працы і адпачынку актёраў. У такім памяшканні, побач з маладымі калегамі (а іх у труп большасць) маладзееш сэрцам, хочацца працаваць так, каб заваўваць усё больш прыхільнікаў тэатральнага мастацтва, — паведаміла заслужаная артыстка БССР, сакратар партыйнай арганізацыі тэатра Н. Калатур.

Наваселле абдылося напярэдадні 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі і супала з днём нараджэння Ленінскага камсамола. У вялікай зале прайшоў урачысты сход, прысвечаны адкрыццю тэатра і прысваенню яму імя В. Дуіна-Марцінкевіча. З радаснай падзей тэатральны калектыў, усё аматараў мастацтва павіншавалі намеснік міністра культуры БССР А. Ульяновіч, намеснік старшыні аблвыканкома У. Дайнека, старшыня прэзідыума праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання М. Яромэнка. Ад імя актёраў і работнікаў сцэны дырэктар тэатра М. Маюхін выказаў падзяку партыйным і савецкім органам за цудоўны падарунак. Краўнік будтэатра № 22 г. Бабруйска У. Пінчук уручыў калектыву тэатра сімвалічны ключ ад будынка. А пасля быў паказаны спектакль «Пінскі шляхта» па п'есе В. Дуіна-Марцінкевіча.

Ва ўрачыстасці прынялі ўдзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ А. Пётрашэвіч, сакратар Магілёўскага абкома партыі Н. Чыгалеўчык

Т. НІКІЦІНА.



Будынак тэатра драмы і камедыі імя В. Дуіна-Марцінкевіча. Фота М. ЖАЛУДОВІЧА.

ПОСПЕХ НА УСЕСАЮЗНЫМ АГЛЯДЗЕ

Міністэрства культуры СССР, ЦК ВЛКСМ, ЦК прафсаюза работнікаў культуры і Усерасійскае тэатральнае аб'яднанне ўзнагародзілі дыпламамі з уручэннем грашовых прэміяў дваццаць чатыры тэатральныя калектывы краіны за поспехі ў ідэйна-палітычным і прафесійным выхаванні творчай моладзі і за актыўны ўдзел у правядзенні Усесаюзнага агляду 1976—1978 гг. Беларускі дзяржаўны ардэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа атрымаў Дыплом I ступені; Дзяржаўны ардэна Леніна акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларускай ССР — Дыплом III ступені. Звання «Лаўрэат Усесаюзнага агляду творчай моладзі» з уручэннем дыплама і прыз-праміі ўдастосены галоўны рэжысёр іоласіўскага тэатра Валерый Мазынін.

ФЕСТИВАЛЬ МАЛАДЫХ ВЫКАНАЎЦАУ

Калегіі Дзяржкамтэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні, Міністэрства культуры БССР, сакратарыят ЦК ЛКСМБ, праўленне Саюза кампазітараў БССР паставілі правесці з 1 лістапада 1978 года па люты 1979 года Рэспубліканскі фестываль творчасці маладых выканаўцаў «Мелоды роднага краю», прысвечаны 60-годдзю БССР і Кампартыі рэспублікі.

У фестывалі прымуць удзел маладыя музыканты-выканаўцы — навучэнцы, студэнты і маладыя выкладчыкі сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў — ад 16 да 28 гадоў.

У праграму фестывалю ўключана выкананне аднаго—двух твораў беларускіх кампазітараў, якія гучаць не больш чым 8 мінут. Па выніках заключнага канцэрта будуць вызначаны сем лаўрэатаў. Лепшыя калектывы і асобы выканаўцы ўзнагародзіваюцца прызамі і ганаровымі граматамі.

3 ДУМАЙ АБ ПАДРАСТАЮЧЫМ ПАКАЛЕННІ

У Латвіі адбыўся сумесны пленум праўлення Саюза пісьменнікаў Латвіі і Савета па дзіцячай і юнацкай літаратуры СР СССР на тэму: «Паэзія і духоўнае выхаванне падрастаючага пакалення».

Пленум адкрыў першы сакратар праўлення СР Латвіі Гунар Прыедз у школе г. Айспутэ (раён Ліепая). Гэта школа, паводле выразу народнай паэтэсы Латвіі М. Кемпэ, з'яўляецца «востравам духоўных багаццяў». З цікавым данадам аб выхаванні ў падрастаючым пакаленні любіць да паэзіі выступіла настаўніца М. Э. Бірніецэ.

Латышскай паэзіі для дзяцей прысвядзіў даклад паэт Я. Османіс.

Пленум працягваў сваю работу ў Рызе. З данадам аб значэнні сям'і ў далучэнні дзяцей

да свету паэзіі выступіў народны паэт Латвіі Імант Зіедоніс. Аб выкладанні літаратуры ў тэхнічных вучылішчах і эстэтычным выхаванні будучых рабочых азнаміў гасцей старшыня камтэта па прафсаюзаў Латвіі СР Я. Я. Бродзлес. Удзельнікі пленума сустрэліся з навучэнцамі 16-га і 45-га вучылішчаў Рыгі, а таксама з многімі юнымі аматарамі паэзіі ў школах і ў Палацы піянераў.

У абмеркаванні праблем, узятых на пленуме і ў літаратурных сустрэчах прынялі актыўны ўдзел госці з Масквы, Украіны, Беларусі, Азербайджана, Грузіі, Таджыкістана. Сярод іх — беларуская паэтка Эдзі Агніцка, якая пераклала імвала твораў паэтаў братняй Латвіі і здаўна сябруе з 6-й Рыжскай сярэдняй школай.

РАЗМОВА ПРАЦЯГВАЕЦЦА

Некалі з далёкага правінцыяльнага тэатра маладога артыста Расціслава Іванавіча Янкоўскага запрасілі на пробы ў кіно. Праўда, нічога з гэтага не атрымалася. Але ёсць жа вось гэтая шчаслівая акалічнасць — выпадак. Яго заўважылі, запрасілі ў тэатр. Талент, працаздольнасць і... выпадак — вось, напэўна, і ёсць тое шчаслівае спалучэнне, як адзначае сам Р. Янкоўскі, якое спеліць артыста. Ён ствараў вобразы сваіх герояў, а сябры па тэатру — першы тэатральны настаўнік У. Маланкін, кінарэжысёр І. Шульман, родны брат Алег Янкоўскі — дапамагалі артысту знайсці сябе, паўней раскрыць свае магчымасці.

І вось нядаўна ў Доме кіно адбыўся творчы вечар народнага артыста СССР Расціслава Янкоўскага. Глядачы як бы дакрануліся душой да таго вялікага мастацтва, якое падараваў ім

майстар сцэны. Яны былі ўдзельнікамі і сумненню, і расчараванню, і нараджэння веры, і хвалявання, і радасці.

А яшчэ — была шчырая сярбруская размова. Успаміналі розныя акалічнасці з тэатральнага жыцця, па-сяброўску ўсміхаліся, жартавалі, ну, вядома ж, было і такое: таленавіты, выдатны, майстар. А ва ўсім гэтым паўставаў чалавек, асоба, індывідуальнасць, шчырая вольная натура. Р. Янкоўскі — гэта слабы ў сваёй мужнасці, пакутлівы ў жорстнасці Манбет, мудры да святасці чалавек у «Вяртанні ў Хатынь»... Колькі іх, роляў і ў кожнай — свой погляд на свет, сваё разуменне. Размова з глядачамі працягваецца.

Л. САЯНКОВА,
студэнтка факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна.

ЧАСОПІСЫ Ў ЛІСТАПАДЗЕ

«ПОЛЫМЯ»

З новымі вершамі выступае А. Русецкі.

Друкуюцца працяг рамана народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна «Вазьму твой боль», апавяданне «Плісціца» У. Рубанова, вершы Я. Вераб'я, маленькія апавяданні М. Парахневіча, паэма Г. Пашкова «На ласіных картах».

З артыкулам «Розум, гонар і сумленне нашай эпохі» выступае А. Малочка, з нарысам «Новы дзень Лошніцы» — Т. Бондар. Пра справы савецкай міліцыі расказвае намеснік міністра Унутраных спраў БССР, генерал-маёр міліцыі У. Майданюк — «На варце заваў Кастрычніка».

«Жывая педагогіка» — успаміны рэктара Мазырскага педагогічнага інстытута, Героя Сацыялістычнай Працы М. Дзімітрыева пра В. Сухамлінскага.

«Станаўленне навуковай эстэтыкі і сучасная крытыка» — гэты артыкул У. Конана публіку-

ецца ў раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства».

Я. Місно ўспамінае пра П. Пестрака — «Па дарозе жыцця».

Кнігі І. Ралько «Вершаскладанне», В. Віткі «Вышыні святла», У. Уйтмена «Лісце травы» ў перакладзе Я. Сіпакова, Э. Мартынавай «Мастацкая дэталі ў літаратурным творы», М. Андрушчанкі «Дарогамі подзвігаў» і Д. Петрачэнікі «Імёнамі герояў», П. Сцяцю «Беларускае народнае словаўтварэнне» рэцэнзуюць М. Лазарук, А. Грачанікаў, М. Навіцкі, Т. Шамякіна, М. Філімонаў, І. Германовіч.

«МАЛАДОСЦЬ»

Нумар адкрываецца вершамі М. Пракаповіча. Паэзія прадстаўлена таксама творами У. Някляева, В. Гарановіча, В. Коўтун, А. Пісьмянкова. Верш класіка венгерскай літаратуры Э. Адзі «Ускідаем камень» пераклаў М. Аўрамчык. Змешчана новае аповесць Я. Брыля «Золан, убацаны здалёк». З апавяданнямі выступаюць В. Супрунчук, М. Парахневіч, А. Цыжкі.

«НЕМАН»

Падборку вершаў народнага паэта Беларусі П. Панчанкі «Рэвалюцыя вечны агонь» пераклаў Б. Спрыччан. Змешчаны таксама творы маладога паэта В. Гурыновіча.

Проза прадстаўлена аповесцю ў навалах М. Парахневіча «Маленства май і тваё» (аўт.

пер. Л. Салаўя), апавяданнямі Я. Сірыгана (пер. аўтара), Р. Наваленкі і Л. Краснеўскай.

В. Паскураў выступае з нарысам «Людзі-суседзі» (пер. С. Алексіевіч).

М. Вінанураў, былы старшыня-трыццацісціжнік свае успаміны назваў «Сяло наша, Дзядзіно...» (літаратурная апрацоўка А. Кейзарава).

Да падзей Вялікай Айчыннай вайны вяртаюцца мемуары М. Ляошкі «Атануем «Тырпіц»».

Штрыхі да творчага партрэта пісьменніка М. Аляксеева, якому ў снежны спадзінец 80 гадоў, напісаў М. Кругавых — «3 думай пра Радзіму». Пра развіццё і асаблівасці беларускай балады піша М. Мішчанчук — «Мені жанру».

«Сустрэчы ў Ханоі» — дарожныя нататкі Ф. Овада.

Ёсць традыцыйны раздзел «Учора, сёння, заўтра».

«БЕЛАРУСЬ»

«Ленінскі праспект у Мінску» — пазытчны рэпартаж народнага паэта Беларусі П. Броўкі змешчаны на першай старонцы.

Пра сьніжны дзень беларускай сталіцы расказвае ў артыкуле «Мінск — герой, працаў-

нік, патрыёт» першы сакратар Мінскага гаркома КП Беларусі Г. Барташэвіч.

«Шляхам Кастрычніка» — тэма выступлення члена-нарэспандэнта АН БССР, доктара гістарычных навук, прафесара Н. Камешкай.

Друкуюцца вершы С. Законнікава, Я. Янішчыц, У. Карызы.

У нарысе В. Шымук «Аўраўцы-землякі» расказваецца пра беларусаў, якія служылі на легендарным крэйсеры.

«Светлае імя — Анцілбскі» — фотарэпартаж А. Шаўні і М. Мінковіча з саўгаса «Сялюты» імя 50-годдзя СССР на Віцебшчыне.

Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акрузе спаўняецца 60 гадоў. Да гэтай знамянальнай даты прымеркаваны артыкул М. Паграбніка «Этапы вялікага шляху».

Кнігі «Чэрці ў номіне» П. Місько, «Размова ў дарозе» А. Капусціна, «Яснасць» У. Верамейчына рэцэнзуюць І. Кудраўцаў, А. Бутэвіч, М. Чарняўскі.

Адзначаюцца юбілей П. Пестрака, М. Засіма, У. Шахаўца, А. Чарнасавы і іншых.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ



І сонца каб па-над страхой—
патрэбна ўзяцца талакой!

І ўзялі—да рукі рука!
І ўзяліся—да локця локцаць!
І камень набывае лёгкасць...
Падмурак... Сцены... Талака!

З польскіх
уражанняў

О, матка боская—раўніна польская!
Чым едзеш далей, тым сумней

і радней!
Плача душа, што не бачыў раней,
што наша спатканне такое позняе.
Варшава... Зялёна Гура... Аполе...
Польшча, ў чым тайна лёсу твайго?
Гатовы я плакаць ад таго,
што ўсё гэта, можа, не ўбачу болей.

Ты кажаш, сяброў усё менш і менш?
Гаворыш аб гэтым, як аб драме?
Горшае—гэта сціранне меж
паміж непрыяцелямі і сябрамі.

Перад святам
паэзіі ў Вязынцы

У нейкі жыццёвы міг,
на нейкай вярсе жыццёвай
прыслухаўся я, прыціх
і ўлавіў мой слых
ціхі шэпт раніцовы.
Шапталіся вецер з дажджом,
шапталіся хмара з зямлёю,
шапталіся дождж з лісцём...
І нехта шаптаўся са мною.
І ўжо не слыхам—душой
адчуў я, што пешум той дзіўны—
не проста вецер з імжой,
а голас самой Радзімы.
Прышла і шаптала: «Мой сын!
Была я, я ёсць і буду!
Буду да вечных часін
язы твай, тваім цудам.
Нішто не падзеліць нас,
у нас шлях і лёс адзіны...»
У гэты ранішні час
усё было—ад Радзімы.
І след дажджу на акне,
і першая чырвань рабіны,—
усё было—ад Яе,
усё было—ад Радзімы.
І вецер, што ціха пье,
і жыта разліў неабдымны,—
усё было—ад Яе,
усё было—ад Радзімы.
Наяве было, як у сне,
усё ў гэта ранне летняе...
усё было—запаветнае,
усё было—ад Яе.
Я ёй падбіраў імя,
шаптаў у душэўным уздыме:
«Госпадзі, Гаспадыня,
Святыня, Маці мая!»

Калі выбіраўся я ў шлях,
было святочна і ясна.
Радзімы ўвесь абсяг
бачыўся мне выразна...

Прыкметы часу

Джынсава джын вылез з бутлі.
І ў рэакцыі іншыя будні.
Мяняе рэакцыя стыль і вераванне:
была махровая, стала махеравая.

Цёмная сіла
зайздрасці

«Ад зайздрасці становіцца касым».
А. П. ЧЭХАЎ, Запісныя кніжкі.

Адзін акасеў,
другі аблысеў,
а трэцяга так бяруць зайдрошчы,
што ператварыўся фізічна ў мошчы,
а духоўна зусім сапсеў.

Колькі ваўка
ні кармі...

З ЦЫКЛА «ЛЯСНЫЯ
ПРЫМАЎКІ...»

Вызначым першую тэзу:
«Воўк не можа без лесу.
Для воўка выць ці не выць
тое, што «быць ці не быць».

Раз воўк не можа без зграі,
глядзіць з тугою ў лес,
тэза ўзнікае другая:
«Карміць яго які сэнс?
Воўка карміць, выходзіць,—
дарэмна корм пераводзіць?»

Улічым наступную тэзу:
Сярод сучасных ваўкоў
меней усё дзівакоў,
якім трэба лес дазарэзу.
Камфорт, спажывецкі дух
спрыяюць прыручэнню.
З адвечным сваім прызначэннем
не ладзіць наш шэры друг.

Праўда, ў хвіліны стрэсу
ён зноў глядзіць у бок лесу...

«Хачу жыць
марудна...»

Стерога фільма кадры...
Зялёны воз паўзе.
Абняўшы свой воз пакаты,
фермер песню пье.

Воз то робіць крэн,
то зноў плыве, як судна.
Фермерскай песні рэфрэн:
«Хачу жыць марудна».
Паціху скрыпіце, колы,
пакрыху тупай, мой конь
травінка, пяці паколвай,
былінка, лашчы скронь.
Хачу, каб міг самы дробны
пражыць і заўважыць, каб
жыцця залатыя кроплі —
кап-кап-кап...

Сусед на аўтамабілі
памчаўся кудысьці ў свет,
памчаўся ў дыме і пылу...
Куды так спяшыш, сусед?
Ты ж ведаеш, сказана мудра:
там добра, няма дзе нас.
Сусед, пабудзь марудам,
сусед, збаў крыху газ.
Кальшыцца конская грыва...
Мне з маёй цёплай травы,
мне з возу відаць асабліва.
Куды леціць так вы?
Як з гары, як з абрыва!
Як на злом галавы!
Амерыка, што з тваім людам?
Куды так бяжыць, спяшыць?
Хачу быць марудам,
марудна хачу жыць!

Дзвярыма стукнулі напаследак...
Я паглядзеў на гадзіннік якраз.
Не зорны, не судны, а сумны быў час —
час памірання нервовых клетак.



Бярозы Радзімы. Фота І. АБРАУЦА

ВЕРШЫ З НОВАЙ КНІГІ

Талака

Я меў магчымасць назіраць, як буда-
ваўся новы Дом літаратара. Ты нават не
ўяўляеш сабе, колькі людзей — розных
прафесій і спецыяльнасцей, рознага ўзро-
сту і грамадскага становішча — займа-
лася будоўляй!..
З прыватнага пісьма.

Дом будавалі талакой...
Дом будаваць — такая праца,
што лепей аднаму не брацца,
адзін не справішся з якой.

Ёсць спраў нямала на зямлі—
і для душы, і для заробку, —
якія робяць паасобку,
а тут без грамады ні-ні.

Парой патрэбен нам спакой,
парой шчыруем саматужна.
А тут узяцца трэба дружна,
узяцца разам, талакой!

Калі дом хочаш будаваць—
адкінь свой гонар, самалюбства
і іншае такое глупства,
і талаку пачні зываць.

І вось, як пальцы ў кулаку,
збіраемся у талаку!

Каб сталі сцены навакол—
патрэбна ўзяцца талакой!

І каб страха над галавой—
патрэбна ўзяцца талакой!

Ветрана, ветрана...

Ветрана, ветрана...
Ветрана з самага рання.
Вецер яшчэ на дасвеці
крануў ціха струны свае,
золаву арфу сваю...
Пье сам і сам іграе,
струну за струной кранае.
іграе і сам пье.
Ветрана, ветрана...
Ранак змяніўся поўднем.
А вецер не сціх, не суняўся,
заяўся на ўвесь абсяг.
А вецер пад небам паўднёвым
імкне ходам поўным,
а вецер з абсяга ў абсяг
імчыцца на ўсіх парусах.
Ветрана, ветрана...
Ветрана з ранку да вечара.
Вячэрняя зорка ўзышла,
а вецер гудзе і гудзе.
Усё абывае —
ад дробнай расінкі да зорнага рэчыва.
Усё абдымае —
ідзе па зары, па зямлі, па вадзе.

Ветрана, ветрана...
Стамліся дрэвы і птушкі.
Стомлены дзень на зыходзе,
а ў ветра ўсё той жа імпэт...
Ірвуцца фіранкі ўслед,
галосцяць услед яму юшкі,
Ляцяць услед стужкі,
і коміны трубяць услед.
Ветрана, ветрана...
Колькі вятроў намі зведана!
Тых, што сустракалі лагодна,
і тых, што штурхалі ў спіну,
што білі ў грудзі шалёна...
Ветрана, ветрана!
Тых, што на ніву вялі,
і тых, што вялі на вайну.
Ветрана, ветрана...
«Вецер на ўсім белым свеце».
Вецер шукае ахвяр,
вецер прыносіць дары.
Ветрана, ветрана...
Робіцца мне зразумелым,
чаму караблі ўсё-ткі топіць не мора, але вятры.
«О, вецер, вецер!» —
Было і трывожна і ветрана.

«О, Вецер, Вятрыска!» —
лямант ірваўся з грудзей.
Ружа вятроў
праходзіць праз сэрца паэтава.
Ружа вятроў
праходзіць праз лёсы людзей.
«Павей, павей, ветру...» —
народная песня спявае.
Зачыну такога
без ветру знайсці не змоглі б.
Стыхія жывая
спявае,
гудзе,
павявае...
Бязветранасць — гэта нямы,
бяспесенна-мёртвы зыб.
Ветрана, ветрана...
Ветрана з самага ранку.
Ветрана з ранішняй
і да вячэрняй зары.
Вецер кранае струну,
вецер ірве фіранку,
вецер шукае ахвяр,
вецер прыносіць дары...
Ветрана, ветрана...

КНИГАПІС

Кузьма ЧОРНЫ

Выдавецтва Народна Культура

У святочны для нашых балгарскіх сяброў дзень — 9 верасня — пошта прынесла сапраўдны святочны падарунак — мовы выданні твораў беларускай літаратуры на балгарскай мове.

«Млечны Шлях» — так называю зборнік выбраных апавяданняў і аповесцей Кузьмы Чорнага яго ўкладальнік, вядомы перакладчык беларускай прозы ў Балгарыі Сімяон Уладзіміраў. У даволі вялікі том, які выйшаў у выдавецтве «Народна култура», увайшлі апавяданні Кузьмы Чорнага «Па пыльнай дарозе», «Сустрэча», «Начлег у вёсцы Сінегі» (перакладчык Іжо Саналоў), «Захар Зінга», «Хвоі гавораць» (перакладчыца Румяна Эўцімава), «У падвале» (перакладчык Сімяон Уладзіміраў), «Вераснёвыя ночы», «Нянавісць», «Семнаццаты год» (перакладчыца Пенка Кынева), Сімяон Уладзіміраў таксама пераклаў для гэтага зборніка аповесць «Лявон Бушмар», Румяна Эўцімава — аповесць «Люба Лук'янская», Пенка Кынева — раман «Млечны Шлях».

Сімвалічная назва прадмовы да гэтага выдання — «Кузьма Чорны і пачатак вялікай беларускай прозы», якую напісала маладая перакладчыца і даследчыца беларуска-балгарскіх літаратурных узамасувязей Румяна Эўцімава. Творчасць выдатнага беларускага празаіка разглядаецца ў прадмове з пункту гледжання развіцця ўсёй еўрапейскай літаратуры першай паловы XX стагоддзя.

Іван Шамякін
ТЪРГОВКАТА
И ПОЕЗЫТ



Тая ж высокая выдавецкая культура вылучас і аповесць Івана Шамякіна «Гандлярка і паэт», што выйшла асобнай кніжкай у перакладзе Сімяона Уладзімірава, нястомнага перакладчыка і прапагандыста беларускай прозы, у выдавецтве «Хрыста Г. Дана» у Плуодзіве. У прадмове «Дзень адышоў, які будзе заўтрашні?» Пенка Асенава падрабязна расказвае пра жыццёвы і творчы шлях І. Шамякіна, праследжвае цесную сувязь яго лепшых аповесцей і раманаў з традыцыямі беларускай савецкай літаратуры. Падагульняючы аналіз аповесці «Гандлярка і паэт», балгарская даследчыца зазначае: «Кузьма Чорны, вядомы беларускі класік, некалі сказаў, што чытача «трэба прывучаць да мыслення, да філасофскага гучання эпікі». У Шамякіна ў апошніх творах нарастае, развіваецца філасофскае светаўспрыманне, яго роздум над сэнсам чалавечага існавання і сціплай велічы чалавечага духу ў спалучэнні з хвалюючай рамантыкай і лірызмам застаецца пад вонівай плыніню апавядання і, можа, таму ўздзейнічае на чытача вельмі глыбока і беспамылкова. Вяртаючыся да дзён вайны, Шамякін гаворыць праўду, якая гучыць па-сучаснаму моцна. Яго новыя творы — гэта звяно ў ланцугу філасофска-рэалістычных роздумаў беларускай літаратуры над тым днём, які адышоў, гэта сведчанне духоўнага багацця, гэта позірк у заўтра, у будучыню».

Сярод твораў мастацтва, вылучаных на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР за 1978 год, я з задавальненнем вылучыў аповесць Івана Пташнікава «Найдорф». І не толькі таму, што творчасць гэтага самабытнага мастака слова ўнутрана блізкая мне. Не толькі Яна, творчасць гэтага, — вельмі адметная, можна сказаць, непаўторная з ява нашай сучаснай літаратуры. Ды хіба толькі сучаснай? Глыбіня пранікнення ў складаныя працэсы жыцця, вялікая любоў да роднай зямлі:

якою была — такою і застаецца. У гістарычных помніках, у дакументах. Але ў сэрцы чалавека, у ягонай памяці, у памяці народа гэтага велічна-гераічная і трагічная эпопея застаецца заўсёды тою ж і адначасна іншай. Час сцірае ўсё прыватнае, не дужа істотнае. Сучаснасць уносіць пэўныя карэктывы, кожны раз дае як бы сваё асвятленне гэтым незабыўным падзеям.

Сёння літаратура ў асвятленні, даследаванні векапомных дзён вайны сцвярджае «думку

неўсвядомленай сувязь з навакольным светам, з прыродай, адчуванне сваёй арганічнай залежнасці ад іх. У рэдкія хвіліны зацішыша Жаваранка ўглядаецца ў спакойную бездань неба, і яму здаецца, што «ён ляжыць у акопе вечна», што «ён вырас у акопе з зямлі, як расце грыб, і яму суджана пакласці галаву тут, у гэтую зямлю». Ён усёй істотай адчувае, усведамляе глыбокую агульнасць з навакольным светам, у якім ён жыве, жыве. Вайна супраціўна гэтаму свету, ні-

га. За гэта ён аддае жыццё, да апошняй хвіліны не верачы ў смерць, не жадаючы змірыцца з тым, што не будзе жыць на зямлі...

Письменник па-мастацку глыбока даследуе жыццёвыя крыніцы народнай сілы, мужнасці, стойкасці, любові да роднай зямлі і нянавісці да ворага, якія ў такой ступені выявіліся ў савецкага чалавека ў суровых умовах вайны, ва ўмовах фашысцкіх карных блокад. Гэтае даследаванне выліваецца ў роздум аб прызначэнні чалаве-

АДДАНАСЦЬ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

лі, высокі этычны пафас у лепшых творах пісьменніка арганічна спалучаюцца з дакладным і тонкім псіхалагічным аналізам, пластычнасцю пісьма, багаццем жывых, сакавітых малюнкаў прыроды. Увогуле гаварыць пра высокія мастацкія якасці твораў Пташнікава, асабліва такіх, як «Тартак», «Мсціжы», «Найдорф», няма патрэбы: яны не раз адзначаліся крытыкай, літаратурнай грамадскасцю, чытачом. Гэтаасноўнае мастацтва перш за ўсё павінна быць мастацтвам. А сапраўднае мастацтва заўсёды на баку чалавечнасці, праўды, дабрыві.

Але, думаецца, Дзяржаўнымі прэміямі рэспублікі павінны адзначацца — і адзначаюцца — творы не толькі высокіх мастацкіх якасцей, але і значнага ідэйнага зместу, сугучныя гэтым зместам сучаснасці. Больш таго, творы, якія з'яўляюцца новым крокам у мастацкім спасціжэнні адпаведнай сферы народнага жыцця, лепшым дасягненнем за пэўны перыяд у той ці іншай галіне духоўнай дзейнасці народа.

У якой жа ступені творчасць І. Пташнікава, у дадзеным выпадку ягоная аповесць «Найдорф», адпавядае менавіта гэтым патрабаванням? Пры першым, павярхоўным чытанні можа здацца, што не дужа. Ну, сапраўды, колькі напісана і колькі зараз пішацца твораў пра вайну! Скажаць што-небудзь новае тут, здаецца, проста немагчыма. Але ідзе час. Вайна сама па сабе не мяняецца.

І. Пташнікаў. Найдорф. Аповесць. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

народную», ёю кіруецца. «Думка народная» — гэта не проста паказ агульнанароднага характару змагання з фашысцкай наваляй. Яна «папрабуе» ад пісьменніка «глыбіннага свідравання» рэчаіснасці. Жывіць яе памяць народная. У сучасным літаратурным працэсе найбольш поўнае і натуральнае ўвасабленне яна знаходзіць не так у творах шырокага, панарамнага ахопу рэчаіснасці, як у творах, у якіх даследуецца чалавек на вайне і вайна ў чалавеку. Да ліку менавіта такіх адносіцца аповесць «Найдорф».

Вайна, напэўна, глыбока прайшла па жыццю пісьменніка, што ён у сваіх творах ніяк не можа яе пазбыцца, выкінуць з памяці, са свядомасці. І вось што цікава: у першых творах Пташнікава вайна, асабліва ў яе трагічным абліччы, прысутнічала менш. Пазней яна абрынулася як бы ўсім сваім цяжарам. Здавалася, такое вынесці цяжка. Тады была створана аповесць «Тартак». З'явілася была думка, што з вайной ужо скончана калі не назаўсёды, то на даволі працяглы час.

Але памяць, нязбыўная памяць тых дзён, памяць асабістая і памяць народная, зноў не дае спакою, турбуе сэрца, сумленне, розум, прымушае думаць, ганьбаваць і асуджаць, сцвярджаць і ўслаўляць.

З'яўляецца аповесць «Найдорф», у цэнтры якой зноў жа лёс простага чалавека, які мужна ідзе праз жыццёвыя бурны і выпрабаванні. Жаваранка, галоўны герой аповесці, — звычайны селянін-працаўнік. У яго вельмі глыбокая, недзе як бы

шчыць, руйнуе, нявечыць яго. Вайна і жыццё, творчасць, праца, простае чалавечае шчасце несумяшчальныя.

Жаваранка, стрымліваючы націск карнікаў у заслоне, потым з боем прабіваючыся да сваіх, увесь час нібы жыве і жыццём мінулым. Успаміны зноў і зноў вяртаюць яго ў свет іншы — свет працы, сям'і, кахання, бацькоўскай стрыманай пашчоты. Але ідзе вайна. Зямлю перакапалі снарадамі і мінамі, паліць агнём. Людзі ўдзякаюць з вёсак, зрушыліся, здаецца, з месца самі вёскі. Там недзе і ягоная сям'я — жонка, дзеці. Ён уяўляе, як бяжыць за людзьмі сын Валодзя, «у пяску, у крыві... Маленькі чалавек на вялікай зямлі, на якую зверху люць агонь...» І Жаваранка робіць тое, што павінен быў рабіць кожны сумленны чалавек, што патрэбна было для нармальнага чалавечага жыцця: жыцця ягонай сям'і, аднавяскоўцаў, жыцця таго кутка зямлі, без якога Жаваранку проста нельга сабе ўявіць. Ваюе ён спакойна, выконвае каманды, «як перад вайной нарады брыгадзіра», ведаючы, глыбока ўсведамляючы, што праз усё «трэба прайсці з аўтаматам у руках — тады ён зноў павязе ў вазку зямлю Кланю з Антунінкай (жонка і дачка. — С. А.) па белым снезе... І дарога ля моста будзе пахнуць не гарам ад бульбы, а пылам з-пад калёс і ячменем, і на калёсах будуць мужчыны з вёскі, якіх параскідала вайна: збіраюцца ўсе разам...» За шчаслівае жыццё для дзяцей, сям'і, вёскі, роднай зямлі Жаваранка змагаецца з ворагам упарта, мужна, знаходліва, змагаецца да апошня-

га ў свеце, у сцвярджэнне ягонай стваральнай місіі і страсны пратэст супраць знішчэння і разбурэння.

Непасрэдня падзеі ў аповесці займаюць каля двух дзён. Але гэта «зорныя» дні для звычайных беларускіх людзей. Расказана пра іх са стрыманай, шчырай любоўю, унутраным хваляваннем, з глыбокім роздумам. І адбылося тое, што заўсёды адбываецца ў сапраўдным мастацкім творы: за лёсам герояў, за іх жыццём паўстала вялікае, непаўторнае жыццё народа. Дзякуючы ўспамінам герояў, іхнім думкам, марам шырока выяўлена народнае жыццё, яго сацыяльныя і маральна-этычныя асновы і карані. Сіла партызанаў у іхняй аднасці з народам, з роднай зямлёю. Сіла Жаваранкі, сіла чалавека — у тым жа.

Аповесць «Найдорф» выклікае хваляванне, моцную душэўную ўзрушанасць, кліча да роздуму. Псіхалагічная дакладнасць у раскрыцці характару, сурова праўда ў паказе драматызму і трагізму вайны, высокі пафас гераізму і жыццесцвярджэння, глыбіня сцвярджэння «народнай думкі» — якасці, якія дазваляюць паставіць гэтую аповесць Івана Пташнікава ў шэраг самых значных твораў беларускай (і не толькі) літаратуры, прысвечаных гераічнай эпопеі Вялікай Айчыннай вайны.

Вылучэнне твора на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР ёсць ужо пэўнае прызнанне яго асаблівых ідэйна-мастацкіх вартасцей. Глыбокі ж, мужны і сумленны талент аўтара аповесці «Найдорф» заслугоўвае самага высокага прызнання.

Серафім АНДРАЮК.



Не меншая цікавасць балгарскіх чытачоў і да беларускай паэзіі. У выдзеным нядаўна зборніку «100 шэдэўраў савецкай лірыкі»

(выдавецтва «Народна култура») змешчаны вершы П. Броўкі, М. Лужаніна, М. Танка, П. Панчанкі, А. Вялюгіна, Н. Гілевіча, А. Вярцінскага, Р. Барудзіна, В. Зуёнка. Побач з тэкстам балгарскага перакладу твора — фотакопія ліста кожнага з аўтараў, дасланага ў выдавецтва, дзе паэты тлумачаць, чаму менавіта гэты верш абраны для ўключэння ў зборнік. Перакладалі вершы беларускіх паэтаў Пырван Стэфанаў, Еўстаці Бурнаскі, Стэфан Палтонеў, Саліс Таджар, Найдан Вылчар, Іван Давыдкаў, Андрэй Германаў, Іжо Саналоў, Сімяон Уладзіміраў.

У бліжэйшых планах балгарскіх выдавецтваў — аднатомнік М. Багдановіча, аповесці для дзяцей М. Лынько-

ва і Я. Маўра, проза І. Чыгрынава, У. Караткевіча, Б. Сачанкі, а таксама вялікая «Анталогія беларускай паэзіі».

Ванкарэм НІКІФАРОВІЧ.



І. ЧЫГРЫНАУ. Плач перапёлкі. Раман. Серыя «Беларускі раман». Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Выданне рамана лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР І. Чыгрынава «Плач перапёлкі» ў серыі «Беларускі раман» — яшчэ адно сведчанне таго, што гэты твор карыстаецца неаслабнай цікавасцю ў чытача. Расказ пра беларускую вёску Верамейкі ў першыя дні вайны — гэта расказ пра жыццё ўсяго народа, што не скарыўся ворагу. Тонкі псіхалагізм, маштабнасць мыслення празаіка дазваляюць яму ствараць яркія, паўнакроўныя характары савецкіх людзей, якія вераць у тое, што перамога будзе за імі.

І. ФЕДАРАУ.

НА ПЕРШЫ погляд раман В. Карамазы «Пушча» вельмі моцна звязаны з практычнымі праблемамі лесапарадкавання, з праблемамі паляпшэння работы лясніцтва і лясгасаў. Аднак гэта толькі на першы погляд. Бо твор В. Карамазы ўздымае вельмі важныя, востранадазённыя пытанні жыцця чалавека, яго мінулага і будучага, складаных узаемаадносін з прыродай, з тым жывёльным і раслінным светам, які вакол яго і без якога ён таксама не можа нармальна жыць. Праз адносіны чалавека да гэтага свету выяўляецца яго ідэяна-маральная сутнасць, яго духоўнасць або бездухоўнасць. З аднаго боку, сапраўдна чалавечнасць, любасць да прыроды, да ўсяго жывога ляснічага Валожкі, лесніка Макара Курнопа, лесаўпарадчыка, таксатара Андрэя, дзед Гароха, з другога — утылітарызм, прагматызм дырэктара лясгаса Зімаўца, лесніка Рысева і інш.

Праблемы экалогіі, аховы прыроды і навакольнага асяроддзя, жывёльнага і расліннага свету, праблемы міграцыі сельскага насельніцтва, заняпаду і знікнення маленькіх вёсчак зноў жа ўзнікаюць у раманах не самі па сабе, а як арганічныя пытанні духоўнага жыцця герояў.

Бяднее Лісанская пушча, знікае вёска Лісань... Гэта найперш турбуе ляснічага Валожку, лесніка Курнопа, конюха лясніцтва дзед Гароха. Зараз у Лісані «ў трох хатах жывуць, пяць хат пустыя, стаяць з заштытымі вокнамі, нібы ім на свет белы глядзець забаронена, ды некалькі дварышчаў неприбраных (хаты гаспадары раскідалі па суседніх вёсках), ды яшчэ, наводшыбе, кантора лясніцтва, ды сушня недалёка ад канторы — вось і ўсё».

Бударажыць дзед неадчэпныя думкі, чаму так здарылася, што пусцее вёска, што нікому яна непатрэбна. «Дзед Гароха думаў: якая ж сіла гэ-

В. Карамазы. Пушча. Раман. «Полымя». 1978. №№ 7—9.

так пажартавала з Лісані? Нічым не абдыяліў бог вёску: навокал пушча, прыгажэйшай за якую нідзе няма блізка, тут табе і Сож, поўны рыбы, і азёры, дзе таксама ёсць рыба, і заліўныя лугі, і крыніцы чыстыя, і зямлі пад сады-агароды сярод лесу хапае, грыбоў і ягад поўна, а вёскі ўжо няма, людзі яе пакінулі. Маладыя параз'ехаліся па гарадах, да вучобы ды гарадской работы,

ўпраўляецца — сушыць шышкі, сасновыя ды яловыя, насенне ад іх у бляшанкі збірае», увасабляе ў сабе тыя жыва-творныя вытокі, на якіх грунтуецца народная мараль і этыка, дабрата, сумленнасць і чалавечнасць. Ён таксама, як і Вялічка, не паехаў з леспрагасам у іншае месца, а застаўся дома, у лясніцтве. Не адпусціла яго пушча, родная Лісань, яго мінулае.

шчасце — дзед Гароха. З кім яшчэ ў пушчанскай глухмені парагоча, як не з ім. З кім перакінецца цёплым слоўцам? Лячыце душы адвядзе сваю пакрыўджаную людзьмі і богам душу?»

Добра, што В. Карамазы не ідэалізуе дзед Гароха, паказвае, што ў час навукова-тэхнічнай рэвалюцыі многія думкі і ўчынкі героя выглядаюць трохі старамоднымі, паказвае яго дзі-

года па-свойму адбіваецца ў яго душы. Ён перакананы, што прырода, хто яе адчувае, разумее і любіць, прыносіць радасць, робіць людзей лепшымі, радніць іх. Валожка не можа сядзець у канторы, калі выпадае першы снег... «Хіба гэта малая радасць: дачакацца першага, з лёгкім марозікам, снегу, не праспаць першую белую раніцу, апынуцца ў лесе і неатарпка, нікуды не спяшаючыся, ісці па ім, чарціць па бялюткай нерушы свой першы зімовы след, зноў і зноў спыняцца і заміраць, слухаць галодны крык ненажэрнай сойкі, якую зіма будзе доўга і жорстка прывучаць да працы хоць на сваё валле, заглядзецца на ранішнюю гульнію сініц па алейніках, як яны весела абмалочваюць з галін леташнія пупышкі і сённяшні белы пух, або ісці, ісці і нечакана здзівіцца, што нейкі руплівы чалавек ужо справіўся пахадзіць тут, раней за цябе пакінуў наброд, прыбіцца да чужых слядоў і па іх вывучаць, што за чалавек быў, куды ішоў, што шукаў, а калі яго сляды ўдасца прачытаць — адчуць, што ён зусім не чужы табе, што ён гэтакі, як ты, свой у лесе, што па лесе яго вадзіла нечакана, за адну раніцу, памаладзеля душа, тая празрыстая радасць, якая зараз водзіць цябе». Тут галасы героя і пісьменніка зліваюцца, ад захаплення прыродай — да роздуму аб чалавечай душы наогул, аб здольнасці чалавека тонка ўспрымаць прыгожае, здольнасці пастаянна абнаўляцца, станаўцца больш чалавечым і мудрым.

Зіма і вясна... Адпаведна — назва дзвюх частак рамана. Зіма — гэтак як падвядзенне вынікаў, калі ўсё спыняе сваё развіццё, на час як бы замірае. Вясна — новае, бурнае развіццё. І чалавек у адпаведнасці з ходам часу таксама адчуваў прыліў новых сіл, з'яўляліся новыя спадзяванні, надзеі, жыццёвыя планы.

У любоўных, беражлівых адносінах да зямлі, прыроды, лесу, да таго кута, дзе чалавек нарадзіўся і вырастае, ёсць штосьці вельмі важнае і патрэбнае для сучаснага чалавека, бо з беражлівых адносін да народнай спадчыны, да «вытокаў», да роднага кута, сваёй малой бацькаўшчыны нараджаецца

НАДРУКАВАНА У «ПОЛЫМІ»

ЧАЛАВЕК І ПРЫРОДА

старыя — за дзецьмі следам, а каторыя перасяліліся ў шумнейшыя вёскі, у Гарадок. Вядома, рукама давай работу. Быў леспрагас, прыстань — людзей хапала. А лясніцтву — леснікоў шмат не трэба. Калгаса таксама няма блізка. Усё лясны ды лясны. Пушча. Але... душа дзед Гароха, які ў Лісані нарадзіўся, нідзе, акрамя як у Лісані, не працаваў, які толькі ў Лісані быў згодны памерці, ніяк не магла пагадзіцца з тым, што гэтак прыціхла вёска».

В. Карамазы стварыў у раманах народны характар — тып, блізкі сваёй ідэяна-маральнай сутнасцю да Вялічкі з рамана І. Пташнікава «Месціжы». Гэтак жа, як і Вялічка, Тамаш Ягоравіч Заржыцкі (Гароха — мянушка) непарывна звязаны з родным краем, той зямлёй, дзе ён вырастае, ваяваў у партызаных, страціўшы ў той страшны час сям'ю, дзе ўсё жыццё сумленна працаваў. Дзед Гароха, які ў лясніцтве і конюхам, і вартаўніком, і ў сушні

Можа, хто з чужых і палічыць дзівацтвам, што і цяпер дзед Гароха носіць шапку з партызанскай чырвонай стужкай, што ён прывязаны да сваіх коней Малога і Машкі, як да людзей, што кожны дзень ён робіць абход сваёй запущенай вёскі, штосьці праўляючы, рамантуючы па дварах, аднак ва ўсім гэтым і выяўляецца сутнасць яго характару. Любая жывая істота для яго — істота з душой, ці то будучы коні, ці сабакка, ці алені. Таму ён так турбуецца, што скоро не зможа рабіць, пойдзе на пенсію, а нехта будзе, не так, як ён, даглядаць коней.

Дзед Гароха — жывая гісторыя вёскі Лісань. Яго тут усе ведаюць і паважаюць. Насця, якая дапамагае яму ў сушні, не можа ўявіць лясніцтва, сушыю без дзед Гароха.

«Без яго слова, усмешкі, душы, дзівацтваў яна, мабыць, не пражыла б у Лісані і адной зімкі, не пасіліла б у пушчы ні сцюжы, ні самоты, што гэта яе

вацтва. А то ў нашай літаратуры ўжо зашмат трохі ідэалізаваных вобразаў людзей старэйшага пакалення, пенсіянераў, якія нібыта і з'яўляюцца адзінымі захавальнікамі лепшых народных традыцый, здаровай народнай маралі (можна прыгадаць тут і апавесць самога В. Карамазы «Бярозавыя венікі», вобразы Гарасіма, Якава Лукіча). Важна яшчэ і тое, што ў раманах «Пушча» не ў меншай ступені, чым дзед Гароха, з «вытокамі», народнымі традыцыямі звязаны і Валожка, прадстаўнік сярэдняга пакалення, і Андрэй, прадстаўнік моладзі. Разам з тым яны добра адчуваюць хату часу, бачаць значны дасягненні і выдаткі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі.

Валожка Міхаіл Пятровіч — ляснічы. Але не па службе, а па ўнутранай, духоўнай блізкасці ён на ўсё жыццё зраціўся з пушчай, жыў адным жыццём з ёю, успрымаў яе як жывую істоту.

Валожка жыве ва ўнісон з жыццём прыроды. Кожная пара

далёка не адна выдадзеная кніга і кожная ў сваёй духоўнай напружанасці вядзе да адмаўлення вайны, да ўслаўлення працы, прыроды, кахання, да сцвярдзення радасці жыцця.

Не здаецца нечаканым, ды ўсё ж пахарошаму здзіўляе яго новы рышок да ўлюбёных тэм, да свайго, перажытага, у кнізе «Водсветы».

Што найчасцей бачыць паэт у водсветах памяці? Вайну. Ваеннае ліхалецце прыхапіла яго на самым узлёце ў юнацтва. З тае пары вайна ўладна нагадвае яму пра сябе. Паэт прамаўляе сакральна: «Я помню і сёння...» І ўспамінае: з блокады разбітыя абозы, спаленую датла вёсачку «за сувязь з хлопцамі ляснымі», сябра-кацігарошка, «што горам душыўся наўзрыд»...

Той, хто павярхоўна ведае творчасць Гаўрусёва, можа падумаць, быццам ён проста кампенсуе ўпушчанае. Маўляў, адмоўчыўся тады, калі актыўнічалі старэйшыя таварышы і ровеснікі па пярэ, а цяпер вось, калі час зрабіў вайну няблізкай гісторыяй, — забрапіўся лавіць яе «вогненны імгненні»...

Гэта — не так. Не будзем забываць: ледзьве не першы з пакалення, што вырасла пад гарматнымі стваламі, Гаўрусёў сказаў пра сябе і пра сваіх аднагодкаў: «стаў новы свет, а губы пахлі дымам, бо мы з сярэдніх конавак пілі».

Такія радкі магла спарадзіць вялікая душэўная актыўнасць паэта, які не паўтарыў іншых, а творча і вобразна асэнсоўвае нялёгкае жыццё як жывую і непасрэдна-паучцёвую рэальнасць.

«Стаў новы свет»... Паэт разумее:

«Я ПОМНЮ І СЁННЯ...»

Балгарскія сябры ў свой час выдалі ў сябе на радзіме кнігу «Беларускія паэты. Адно пакаленне» — пра лепшых нашых паэтаў, якія нарадзіліся ў 30-х гадах і актыўна распачалі сваю творчасць на стыку 50-х і 60-х гадоў. Цікавая гэта кніга. З не менш цікавай прадмовы да яе, дзе лаканічна ахарактарызаваны кожны з прадстаўленых вершатворцаў.

Вось, напрыклад, што сказана тут пра Сцяпана Гаўрусёва — аднаго з прыкметных прадстаўнікоў гэтага пакалення: «Не, не ўсё раўназначнае ў яго паэзіі. Але тое, што з'яўляецца яго актывам, што забяспечвае яму пэўнае месца ў сённяшняй беларускай літаратуры, уяўляе сабой цудоўную гаму гукаў і танаў, яркую палітру фарбаў і нюансаў. Нельга быць абьякавым да яго юначых паэтычных захапленняў, якія часта тут жа змяняюцца глыбокімі, сталымі рэфлексіямі. С. Гаўрусёў тонка адчувае свой паэтычны прадмет. І калі мы хочам зведаць, што такое духоўныя пакуты і радасць, зачараванасць і захапленне, — усё гэта мы можам знайсці ў яго цэласнай паэзіі. Ён, можна сказаць, энцыклапедыст паэтычнага пакуцця, якое стымулое яго неспакройна думку, яго мару пра чалавека».

Дакладна сказана! Відаць, так і ёсць:

С. Гаўрусёў. Водсветы. Вершы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1978.

«большое видится на расстоянии». З ласкі Гаўрусёва, сапраўды:

І пяткамі — у днях забытых —
Адчуеш ледзяністы ток,
І неправераны набытак,
І страт шчымлівы халадок.
(«Узлесак шастае альховы...»)

За гэта, як ні парадаксальна, чытач і любіць паэта. Паэзія ў яго лепшых вершах праўляецца менавіта вольна — цэласным чалавечым існаваннем, жыццём, лёсам.

Дадам: у вызначэнні «энцыклапедыст паэтычнага пакуцця» адбілася многае, аж да «недакладнасці» ўяўлення асобы Гаўрусёва. Ён — знаўца «фантазіі», што рвуцца на паверхню (Бялінскі) — і ўсё тут!

Што вы!
Добры ведальнік і шчодрый зычлівец паэтычнага пакуцця — от гэта хутчэй! Здаровая, незагістычная эмацыянальнасць пульсуе не толькі ў ягоных вершах. Ён і ў сяброўскім сэрцы можа абудзіць прыемную неспадзяванку. Прыгадайце напісаныя ім артыкулы пра творчасць Панчанкі, Русецкага, Бураўкіна, Паўлава...

Гэта — адносна дакладнасці выдадзенай балгарскімі калегамі характарыстыкі. Яна сапраўдна для паэта і сёння. Характар таленту С. Гаўрусёва малапрыкметна змяніўся праз гады. Гэта заўважаш, прасочваючы яго развіццё —

жыццё рухомае. Незастыглае. Яно даўно і глыбока пахавала сляды вайны. Чаму ж і сёння Гаўрусёў піша пра вайну? Баліць душа? Немагчыма прарвацца паміжцы праз вогненны круг вайны? Не тое і не другое. Хаця круг вайны — не той магільны круг, перад якім замірала гоголеўская паненка. Вайна — ёсць вайна. Гаўрусёву было ад чаго замераці. Яго самога, аднагодкаў на тым жыццёвым «пачатковым» рубяжы абняла «такая вогненная сцюжа, што слёзы вымерзлі з душы». Але Гаўрусёў — аптыміст. Жыццялюб. Ад прыроды. Па дэраванню. Зноў і зноў ён смела і самахаць кідаецца ў вяр вайны, якая воллі лесу ўсё яшчэ доўжыцца для яго.

«Колькі ні напісана пра вайну — пра яе ніколі не будзе сказана ўсё, бо ў кожнага яна — свая», — прызнаецца С. Гаўрусёў у сваёй аўтабіяграфіі. Тэма «сваёй» вайны цікавіць яго, аднак не проста сама па сабе — як балючы, асабісты ўспамін. Паэт імкнецца і ў сучасніках, не мечаных кулямі і смерцю, захаваць памяць пра «вялікі ўрок чалавечай годнасці» (В. Быкаў), які гісторыі і сабе далі савецкія людзі ў 1941—1945 гадах.

Настрой першай ваеннага цыкла ў кнізе менавіта такі («Жывое ўсё...», «Сіне-ла вёска...», «Сталінградская балада», «Май 1945 г.» і інш.).

Наогул, з вопытам вайны, сваім і агульначалавечым, звязаны пакуль што найбольшы ўдачы паэта («1946», «Акопы вадой заліло», «Прыцішыся затоена...»).

Гістарычная дыстанцыя дазваляе Гаўрусёву з новай вяршыні часу зірнуць на ваенныя падаеі. Водсветы яго паміць

вялікае пачуццё Радзімы, савецкага патрыятызму. Іменна ў гэтым адностве і аднасці сіла працоўнага чалавека. «Чалавек — глыбіня, душа пушчы, плочь і дух ад яе вечнасці, і таму не думалася, што ён можа быць у сваёй глыбіні лжывы. Ён — сіла, які б ні здаўся з першага погляду. І пазней, ужо ляснічым ведучы размовы з пушчанцамі, не раз лавіў сябе на тым, што глядзіць на людзей вачыма, якімі глядзеш на іх у дзяцінстве, — шукаў у кожным той галоўны Іванаў карань, на якім стаіць векавы дуб, ад якога не бывае пустога плоду, на якім зялёны пагон можа адно затрымацца ў росце, але падмента абавязкова, калі яму на голаў упадзе цёплы сонечны прамень. І амаль заўсёды знаходзіў Іванаў карань у чалавеку. Той карань звычайна ішоў ад самае пушчы».

На першы погляд можа паказацца, што гэтыя натурфіласофскія разважаны, у якіх выяўляецца рамання канцэпцыя, залішне агульныя і абстрактныя. Аднак героі твора не толькі філасофствуюць, яны — актыўна змагаюцца за пушчу, прыроду, за людскія душы. Валашка — не толькі чалавек глыбокага пераканання і значнай думкі, ён яшчэ і актыўны практык, дзелава чалавек. Галоўныя маральныя прыкметы, на якіх грунтуюцца яго службовыя дзейнасць, — гэта дэмакратызм, справядлівасць, чалавечнасць. І гэта дабратворна ўплывае на маральную атмасферу ў лясніцтве. Валашка імкнецца аказаць уплыў на свайго памочніка, маладога хлопца Вайцока, які не жадае і не ўмее разумець людзей.

У раманах стылю працы Валашкі супрацьпастаўлены стыль працы дырэктара лясгаса Зімаўца, для якога галоўнае — каманда, адміністраванне, паказуха, «выбіванне» плана любых сродкамі. Валашка ладзіць лесапасадачную машыну, каб аблегчыць працу, а для Зімаўца яна патрэбна, каб «фарсанаць» перад начальствам, а потым арганізаваць «вясёлае паліванне». Зімавец выдзяляе лес перш за ўсё не тым, хто ў ім мае вострую неабходнасць, а «патрэбным» яму людзям. Турботная справа наладжваць вытворчасць паркету, лягчэй выконваць план дубовымі калод-

камі, на якіх будуць сячы мяса, адпраўляючы іх аж у Сібір, спусташаючы апошнія дубовыя дубровы.

Зразумела, што Зімавец і Валашка, у мінулым сябры, не могуць не канфліктаваць, не могуць працаваць у згодзе. Зімаўцу бліжэй ляснік Рысеў. «Пэўна, дырэктару падабалася, што Рысеў у пушчы ўсё мог — злавіць любога звера, любую птушку, рыбіну выкіне на бераг хоць удзень, хоць уноч. Валашка даўно гнаў бы хапуку з ляснікоў, калі б не Зімавец». Рысеў лічыў, што пушча павінна яго карміць (ласіная каўбаса, дзікава сала), «на тое яна і пушча». Ён дамагаецца дазволу на адлоў баброў, дбаючы аб сваёй вялікай выгадзе, а вась сасновыя шышкі збірае такія, што насенне з іх ніколі не ўзыдзе.

Рысева не перайначыш, а вась Зімавец яшчэ можа перамяніцца, ён яшчэ здольны на самакрытычную развагу, роздум. Яшчэ не ўсё страчана. Аднак гэты паварот, калі ён і адбудзецца, будзе вельмі цяжкім, павольным. Зыходзячы з логікі яго характару, цяжка пагадзіцца з хуткім перавышаннем героя ў раманах, калі ён, пачуўшы расказ бацькі пра вясельны блакадны час, пра тое, як бацьку і яго ратаваў стары Кулаш, па-іншаму стаў глядзець на свет. Перад гэтым адбылася спрэчка Зімаўца з бацькам, якога вельмі турбавала, што гербіцыды знішчаюць не толькі пустазелле, але і пчол, насякомых, птушак. Тут Зімавец заставаўся самім сабой, не жадаў нават слухаць аб выдатках хімізацыі:

— Хімія цяпер у хаду, — заўважыў Васіль.
— Ат!.. Прыдумалі на сваю галаву.

— Ну, ты дужа не замахвайся, — не пагадзіўся сын. — Калі ў цябе тыя пчолы загінулі, дык яны — кропля для вобласці. Ужо не кажучы пра рэспубліку ці краіну. Зразумеў?.. Кропля! І маўчы.

— Па кроплі можна мора вычарпаць.

— Адно мора вычарпаем, дык другое нальём. Цяпер гэтакія сіла! Чалавек цяпер усё можа. Уладыка!

— Лупіш, Васька, як па пісаным.

Пакарай прыроду, бяры ад

яе, колькі табе трэба, не дужа турбуйся — хопіць для ўсіх — вась што вынікае з падобных разваг. І тут жа, праз гадзіну, мала характэрныя, самакрытычныя роздумы. «Васіль сеў супроць будкі на калоду. Не давалі спакою думкі: «Што ж гэта са мною? Перад кім я вінаваты? Перад Кулашам? Але столькі гадоў мінула, як была вайна! Ніхто дагэтуль не казаў мне, што я вінаваты. Сам чалавек кіба можа ўзяць на сябе віну... Ты, братуха (Андрэй. — П. Д.), шчаслівы. Можа, таму, што малады? І я быў гэтакі, пасля інстытута. Садзіў ля канторы блакітныя елкі. Цяпер глядзеш на іх няма часу. Можа, уся праўда — у маладых гадах? Можа, дзіця да праўды бліжэй, як стары?»

А справа тут не ў гадах. Валашка, ляснік Курнопа не зачарсцвелі душой, не сталі абыякавымі да жыцця пушчы, прыроды. Макар Курнопа — гаспадар у лесе, абаронца ўсяму жывому. Душа Курнопы, адкрытая ўсяму жывому, добра раскрываецца ў эпізодзе з выратаваннем ласёў. У яго абходзе даўно прыжыліся сахаты і лош, ён лічыў іх сваімі, падкармліваў. А тут Зімавец арганізаваў для начальства паліванне на ласёў. Цэлы дзень Курнопа шукаў іх, пераганяў у другі лес, далей ад аблавы. І выратаваў.

Наогул вобраз лася паэтызуецца ў раманах. Прыгожае і дакладнае апісанне ласінай сям'і, выратаванай Курнопам, у канцы рамана. «Дзед Гарох акінуў паглядам увесь абшар, лугавы і лесавы, і раптам у аленіну, на самым беразе Трасцінкі, заўважыў лошу. Яна піла. Вялізную гарбаносу галаву то падымала высока, паварочвала ў бок вёскі, настаўляла чуйныя вялізныя вушы, нешта выслухоўвала, то супакоена апускалася да вадзі — зноў піла. На яе вушах залаціліся рэдкія валасы, з адвільскай губы сцякалі залацістыя кроплі, ды і ўся яна, бурая, чарнявая галавою і на спіне, паблісквала на ранішнім сонцы. Дзед Гарох аж усхапіўся з лаўкі — заўважыў яшчэ і ляснятка...» Сустрэча з ласямі радуе герояў, становіцца святлей у іх на душы, бо не ўяўляюць яны жыццё пушчы без іх.

Валашка раіць маладому

Андрэю вучыцца ў Курнопы. Спраўды, гэты ўлюбены ў лес чалавек добра адчувае змены, якія адбываюцца там. Ён амаль па-навуковаму тлумачыць, чаму памірае лес у Такавішчы (а там «яліна ў яліну»). Галоўнае — была побач рэчка, а яе адвялі меліяратары. Адно звязана з другім, усё ўзаемаабумоўлена: адвялі рэчку — пачаў знікаць мох, ягады, грыбы, зніклі цецерукі, а потым стаў сохнуць і лес... Чалавек павінен спасцігаць гэту ўзаемаабумоўленасць, разумна, па-гаспадарску, чалавечна адносіцца да зямлі, прыроды, лесу, звяроў, птушак. Інакш нельга. Такой грамадзянскай і гуманістычнай думкай прасякнуты ўвесь рамана.

Па-гаспадарску і адначасова тонка, захопленая і паэтычна адносіцца да прыроды Андрэй Старопольны — лесапарадчык, таксатар, які толькі што закончыў інстытут і прыехаў на радзіму. Яго, як і Валашку, Курнопу, дзед Гароха, турбуе будучае пушчы. Размовы Андрэя з Валашкам часам маюць, можа, залішне навуковы характар, але ў гэтых размовах і спрэчках добра выяўляюцца галоўныя рысы характару герояў, іх жыццёвая праграма — як весці лясную гаспадарку, каб задавальняць патрэбы ў лесе і адначасова спыніць збыдненне пушчы.

Андрэй — рамантык, ён — антыпод Зімаўца, свайго стрыечнага брата. Рамантычнае і яго каханне да дачкі Курнопы, студэнткі Алёнкі, таксама ў будучым работніка лесу. Валашка думае, «што Андрэй не той, які быў летась і ўзімку, цяпер у ім было куды больш бываласці, нетаропкай праніклівасці ў зусім не павярхоўныя рэчы, быў відаць нястомны пушчанскі хадок, ляснік, працаўнік. Ён застаўся ўзнёслы — такая натура, — але цяперашня ўзнёсласць была ў ім не на паверхні, яна ўжо хавалася ад старонняга вока, ляжала ў падмурку чагосы значнага — думак, слоў, паводзін». Гэтым рамантычным святлом прасякнуты ўвесь рамана. Праўда, часам хочацца гаварыць аб пэўных празмернасцях эмацыянальна — пачуццёвага, нярэдка элегічнага ўспрымання прыроды, аб неабходнасці больш стрымана — рацыянальных ад-

носіні. Тым больш, што за такімі героямі, як Валашка, Андрэй, добра адчуваецца сам аўтар, яго погляды і адносіны да прыроды.

Раман «Пушча» заключае ў сабе значны філасофскі змест. Сымвалічны характар набываюць апісанні дубовай дубровы. Праходзілі дзесяцігоддзі і вякі, а дубы, сведкі гісторыі, стаялі... Сюды, да Святога дуба, ішлі людзі ў шчасці і ў горы. Ён сімвал стойкасці і моцы народа. Сховішчам ад фашыскай навала была дубовая дуброва і ў гады вайны. Дубы... Без іх нельга ўявіць пушчы. Таму пытанне аб тым, быць ці не быць дуброве, турбуе людзей. А Зімавец замахваўся на дубы. Дзеля плана хацеў пусціць іх на калодкі. Спляжылі тры векавечныя дубы, але пачаў збягацца народ... Адбываецца асуджэнне Зімаўца. «Зімавец стаяў нерухома, як скамянеў. Адно крылы носа нервова торгаліся ды жаўлакі пад скураю на сківіцах бегалі. Вачыма еў старога, а сказаць нічога не мог...».

Можа, у гэтых сцэнах і ёсць празмерная экзальтацыя, пэўная ідэалізацыя і недахоп рэалістычнай абгрунтаванасці. У пакланенні пушчы, дубам адчуваецца нешта вельмі далёкае, якое бярэ пачатак яшчэ ў пантэістычных, дахрысціянскіх вераваннях славян, у далёкай даўніне. З пакалення ў пакаленне пераходзіла замілаванне і радасць ад таго, што стаяць дубы, жывуць алені, пушча, красуе наша зямля. І гэта вельмі патрэбна нам, людзям XX веку, эпохі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі.

Раман «Пушча» праз кантрастнае супастаўленне сяброў і ворагаў пушчы закляе чалавека не забывацца, што ён чалавек, па сутнасці адмаўляе чыста сузіральныя, настальгічныя адносіны чалавека да прыроды, бо патрэбна чалавечная актыўнасць, разумная дзелавітасць.

Так, сучасныя, надзённыя, нават гаспадарча-эканамічныя праблемы даюць магчымасць пісьменнікам узяцца да значных абагульненняў, выявіць праз штодзённае, канкрэтнае — агульназначнае, вельмі важнае для людзей.

Павел ДЗЮБАЙЛА.

набліжаюць іх да сённяшняга дня, прасвечваюць бліжэйшым святлом. З такіх набліжэнняў узнікаюць вобразы, назіранні, можа быць, і небравурныя, але далёкія ад паэтычных шаблонаў.

Вось вам — нетрафарэтны і новы вобраз: «Высокі месяц — медны кацялок». Ён павіс над рэчкай, і пазт угледзеў: «І на нябёсах бачна, і на дне, што мімаволі ён служыў вайне». А вась як уяўляецца месяц пазту ў будучым, у дзень, «як міжнародны зоркалет і космасу растопіць косны лёд»:

І здасца месяц нам хвілінай той Сяброўства звонкай чашай залатой.

Гэтая «дальнабачнасць», якая пераадольвае не толькі прасторавыя, але і часавыя далячынны, заяўляе пра сябе вобразным, прадметным, рэчавым у вершах, прысвечаных мінуламу і сучаснасці, гістарычным заканамернасцям і чалавечым страсяям («Майго маленства пошум вызначальны», «Ад юных яблыні...», «Вось так размашыста зайгралі», «Нячутны і ціхі...»). Словам, С. Гаўрусёў, выхаваны вайной, мае невычэрпны матэрыял для паглыблення псіхалагічнага і філасофскага рэзерву сваёй лірыкі.

У гэтым плане звяртае на сябе ўвагу паэма «Водсветы», якая, трэба думаць, запомніцца многім. Яна пра зло, прынесенае фашызмам нашаму народу, пра лёс былога франтавіка, пра нялёгкае паставаеннае жыццё людзей сяла Бароўцы:

Калісьці там — дай божа памяць! — Усё па-людскаму ялося. Прышла вайны сляпяй замець, Скрышыла ўсё

І — пачалося...

Паэт дэманстратыўна даў паэме падза-

галавак «Эпізоды жыцця», чым пазначыў і верагоднасць яе і набліжанасць да аднаго з празаічных жанраў. Набліжанасць гэтую, аднак, трэба лічыць адноснай. Праўда, паасобным радкам нададзены выгляд «разважлівасці»: «Вось ты разваж — раіцца пчолы. Чаму? А матка завялася...» Аднак жа ў агульнай плыні паэмы, у рытмічным малюнку, у напружанасці сінтаксісу, у раптоўных заўвагах («А сэрца? — сэрца на вуголлях, а ў зрэнках — чад ад галавешак») ясна бачыцца логіка паэтычнай выразнасці. Гаўрусёў расказвае, але расказвае як паэт. Цэласна. Пластычна.

Вопыт работы над паэмай узбагаціў і ўласна лірычныя вершы, сутнасць якіх добра выказваюць радкі: «Запас душэўнай даброты ўсіх людзей сабой яд. ё». З кнігі можна цытаваць шмат урыўкаў, перыядаў, строф — высокай паэтычнай культуры. Побач — удачы, звязаныя з настойлівым авалоданнем прыёмам паэтычнага мыслення, звязаныя з выхадам паэта на перадавую сучаснасць, з яго імкненнем па-філасофску і паэтычна тлумачыць чалавека, які зведаў усяго ў жыцці і павінен жыць далей. Гэта — вершы: «Лясы мае, імкі мае», «Ці скрануў хто сузор'я», «З усім жывым навечна злучаны». Чытаць іх усцешна.

З мастацкім мысленнем звязаны і некаторыя пралікі Гаўрусёва.

Не хачу падпарадкоўваць светлы, натуральны і вельмі арганічны яго талент адцягненым, рацыяналістычным прыкметам. Талент трэба паважаць. Але вялікая павага да паэта дае мне смеласць сказаць, што ўсякае заняўданне думкі,

паняцця адбываецца на праўдзе перажывання, на праўдзе непасрэднасці.

Абстрактнасць пазтавай думкі, яе адарванасць ад рэальнай, жыццёвай глебы яскрава відна ў вершы «Я іду — як лозунг»:

Я іду — як лозунг (?)
Па шляхах каляных,
І ў густых бярозах —
Клічнікі маланак! (?)

Кідкая, не запоўненая думкай вершаваная тэхніка:

...Дамагчыся хочаш
Высяў недасяжных. (?)
Трэба — пераскочыш
Цераз цень-працяжнік... (?)

«Цень-працяжнік» і далей у вершы: «з ветру-падгалоску стрыманы апостраф(?)», як «фота-маргана — вогнены пыталнік» (?)... Перад намі бесцэлесная сума ўмоўных сінтаксічных знакаў.

А дзе ж сам паэт у хадзе?..

Нягледзячы на частае ўпамінанне пра ўзроставае зрухі («Абсыпаюцца імённы», «Каб на руках не гіры»), маладая неўтаймоўнасць, гэтая каштоўная рыса паэтычнага характару, не пакідае Гаўрусёва. Што ж — кожны ўзрост трэба асвоіваць. Да кожнага ўзросту трэба прывыкнуць. Але Гаўрусёў, пераступіўшы чарговы рубж, мяркуючы па ўсяму, зусім не наважаны эканоміць сілы, абмяжоўваць сілавое поле свайго верша. Яго эмацыянальна-вобразная актыўнасць не паслабла, не паменшылася. «Праца мая спорыцца, як раней, бадай. Маладосць паўторыцца — толькі пажадай!» — запэўнівае паэт.

Маладосць паўторыцца? Так. Паэту і гэта пад сілу. Памяццю, якая выбірае да-

кладную дэталю, вобраз з мінулых пачуццяў і перажыванняў, якія стымулююць «яго неспакойную думку, яго мору пра чалавека».

Што ж на гэты раз вымушае паўтарэння маладосці, прыхопленай лютой вайной? А нічога. Адзіная на гэта прычына: «вербнаю галінкай ты махнула мне» (верш «Лёгка скалыхнулася»). Ну, балазе, калі б ЯНА з'явілася перад паэтам «как мимолетное виденье, как гений чистой красоты». Дык у вершы пра гэта ні слова...

Сама натуральнасць Гаўрусёва, яго прывязанасць да «зямнога» і канкрэтна-пачуццёвага зрабілася нейкай ідыліяй, якая скранула грамадскую, уласным душэўным вопытам заважаную вышыню яго светлагляду. Сама натуральнасць, вызваленая ад думкі, перайшла ў сваю супрацьлегласць.

Пралік светлагляднага характару? Можа быць. Толькі яго не паставіш у простую сувязь з пралікамі мастацкага мыслення. І ўсё ж трэба мець на ўвазе: для паказу чалавека, яго грамадска-псіхалагічных сувязей з навакольным светам, плынным часам, стыхійнай паэтычнай непасрэднасці — мала.

Чулы і таленавіты паэт — Сцяпан Гаўрусёў. Шмат яму дадзена. І, галоўнае, яму дадзены арганічны талент. Далейшыя поспехі С. Гаўрусёва, мне здаецца, будуць залежаць ад таго, наколькі ён цэласна — не аддзяляючы пачуцця ад думкі — будзе сінтэзаваць сутнасць чалавека, падзей, з'яў жыцця. Свайго. Нешага. Агульнага.

Святлана МАРЧАНКА.

БЛОК І БЕЛАРУСЬ



«...У ДНІ, КАЛІ ПАДАЕ ЛІСЦЕ»

Полюби эту вечность болот:
Никогда не иссякнет их мощь.
Этот знак, что сгорел — не умрет.
Этот куст — без истления — тощ.
Александр БЛОК.

«Вечарамі сяды-тады (як і сёння) апацоўваюць мною гэтыя грубыя, непазбыўныя, цяжкія і здаровыя згадкі аб дружыне — аб гэтых рускіх людзях, аб конях, выпіўках, песнях, рабочых, пышнай восені, сцюдзёнай зіме, балалайках, гітарах, сёстрах, грамафонах, абжорстве, грэблях, вышцы, паланах за фальваркам Лапацін, белым параходзе, які празрыстым ранкам плыве сярод гаю, дубах, соснах, вольхах, Пінску ўдалечыні, нашых пазіцыях (выкапаных нам), ветру, кілбасе, што вісіць на ясным заходзе, буму, успыхваючай у душы страсці (раптам), пакутах нуды і гугі, вёсках, саламяных шастах, сталовай Земсаюза, Бобрыку, князю, Пагосту, даялах, скачках праз канавы, званіцах, кананадзе, брудным бараку, хаце Лемяшэўскіх, сапёрах, вялікіх і малых траверсах, дзеўках, спірту, бабах з капустай, вузкакалейцы, мастах — усё, усё. Хораша!»

Так піша ў сваім дзёніку 4 верасня 1917 года Аляксандр Блок. Позні вечар, Петраград, які толькі што падавіў контррэвалюцыйны карнілаўскі мяцеж, Петраград напярэдадні Вялікага Кастрычніка. Блок у сваёй кватэры ў доме № 57 па Афіцэрскай вуліцы, вялікі нацыянальны паэт перадрэвалюцыйнай Расіі і паэт, якому суджана было стаць першым песняром Кастрычніцкай рэвалюцыі. Прываны ў разгар першай сусветнай вайны ў армію, Блок сем месяцаў правёў на фронце, у Беларусі, у ваколіцах Пінска, назаўсёды захаваўшы ўспаміны аб убачаным і перажытым тут. Яны, гэтыя ўспаміны, — у яго захапляючых пісьмах, запісных кніжках, дзёнікавых запісах, вершах.

Мы стаялі сярод пагоркавага поля, прарэзанага ракой Бобрыкам, — шафёр Аляксей Логвін, шыракаплечы, вясеў паляшук з Пінска, і я. Рэдакцыйны «газік» астываў на ўзлбок. Жнівеньскім досвіткам выправіліся мы з Пінска ў дарогу па блокаўскіх мясцінах Беларускага Палесся. Цудоўная шасейка Пінск — Лунінец прывяла нас спачатку ў вёску Пінкавічы, што ляжыць за некалькі кіламетраў ад Пінска: пастаялі ў цяністым двары старога аднапавярховага будынка сельскай школы, дзе ў 1903—1906 гадах настаўнічаў вялікі паэт Беларусі Якуб Колас. Пасля без прыядуху дамчаліся — паўтары сотні кіламетраў — да Лунінца. Тут нас сустрэў супрацоўнік мясцовай газеты «Ленінскі шлях» М. Калінковіч, аматар назві Блока. Разам аглядзелі мы вакзал з яго «90 пунцімі», што адзначыў у пісьмах да сваякоў Блок, пабывалі на Пяперскай вуліцы ля дома № 3, дзе ў 1916 годзе была афіцэрская гасцініца, што прытуліла Блока (будынак гасцініцы не захаваўся).

І вось на зваротным шляху ў Пінск, на дваццаць дзевятым кіламетры ад Лунінца, і напаткалі мы гэтую рэчку Бобрык, левы прыток Прыпяці. Аляксей не можа зразумець, чаму я, не зважаючы на халодную імжаку, купаюся ў Бобрыку... Потым мы стаім на шашы тварам да Пінска, справа ад нас — вёска Камень, злева — Парахонск, і я раскажваю майму спадарожніку ўсё, што ведаю пра Блока...

Аляксандр Аляксандравіч Блок умеў пісаць пісьмы, выказваючы ў іх і найтанчэйшыя лірычныя настроі, і высокі грамадзянскі пафас. Пісем, адпраўленых з Беларусі, вядома не больш чым два дзесяткі. Галоўным чынам, гэта былі пісьмы да маці Аляксандры Андрэеўны, па другому мужу Кубліцкай-Піётых, дачкі рэктара Пецярбургскага ўніверсітэта прафесара батанікі А. Н. Бекетава, і да жонкі Любові Дзмітрыеўны Мендзялеевай-Блок, дачкі вялікага рускага вучонага Д. І. Мендзялеева. Адрасатамі блокаўскіх пісем былі таксама пісьменнік Леанід Андрэеў, паэта, у будучым — гераіня французскага Супраціўлення Е. Ю. Кузьміна-Караваева, спявачка сталічнай оперы Л. А. Дэльмас. Некалькі пісем да жонкі, напісаных з кастрычніка 1916 па люты 1917 года і адрасаваных у Арэнбург, дзе Любоў Дзмітрыеўна — драматычная актрыса — выступала ў мясцовым тэатры, на жаль, згублены. Адно пісьмо Блока — усяго на паўаркуша, іншыя — падрабязныя, асабліва тыя, якія ўдавалася перадаваць праз знаёмых, у абыход ваеннай цензуры. Вядома мастацкая сіла блокаўскіх пісем наогул: сам паэт меркаваў дапоўніць адно з выданняў «Вершаў аб Цудоўнай Даме» цытатамі са сваіх пісем Л. Д. Мендзялеевай.

З Петраграда на фронт у Беларусь Блок выехаў 26 ліпеня 1916 года. «Званне маё — табельшчык 13-й інжынерна-будаўнічай дружыны, якая займаецца ўмацаваннямі: форма — амаль афіцэрская — з корцікам, днямі апрану яе... Начальнік дружыны мяне ведае. Сам ён — архітэктар» (Блок — маці, 7 ліпеня 1916 года). 28 ліпеня цягнік прыбыў у Гомель, дзе паэт правёў увесь дзень. 29 ліпеня Блок выйшаў з вагона на станцыі Лоўча. Штаб 13-й інжынерна-будаўнічай дружыны знаходзіўся ў вёсцы Камень, куды з Лоўчы вяла вузкакалейка. Савет Усерасійскага Земска-Гарадскога Саюза, які кіраваў інжынерна-будаўнічымі дружынамі, месціўся ў Мінску. Неўзабаве Блок напіса А. Кузьміной-Караваевай: «Я цяпер табельшчык 13-й дружыны Земска-Гарадскога Саюза. На вайне аказалася толькі тужліва... Якое пекла напружання!» Пэтычныя радкі Блока пра вайну прасякнуты гарачым жаданнем міру і цішыні. Самотна глядзіць блокаўскае неба на вайну ў адным з вершаў, напісаным 25 студзеня 1916 года:

Война горит неукротимо,
Но ты задумайся на миг,
И голубое станет зримо,
И в голубом — печальный лик.

Лишь взгляни смиренным оком
В непреходящую лазурь,
Там — в тихом, в голубом, в широком —
Лазурный дым — не ронот бурь.

Яшчэ больш моцна гэтая тэма прагучала ў вершы «Каршун», напісаным 22 сакавіка 1916 года, за некалькі месяцаў да ад'езду на фронт:

Чертя за кругом плавный круг,
Над сонным лугом коршун кружит
И смотрит на пустынный луг.
В избушке мать над сонным тужит:
«На хлеба, на, на грудь, соси,
Расти, покорствуй, крест неси».

Идут вена, шумит война,
Встаёт мятеж, горят деревни,
А ты все та же, моя страна,
В пресе заплаканной и древней.
Доколе матери тужить?
Доколе коршуну кружить?

«Каршун», можа быць, адзін з самых уражлівых вершаў, напісаных за ўсе часы аб вайне і міру. «Дакуль? — пытае паэт. — Дакуль здань вайны будзе кружыць над зямлёй, над яе мірнымі лугамі, дакуль ён будзе прыносіць маці Зямлі смутак і горыч?» Напісаны ў разгар першай сусветнай вайны, у нестрах якой ужо «встае мятеж» Рэвалюцыі, гэтыя вершы — палымяны заклік да міру, праклён вайнам, якімі поўніцца тысячагадовая гісторыя зямлі Беларусі.

«У вёсцы «Камень», куды я прыехаў на мяхах з мукой па вузкакалейцы з Лоўчы (169 вёрст); я прыжыў усяго два дні (29—30 ліпеня 1916 года. Г. Б.)...» — піша Блок жонцы 4 жніўня. З прыкладзенай да пісьма карты, намаляванай Блокам, ві-

даць, што станцыя Лоўча II знаходзіцца на 169 вярста ад Брэста і палатно вузкакалейкі ідзе далей на паўночны захад, да вёсак Камень і Пагост. І сёння ў вёсцы Камень булькача ў прыбярэжным трыснягу і аеры Бобрык з ледзь жаўтаватай ад тарфянікаў вадой, і відаць за ваколіцай іржавыя рэйкі вузкакалейкі. Неаднойчы прыязджаў ён сюды вярхом і ў наступныя месяцы службы. Вёска Камень стаіць паблізу вёскі Пагоста-Загародскага, якую прыгадвае Блок у дзёнікавых запісах. Тут адалей будынак царквы Кірылы і Мяфодзія сярэдзіны мінулага стагоддзя. Усё гэта — памятныя блокаўскія мясціны, і таму правільна вырашыла праўленне тутэйшага багатага калгаса «Перамога» ўвекавечыць памяць вялікага рускага паэта ўстаноўкай мемарыяльнай дошкі на будынку клуба ў Пагосце і адкрыццём куткоў паэта ў бібліятэках (у калгасе — тры клубы і тры бібліятэкі).

І жніўня 1916 года штаб 13-й інжынерна-будаўнічай дружыны перабазіраваўся ў Парахонск — за 20 кіламетраў на паўднёвы ўсход ад Каменя. 2 жніўня Блок піша маці з Парахонска: «...цяпер мы жывём у вялікім маёнтку і некаторыя (я ў тым ліку) — у княжацкім доме. Блох, здаецца, выведзем». А праз два дні, выкарыстаўшы паездку аднаго з таварышаў па дружыне ў Петраград, перадае ў пісьме да жонкі «ўсялякія неэзурныя падрабязнасці»: «Мы жывём у маёнтку князя Друцкага-Любецкага «Парахонск», вёрст 12 ад пазіцыі... За тры вярсты — станцыя Парахонск на рацэ Бобрык (як і мы). Гэта апошняя станцыя, да якой даходзіць этапныя цягнікі (з Лунінца), далей ідуць толькі вайсковыя, часта чуваць кананада (глухая), у яснае надвор'е ранкам і вечарам адведвае нас аэраплан, які кідае бомбы... На небасхіле відаць часам дзорная кілбаса (прывязаны шар), уначы — ракеты і пражэктары... Начальнік прыемны, зусім бязвольны, памочнік яго — інжынер, паляк, свежкі, неспрымны, але таксама бязвольны...»

Паэт захапляецца новай для яго прыродай Беларусі: «Месячныя ночы алеаграфічныя», «учора я купаўся пасля паездкі ўпершыню як след — надзвычай прыемна. Ля маёнтка — рака Бобрык, ёсць мясціны з жарсцвяным дном...»

Лёсам таварышаў Блока па службе ў Беларусі цікавіўся малады беларускі журналіст М. Калінковіч. Начальнік дружыны Леанід Іванавіч Катонін стаў пасля рэвалюцыі прафесарам, выкладаў у Кіеўскім інжынерна-будаўнічым інстытуце, памёр у 1936 годзе. «Мілы, слаўны табельшчык Глінка», нашчадак вялікага кампазітара, пасля сканчэння медыцынскага факультэта Пецярбургскага ўніверсітэта працаваў урачом-тэрапеўтам у горадзе Бяльве Тульскай вобласці: у час сустрэчы з Блокам яму было ўсяго дваццаць гадоў. У Петраград Канстанцін Аляксеевіч Глінка прыязджаў у канцы 1921 года і наведваў магілу Блока на Смаленскіх могілках. Навум Ільіч Ідэльсон, юрыст, які таксама падзяляў з паэтам нягоды вайскавай службы, пасля рэвалюцыі стаў вядомым вучоным-астраномам, працаваў у Пулкаўскай абсерваторыі, памёр у 1951 годзе...

Непазнавальна змяніўся Парахонск за шэсцьдзесят з гакам гадоў, што мінуліся з той пары, калі тут жыў паэт. Новыя, над шыферам хаты вёскі патануюць у садах. Шчодрыя ўраджаі прыносяць асушаныя балоты. Сёння тут — саўгас «Парахонскі», буйная жывёлагадоўчая гаспадарка. На пагорку, на месцы былога княжацкага маёнтка, — будынік п'янерскага лагера «Дружба». І толькі Бобрык гэтак жа ласкава журчыць пад гарой ды драўляная царква ля вясковых могілак цешыць вока разной архітэктурай. Будынак царквы (1888 год) будзе ўзяты пад ахову дзяржавы — як помнік архітэктуры, як і ўсё, што адалела тут дзеля памяці Аляксандра Блока. Іван Ігнатавіч Малышчыцкі, які нарадзіўся ў Парахонску ў 1897 годзе, паказвае нам бярозы, пасаджаныя ім у юнацтве, — цэлы шэраг ад царквы да могілак, на якіх Іван Ігнатавіч пахаваў бацьку, забітага ў грамадзянскую вайну белапаліякам. Князь Фелікс Эдвард Друцкі-Любецкі, па расказе Івана Ігнатавіча, быў чалавекам жорсткім, любіў здэкавацца з сялян, аднойчы аштрафаваў і яго, Малышчыцкага, маладога сялянскага хлопца, на 25 рублёў за тое, што асмеліўся зайсці ў княжацкі лес. Выручыла князя Броня. Яна наладжвала ў маёнтку літаратурныя вечары, ганаровым госцем на якіх быў Блок. Яна выныла з сумачкі і дала Івану Ігнатавічу 25 рублёў.



А. Блок з танкай Фоной у маёнтку Парахонск.



Новы Двор. 25 снежня 1916 г. Паэт (трэці злева) спрод саслужыўцаў.



Хата С. Я. Лемяшэўскага.

С. Я. Лемяшэўскі ля роднай хаты ў в. Колбы (Пінскі раён).

Князь панюхаў асігнацыю, сказаў: «Гэта княгіня да-ла табе грошы», аднак хлопца адпусціў...

Дзіўны бывае часам збег літаратурных лёсаў. Якуб Колас, які нарадзіўся, як і Блок, у лістападзе, толькі на два гады пазней, чым вялікі рускі паэт, працаваў настаўнікам у Пінску з 1912 па 1915 год. Менш чым год заставалася да прыезду ў Пінскі край прызванага ў армію Аляксандра Блока, калі вялікі беларускі паэт, таксама прызваны ў армію, паехаў з Пінска ў Расію. Да 1916 года адносіцца славуці верш Я. Коласа «Думкі салдата»:

Разлучыўся салдат з сваёй роднай сям'ёй,
Развітаўся ён з домам сваім.
Знае лес баравы, дзе дыбаў ён ступой,
Што за думкі віліся над ім...

Эх, за што? Ну, за што, аднакэце вы мне,
Я павінен другіх зніштажаць
Ці калечыць сябе ў гэтай дзікай вайне
І пад кулі свой лоб падстаўляць?

Вы, што селі ў гары, як вас, каты, назваць?
Не шнада вам нявінных людцоў.
Самадурства сваё вы гатовы купляць
Міліёнамі нашых галоў!

«Што такое вайна? — пісаў Блок у артыкуле «Інтэлігенцыя і рэвалюцыя» неўзабаве пасля перамогі Кастрычніка. — Балоты, балоты, балоты... гэта — тысячы народных рублёў у балоце...».

14 жніўня 1916 года Блок з групай таварышаў па службе едзе бліжэй да перадавой, у вёску Колбы, у атрад, для неспрэднага ўдзелу ў будаўніцтве ўмацаванняў. Тут ён прабыў да 3 верасня, пасля перайшоў у суседнюю з Колбай вёску Лапацін, дзе заставаўся да канца верасня, калі яму быў прадастаўлены месячны водпуск дадому, у Петраград.

Вёска Колбы ляжыць пры шашы Пінск—Роўна, за дваццаць кіламетраў ад Пінска. Часам да шасейкі падступаюць густыя палосы альховага лесу ды сямтам вока ўгадвае руіны ўмацаванняў, ацалелых тут яшчэ з першай сусветнай вайны... Калі спыніцца на месце пераз Прыпыць, дзе праходзіла тады перадавая, і азірнуцца назад, дык можна ўбачыць Пінск вачамі Аляксандра Блока, — так, як ён падае яго ў пісьме да маці ў жніўні 1916 года: «З поля праглядаецца Пінск, нахшталт града Кіцежа, — прыпадняты над туманам—белы сабор, чырвоны касцёл, а пасярод — драбней — семінарыя. Адзін дзень — спякота, так што не прасыхаеш ні на хвіліну, асабліва верхам. Другі дзень — моцная навальніца, потым холадна, пасля імжака. Вельмі буйныя зоркі. Вялікая Мядзведзіца даволі нізка над небакраем, направа — Юпітэр... Стаіць бабіна лета, халаднаватыя бязвоблачныя дні, павуцінне, жоўтага, яшчэ амаль няма. Бліжэйшыя лясы амаль усе з чорнай вольхі, глеба — пясок і торф...».

У жартоўных праграмах часопісаў, складзеных у 1905 годзе, Блок пісаў: «У «Весах» прымуць удзел: А. Б., Ал. Б., Аляксандр Блок, Клоб, Колб, Окля, Локб, Лбок і многія інш.». Вядома, тады паэт і ў думках не меў, што праз адзінаццаць гадоў будзе жыць у беларускай вёсцы Колбы, дзе яго прозвішча, працяганае наадварот, — Колб — носіць большая палова жыхароў. Старэйшы жыхар Колбаў васьмідзесяцігадовы Міканор Міхайлавіч Колб цудоўна памятае першую сусветную. У пачатку вайны ў вёсцы кватараваў 1-ы Дагестанскі конны полк, а ў 1916 годзе пасялілася мноства будаўнічых рабочых розных нацыянальнасцей. Рабочыя жылі ў бараках і хатах з глінянымі падлогамі, начальства — у леніных хатах. «Стаім у вёсцы Колбы, — піша Блок жонцы 16 жніўня, — днямі пераедзем у Лапацін побач з лесам, у якім зараз работы... Жывём у вёсцы ў добрым доміку — даволі дружна і весела (Ідэльсон — прысяжны павераны, Ягораў — сын прафесара, Папоў — студэнт, Глінка — праўнік кампазітара, Ігна-

таў і я). Жыць прасцей, не трэба саромецца Друцкага-Любецкага, кормімся добра, тут веселей». Да пісьма прыкладзены малюнак Блока — «вёска Колбы. Капліца». Міканор Колб прыносіў афіцэрам і рабочым булкі, якія купляў у вёсцы Плотніцы пад Столінам, бегаючы туды за 20 вёрст.

«Добры домік» — гэта тая самая «хата Лемяшэўскіх» у Колбах, якую Блок успамінае ў сваім дзённымку 1917 года і пра якую пісаў маці 21 жніўня: «У хаце тры пакоі, блохі выведзены. У адным спяць Папоў, Ідэльсон і Глінка, у другім — Ігнатаў, Ягораў і я, у трэцім (кухня) — гаспадар ці гаспадыня і кацыя, на гарышчы — дзве сімпатычныя дзяўчынкі (загнаныя намі на гарышчы), у двары — статак гусей, велізарная свіння і парася. Днём прыходзіць кухар і хлапчук Эдуард, кухар гатуе вельмі смачна і даволі разнастайна, абедаем усе разам».

Мы стаім са старэйшым у сям'і Лемяшэўскіх, Сцяпанам Якаўлевічам, на старой дзедаўскай сядзібе, каля зруба калодзежа, які славіўся самай чыстай вадой на ўсю вёску. «Гаспадар, — расказвае 72-гадовы С. Я. Лемяшэўскі, — гэта мой дзед Хведар Фадзевіч, якому тады было гадоў восемдзесят. Сын яго, мой дзядзька Іван Хведаравіч, быў тады на фронце, гаспадыняй была цётка Ганна Пятроўна, памерла яна вясной 1978 года ва ўзросце 91 года. Дзяўчаткі — мае сёстры Зося і Гелена, яны і цяпер жывуць».

Сын Ганны Пятроўны Хведар Іванавіч Лемяшэўскі (працуе ён у майстэрнях вялікага калгаса «Шлях Леніна» з цэнтрам у Лапаціне) прыпомніў, што дзедаўскую хату перавезлі ў суседнія з Колбай Марозавічы; на вялікі жаль, мы там хаты не засталі: з год назад яе разабралі на дрывы. Але хата С. Я. Лемяшэўскага, што стаіць на старой сядзібе паблізу калодзежа з вадой, якую піў Блок, вельмі падобна да той, «блокаўскай». «Хата майго дзеда, — працягвае свой расказ Сцяпан Якаўлевіч, — была такая ж, як і мая, — з драўлянай падлогай, што тады было рэдкасцю ў вёсцы, пад трысняговай страхоў. Трысьнег на берагах ракі Стыры, што цячэ праз Колбы, ніколі не зводзіўся. З сенаў дзверы вялі на кухню, далей быў вялікі пакой, падзелены на два вялізныя печу і грубай. У ім, тым пакоі, і жыло начальства, стаялі паходныя ложка. Ваду для прыгатавання стравы кухар браў толькі з нашага калодзежа».

Думаецца, што тут, у Колбах, да стогадовага юбілею вялікага паэта можна было б арганізаваць добры літаратурна-мемарыяльны музей нахшталт таго, як гэта зроблена ў сяле Тараканава пад Масквой, дзе цяпер пачата рэстаўрацыя блокаўскай сядзібы Шахматава і будынка царквы, у якой 17 жніўня 1903 года адбылося вячэнне паэта і Л. Д. Мендзялеевай. Калгас «Шлях Леніна» — гаспадарка заможная, тут тры школы, тры бібліятэкі, сельскі Дом культуры і клуб. А музей Аляксандра Блока ў Беларусі можа стаць штабам пошуку новых фактаў біяграфіі паэта на Палессі. З цягам часу тут могуць быць сабраны фатаграфіі паэта гэтага перыяду і ягоныя пісьмы, што захоўваюцца цяпер у многіх прыватных калекцыях, архівах, музеях.

У час месячнага водпуску ў Петраградзе Блока хацеў прыцягнуць да супрацоўніцтва ў газеце «Русская воля» пісьменнік Леанід Андрэеў. Блок адказаў яму 29 кастрычніка: «Калі б я захацеў удзельнічаць у газеце, мне не было б чаго Вам даць: усё славеснае ўва мне маўчыць; паўдня я праводжу верхам на кані, сплю на паходным ложку, амаль не мыюся; што далей будзе, не ведаю, а пакуль гэта было толькі добра: прасцей і яснай: калі б усё гэта апісаць, атрымалася б да немагчымаці звычайна і нудна; звычайныя газетныя артыкул з подпісам: «дзеючая армія»; вершы таксама ніяк не выходзяць; уся сутнасць — у новым шэрагу сноў, у якіх пагружаешся. Можа быць, штосьці і атрымаецца з гэтага, як мінуцца гады...».

2 лістапада 1916 года Блок зноў у дружыне, у Беларусі. Дзве слаўныя падзеі накіраваныя яму тут стрэціць: сваё трыццацішасцігоддзе 16 лістапада і Новы 1917 год, год Вялікага Кастрычніка. 16 студзеня 1917 года ў Парахонск прыехаў з інспекцыяй інжынерна-будаўнічых дружын пісьменнік Аляксей Мікаласевіч Талстой. Яго ўспаміны захаваліся ў архівах Ленінградскай публічнай бібліятэкі імя Салтыкова-Шчадрына: «...Праз некалькі минут зайшоў загадчык, худы, рослы, прыгожы чалавек, з румяным ад марозу тварам, з заінелымі вейкамі. Усё, што хочаце, але я ніяк не мог чакаць, што гэты загадчык — Аляксандр Блок. Ён весела прывітаўся і зараз жа разгарнуў канторскія кнігі. Калі звесткі былі адасланы генералу, мы з Блокам пайшлі гуляць. Ён расказаў мне аб тым, як тут хораша жыць, як ён з дзесятнікаў даслужыўся да загадчыка работ, колькі часу ён праводзіць верхам...».

14 лютага 1917 года Блок піша з Парахонска жонцы: «Стаў бы прасіцца ў водпуск, каб убачыць нябе і з'ездзіць да мамы...» (Аляксандра Андрэеўна ў гэты час знаходзілася ў Крукаве пад Масквой, у санаторыі). 19 сакавіка паэт прыязджае ў водпуск у Петраград і больш на Палессе не вяртаецца: праз некаторы час яго адкамандзіруюць у распараджэнне Надзвычайнай следчай камісіі па расследаванні злачыннай дзейнасці царскіх саноўнікаў, дзе ён працаваў у якасці рэдактара.

Цікавыя запісы, зробленыя Блокам у «Запісных кніжках» у красавіку — маі 1917 года з выпадку свайго літаратурнай дзейнасці ў беларускі перыяд: «Пішаце вы ці не? — Ён піша. — Ён не піша. — Ён не можа пісаць. Адчапіцеся. Што вы называеце «пісаць»? Крэмаць чарнілам па паперы? — Гэта ўмеюць рабіць усе загадчыкі аддзелаў 13-й дружны. Адкуль вы ведаеце, пішу я ці не? Я і сам гэта не заўсёды ведаю». І тут жа — словы вялікага празорцы: «Усё будзе добра. Расія будзе вялікай. Але як доўга чакаць і як цяжка дачакацца. Ал. Блок, 22.IV.1917». І далей зусім канкрэтна: «Калі мяне спытаюць, што я рабіў у час вялікай вайны, я змагу, аднак, адказаць, што я рабіў справу: рэдагаваў Ап. Грыгор'ева, ставіў «Ружу і Крыж» і пісаў «Адплату».

У цяжкіх франтавых умовах Блок абдумваў чаканныя ямбы паэмы «Адплата», напісаў шэраг рэцэнзій (у Пушкінскім доме захоўваецца рэцэнзія на п'есу Пржэвалінскага «Уланы кайзера», падпісаная Блокам: «1—6-II—1917 г. Дзеючая армія»), абменьваўся думкамі з У. І. Неміровічам-Данчанкам, які кіраваў пастаноўкай у МХАТе драмы Блока «Ружа і Крыж».



Колбаўскі стараньні М. М. Колб.



Сям'я Лемяшэўскіх у Колбах: Ганна Пятроўна, Фёдар Іванавіч, Іван Фадаравіч (фота 1965 г.).

Сем месяцаў знаходжання Блока ў Беларусі — перыяд станаўлення грамадзянскай сталасці вялікага паэта. Тут, на беларускай зямлі, запашваўся той цудоўны выбух творчай энергіі Блока, у стыхі якога менш чым праз год нарадзіліся паэмы «Дванаццаць» і «Скіфы», нарадзіўся першы паэт, што апеў Кастрычніцкую рэвалюцыю. Мінецца час, і літаратурны свет загаворыць аб гістарычнай мудрасці Аляксандра Блока, які адлюстравваў у паэме «Дванаццаць» арганізуючыя і стваральныя рытмы вялікай рэвалюцыі.



Паэт на паслядзённым надзвычайнай следчай камісіі. Побач (злева) акадэмік С. Ф. Ольдэнбург.

...Памятае Міканор Міхайлавіч Колб, селянін з палескай вёскі Колбы, як у 1916 годзе ў сувязі са звяржэннем самадзяржаўя спяваў народ у вёсцы прыпеўку:

Няма «казёнікі», няма віна,
Няма Міколікі, слабада дана!

Ці не гэтыя народныя рытмы, пачутыя Блокам у Беларусі, леглі ў аснову бязлітасна-выкрывальных вобразаў геніяльнага паэта, што падеумавала дваццацігадовы, як у Пушкіна, перыяд служэння Блока рускай пазіі:

Не слышно шуму городского,
Над невской башней тишина,
И больше нет городского —
Гуляй, ребята, без вина!

Стоит буржуй на перекрестке
И в воротник упрятал нос.
А рядом жмется шерстью жесткой
Поджавший хвост паршивый пёс.

Стоит буржуй, как пёс голодный,
Стоит безмолвный, как вопрос.
И старый мир, как пёс безродный,
Стоит за ним, поджавши хвост.

Георгій БЛЮМІН,
спецкар, часопіса «Огонёк».
Фота аўтара.

Пераклад з рускай.



Капліца ў вёсцы Колбы. Малюнак паэта, даданы ім жонцы.



Капліца ў Колбах сёння.

НА ПРАЗРЫСТЫМ шкле дзіцячая рука выпісвае формулу; яе папраўляе, з ёю спрачаецца рука дарослага. На гэтым шкле выпісваецца і мастацкая формула філмы І. Дабралюбава па сцэнарыі Н. Фаміной «Расклад на паслязўтра» — погляд на выхаванне чалавека як на самастойнае, з дапамогай дарослых асваенне свету.

Што такое нараджэнне чалавека як асобы, як грамадскай адзінкі? Фізічнае яго з'яўленне вывучана даволі грунтоўна — аб гэтым паклапацілася навука, якая даследвала чалавечы арганізм ва ўсіх фазах яго фантастычных пераўтварэнняў. Але ад нараджэння істоты яшчэ далёка да фарміравання чалавечай асобы. Хто можа ўявіць сабе, якія метамарфозы адбываюцца з маленькім чалавекам, што прагна ўбірае ў сябе тысячагадовую цывілізацыю ў калысцы, на руках у маці, потым сваімі нагамі робіць першыя самастойныя крокі пад радасныя воклічы родных... З цягам часу маленькі чалавек пачынае рух як ужо пэўная асоба, як «я» ў вялікім свеце «мы», «яны»...

Новы фільм рэжысёра Ігара Дабралюбава — аб гэтым: аб першых кроках чалавека насустрач самому сабе як непаўторнай асобе. Твор, аб якім ідзе гаворка, пэўным чынам і вяртанне да дзіцячай тэматыкі пасля вядомай дабралюбаўскай стужкі «Іван Макаравіч», дзе рэжысёра цікавіла тэма фарміравання чалавека ў надзвычайных умовах Вялікай Айчыннай вайны. Нельга сказаць, што фільм «Расклад на паслязўтра» торыць зусім новую сцяжыну ў галіне дзіцячага кіно. Тэма адносінаў паміж вучнямі і настаўнікамі ўжо асвоена кінематографам — успомнім філмы «Сябра мой, Колька», «Дажывём да панядзелка», «Ключ без права перадачы», «Чужыя пісьмы», «Розыгрыш» і г. д.

На першы погляд, у фільме «Расклад на паслязўтра» адчуваецца схільнасць да паўтарэння пройдзенага. Сапраўды, канфлікт, які адразу кідаецца ў вочы — гэта вялікай даўнасці спрэчка фізікаў і лірыкаў.

У фільме дзейнічаюць вучні фізіка-матэматычнай школы, зачараваныя строгай прыгажосцю навуцы, і іх педагогі, і — выкладчыца літаратуры Антаніна Сяргееўна. Новую настаўніцу вучні атакуюць навуковымі тэрмінамі, гучанне якіх яна слухае са здзіўленнем. У адказ яны чуюць вершы. Сутыкаюцца не толькі дзве формы чалавечага мыслення, а два свету — чыстага розуму і высокага мастацкага пачуцця. Канфлікт не паспявае разгарэцца і гасне: фізіка-матэматычная фронда капітулюе перад Ахматавай, Лоркам, Ясеніным, юныя сэрцы ахопліваюць трывожныя пачуцці, і здагадацца можна, што формулы будучы мірна сусіваць з Моцартам і чырвоным каём.

Дык у чым жа канфлікт? Ды, бадай, ні ў чым, калі прыкладаць да карціны звычайны драматургічны «аршын». Есць канфлікт іншага парадку — паміж педагогічнымі ідэямі філмы і традыцыйнай педагогікай. Канфлікт незвычайны і сур'езны і датычыцца праблемы: як выхоўваць геніяў? Сучасная школа жыве больш сціплымі клопатамі. Яна перш за ўсё непакоіцца пра двоечніка. Геній растуць самапасам.

У гэты фільм двоечнік не ўпісваецца. У ім месца толькі геніям. Можна быць, гэта заўчасна і празмерна аптымістычна? Аўтары прадугледжвалі падобныя меркаванні і сваю перасцярогу выказалі ў назве карціны. Расклад не на зўтра, а на паслязўтра. Але І. Дабралюбаў папярэдзіў яшчэ ў адным інтэр'ю ў час здымак: «Мы гаворым ў сваёй карціне аб школе будучага, аб школе мары. Але гэта мара, а не фантазія. Навучальныя ўстановы, падобныя на тую, якая будзе ў нашым фільме, ужо існуюць... І гэта сёння ўжо не фантазія. Педагагічны калектыў Новасібірскай фізіка-матэматычнай школы, які з'явіўся «правобразам» нашай школы, іменна такі. Там ля класнай дошкі можна сустрэць акадэміка, лаўрэата Нобелеўскай прэміі і васьмікласніка, якія спрачаюцца формуламі».

Аўтары паслядоўна ў сваім жаданні абгрунтавалі мастацкую праўду твора не толькі логікай вобразаў, але і «фактурай» і логікай самой рэчаіснасці. Дзеянне філмы адбываецца ў будынку школы, якую можна і зараз наведаць у Вільнюсе, у мікрараёне Лаздзінай. Тут аператар Р. Масальскі зняў інтэр'ер, адзначаны строга рацыянальнай і не абстрактнай, а асаблівай, функцыянальнай прыгажосцю. Тут ён знайшоў актыўны фон для здымак многіх эпизо-

даў — вялікія плоскасці сцен, аформленыя пад цагляную кладку, якія выяўляюць адчувальную матэрыяльнасць асяроддзя. Перавага матэрыяльна-адкрытага над сентыментальна-вобразным у інтэр'еры выражае светаадчуванне выхаванцаў, якія вераць у матэрыю. Строгімі вартунікамі навуковай веры выступаюць вялікія фізікі. Іх патрабавальныя позіркы кожны дзень сустракаюць вучняў, калі яны праходзяць па школьных калідорах праз партрэтную галерэю слаўтых людзей навуцы.

Натуральнасць інтэр'ера і рэчаў, зразумела, — гэта толькі праўда фону, праўда другога плана. Аўтарам мала такой праўды. Яны хочуць большага. Яны дамагаюцца «дакументальнасці» саміх персанажаў. Рэальнасць існавання «геніяў» даказваецца пры ўдзеле саміх «геніяў». У фільме ролі таленавітых дзяцей выконваюць вучні мінскіх спецыялі-

насі Каці аўтары не заўсёды захоўваюць пачуццё меры. У Каці і кватэра аблеена самымі мадэрнісцкімі шпалерамі, і партрэты дзяўчынкі вымалёўваюцца на жорстка высвечаным абстрактна-прыгожым фоне, і сабаку яны з мамай выжываюць, бо мода на іх сабаку прайшла, і бацьку, вядомага вучонага, давалі да хатняга рабства.

Рацыяналістка не толькі Каця. Рацыяналіст і Авецкін. Можна, таму ён і не абражаны далёка не далікатнымі адносінамі да яго Каці. «А чаму ёй так не рабіць, — памяркоўна гаворыць Вова, калі даведваецца, што Каця прызначыла спатканне адразу яму і Сашу Баграціёну. — Думаеш, яна ў лютэрка не глядзіць і не ведае, што яна самая прыгожая ў школе?» І Авецкін вострыць сваю зброю — цярыненне і настойлівасць. У цуды ён не верыць. У тым жа эпизодзе спаткання запамінаецца адзін план.

П Р А Ц Я Г М А С Т А Ц К А Г А Д А С Л Е Д А В А Н Н Я

НОВЫ ФІЛЬМ БЕЛАРУСКОЙ СТУДЫІ — «РАСКЛАД НА ПАСЛЯЗЎТРА»

заваных школ. Рэжысёр абапіраецца не толькі на вонкавую артыстычную тыпажнасць. Ён шукаў тыпажнасці мыслення, яго структуры, характару, яго тэмпу і рытму. І не мыслення наогул, а мыслення строгага, дакладнага, эканомнага, якое выхоўваюць у фізіка і матэматыка. Як мне здаецца, у фільме гэта ўдалося. Хуткасць думкі, арыгінальныя лагічныя хады, нечаканыя асацыяцыі перадаюць напружанне, раскаванасць і пругкасць мысліцельнага працэсу ў дыялогах Вова Авецкіна (Ю. Варатніцкі), Каці Шумейкі (І. Мятліцкая), Сашы Баграціёна (В. Саладоўнікаў) — сведчаць аб поспеху пошукаў і надзейнасці метаду работы рэжысёра. (Праўда, ад юных выканаўцаў не ўдалося дамагчыся такой жа па выразнасці эмацыянальнай пластыкі).

Аднак мысленне не існуе само па сабе, яно заўсёды канкрэтнае, прадметнае. І тут узніклі цяжкасці. Героі карціны працягваюць свой талент у абстрактных тэарэмах і формулах. Каб наблізіць арыгінальнасць іх думак да разумення «шырокага глядача», аўтары павінны былі знізіць навуковы ўзровень спрэчак і размоў сваіх герояў. Вучні ў фільме часцей за ўсё апярэюць банальнымі фактамі — успамінаюць пра Герастрата, які спаліў слаўты храм, ці пра Сальеры, які атруціў Моцарта (па некаторых версіях). Але гэта, як кажуць, выдаткі вытворчасці.

Аўтарам удалося прааналізаваць уплыў навуковага рацыяналізму на духоўны свет падлеткаў і прыкмеціць такую з'яву, як размовы снабізм. Павышаны рацыяналізм працягваецца як жорсткі жыццёвы разлік. Адзін з лепшых эпизо-даў у фільме — сустрэча Каці з Вовам Авецкіным. Колькі ўладна-разлічанага ў паводзінах Каці! Пластычна-запаволены рытм хады, упэўнена-ленаватыя жэсты, уладна-абыякавы выраз прыгожага твару. У духоўным свеце Каці на ўсё наवेशаны квітка-расчэпкі. З Авецкіна нічога не атрымаецца; занадта лагодны і добры Саша — патомак Баграціёна. Яна — прыгожая, і гэтым усё сказана. «Мой тата ўсе адкрыцці зрабіў з цёткай Юляй, а жаніўся на маёй маці, таму што яна прыгожая, а ў цёткі Юлі тры валасіны на галаве і ногі, як запалкі». Свет Каці расчэрчаны, упарадкаваны — і прымітыўны. Мяшчанскі. Праўда, трэба адзначыць, што ў выкрыцці мяшчанскай сут-

Апарат ад'язджае, і ўдалечыні на лаўцы на фоне зімовых дрў чарнеецца яго адзінокая, нерухома і ўпартая фігура.

Юныя максімісты і для чалавека хочучы выпрацаваць формулы, у якіх павінны быць улічаны пастаянныя і пераменныя велічыні і іх заканамерныя ўзаемасувязі. Абыякавая няўмольнасць фізічных законаў нежак пераносіцца на чалавечыя адносіны. Аднак жывыя істоты супраціўляюцца разумоваму тэрору, і дзеці застаюцца дзецьмі. Авецкін — яшчэ фігура загадкавая. Нейкі ватны на выгляд, ён бывае нечакана пластычны, вылучаецца хуткасцю рэакцыі і каардынацый рухаў. Праз яго знешнюю вахлакаватасць нібы праглядае часам затоеная гармонія. Ён мяккі, лагодны і ўпарты. Верыць у розум і ў музыку...

У фільмах пра дзяцей ролі дарослых, як правіла, меней цікавыя. Ці парушылася гэтая традыцыя ў фільме «Расклад на паслязўтра»? На першым плане многіх кадраў — дырэктар школы, вучоны-фізік, доктар навук Андрэй Андрэевіч (А. Даль). Па сцэнарыі, Андрэй Андрэевіч — чалавек, улюбёны ў дзяцей, ён азартна верыць, што з кожнага хлопчыка ці дзяўчыкі можна выхаваць генія. А хто такі геній? Перш за ўсё — нестандартны чалавек. Андрэй Андрэевіч і стараецца выхаваць нестандартнага асобу. Перш за ўсё ён хоча, каб вучні забыліся на тое, што яны — вучні, а помнілі, што яны — асобы. Ён вучыць іх быць людзьмі. У яго ўяўленні працэс выхавання — рух насустрач вучня і настаўніка. Насустрач адзін аднаму. Для яго вучні — калегі. Калежанства працягваецца не толькі ў форме ўзаемаадносін, у тым, што вучняў называюць калегамі і запрашаюць іх сесці за стол у кабінце дырэктара. А ў тым, што прапануюць ім аднолькавую адказнасць за ўсе свае планы і ўчынкі. Ён дабіваецца не выхавання для жыцця, а самавыхавання праз сапраўднае жыццё.

Акцёр А. Даль і рэжысёр І. Дабралюбаў будуць ролю па прынцыпу спалучэння сур'езнасці дарослага і няўрымслівасці хлапчука, упяляюць у паводзіны доктара навуц рытміку дзіцячай непасрэднасці. Адаўляючыся ад статыкі, артыст пашырае дыяпазон і напоўненасць дынамічных мізансцен. Успомнім хаця б эпизод размовы ў дырэктарскім кабінце з выкладчыцай фізкультуры Зіначкай. Андрэй Андрэевіч усхопліва-

еща з дырэктарскага крэсла, бязьмужы да дзяўчыны, апускаецца на кукішкі каля яе крэсла і бярэ Зіначку за руку. Юнацкая няўрымслівасць Андрэя Андрэевіча падаецца дакладна, што цяжка сказаць пра больш глыбокія пласты яго характару. Для глыбокай распрацоўкі характару ў сцэнарыі недастаткова матэрыялу, і актёр выціскае з таго, што мае, усё магчымае. Успомнім поўную роспачы рэпліку, адрасаваную «калегу», які ўзварваў лабараторыю. «Як вы маглі рызыкаваць жыццём таварышаў, утаіўшы ад іх небяспеку эксперыменту?» Ён сварыцца на вучня не за сапсаваныя прыборы, а за этычную і навуковую непісьменнасць.

Навуковыя заслугі Андрэя Андрэевіча пададзены дэкларацыйна — мы павінны браць іх на веру.

Яшчэ больш складаная для выканання роля ў М. Церахавай. У фільме мы ў большай ступені сустракаем, з актрысай, чым з яе гераіняй — Антанінай Сяргееўнай. І ў сцэнарыі, і на стужцы гэты персанаж выглядае эскізам да вобраза. Убачылі мы разумныя вочы, то задумленыя, то іранічныя, палобаваліся прывабнымі партрэтамі на кантрастным фоне сцен «пад цэглу», на такім жа фоне мудрагелістых формул, напісаных на дошцы. Праслухалі цудоўныя вершы, прачытаныя з той проста праўдай пачуцця, якая складаней за ўсякую экспрэсію... І за гэта дзякуй! А магло ж быць...

Артыст В. Носік у ролі Авецкіна-старэйшага ў згодзе з рэжысурай пайшоў па правільным шляху, пакінуў у спадчыну старой тэатральнай мудрасцю: у злога шукай, дзе ён добры. Фігура сантэхніка — любімы аб'ект нашай сатыры. Авецкін-старэйшы — сантэхнік у самым класічным плане. А яшчэ гэта прости, шчыры, чалавек. Незвычайныя здольнасці Вова яго палюхаюць, выводзяць з раўнавагі, ён адчувае, як паміж ім і сынам узнікае паласа неразумення. Загартаваны ў камунальным віры, ён адчувае бездапаможнасць перад праблемамі, якімі цікавіцца сын. Бадзёрыя жэсты, задаволеныя позіркы, якія ён кідае на сваіх іншых сыноў — здаровых двоечнікаў і хакеістаў — «я з іх сантэхнікаў зраблю, пра гэтую професію на кожным рагу пытаюцца». І павольныя, незавершаныя рухі, даверліва бездапаможнасць у вачах — з Вовай.

У іншых выканаўцаў роляў дарослых можна адзначыць пошуку характараў, удалыя і няўдалыя ў рознай ступені. В. Нікулін (Сямён Сямёнавіч) іграе, бадай, бланка, яго герой амаль заўсёды знаходзіцца ў стане соннай самапаглыбленасці, толькі раз-пораз ад яго чуецца: «Прелестно». Прачынаецца ён пры паяўленні жанчын. Наогул, увесь мужчынскі склад школы мае незвычайныя эратычныя схільнасці. Дырэктар прапануе настаўніцы павячэраць. Усе выкладчыкі навіперадкі кідаюцца запрашаць прыгожую карэспандэнтку (В. Цітова) да сябе на ўрок. Ігар Мікалаевіч прызначае цэлую серыю спатканняў. Гэта празмернасць не адзіная. Ужо звярталася ўвага на ўзможнае выкрыццё мяшчанства ў сям'і Каці Шумейкі. З такой жа стараннасцю мяшчанства выкрываецца і ў эпизодах пра сям'ю Вова Авецкіна. Кватэра набіта дыванами, ззяе паліроўкай, аддзены без густу — за ўсім гэтым адчуваецца клопат: толькі б глядач усё ўявіў, як бы ён не прапусціў безуважна прынцыповую пазіцыю аўтараў. Такія празмернасць дапускаецца і ў гукавым вырашэнні, калі песні Э. Піаф выкарыстоўваюцца як сімвал Парыжа ў іранічна-меладраматычным кантэксце.

І побач — кадры, знятыя з тонкім настроем, кранальнай лірычнасцю. Бярозавы парк з мяккімі пералівамі белых і цёмных колераў, у пластычную гармонію якіх упісваюцца постаці Кавалёва і Клары. Або поўныя цёплага пачуцця кадры — конь, што «ляціць» у школьным двары, серабрыстая мяккасць пейзажу ў эпизодзе сустрэчы Каці з Сашам Баграціёнам.

Асобныя недахопы карціны выяўляюцца толькі потым, калі пасля прагляду ў думках усплывае кадр за кадрам. У час прагляду магчыма для рэфлексій фільм не дае — настолькі пругкі ў ім рытм, вывераныя рэплікі, іскрамёты гумар. Не ў асобных знаходках, а ў гарманічным гучанні цэлага ўладарнай сіла гэтага твора. Думаецца мне, «Расклад на паслязўтра» — сведчанне грамадзянскай і творчай сталасці І. Дабралюбава і разам з тым — агульнае дасягненне беларускага кінематографа.

Генадзь ПАТНІКАЎ.

РОЗДУМ А Б З ЯМЛІ БЕЛА- РУСКАЙ



Персанальная выстаўка заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Гаўрыла Харытонавіча Вашчанкі, адкрытая 28 верасня ў залах Дзяржаўнага мастацкага музея БССР да 50-годдзя з дня нараджэння, упершыню даволі поўна падае яго творчасць.

«Гаўрыла Вашчанка — мастак, які не забыўся на пах бацькоўскага хлеба, смак солі, цяпло беларускай слянянскай хаты...». Гэтыя словы ў аднас Вашчанкі, сказаныя вядомым графікам, заслужаным дзеячам мастацтваў рэспублікі Арленам Кашкурэвічам, надзвычай ёміста раскрываюць творчае крэда таленавітага мастака, глыбока партыйны, нацыянальны характар яго творчасці.

Амаль кожны твор мастака ўспрымаецца як своеасаблівае філасофскае паэма пра Беларусь, паэма, якая змяшчае глыбокую канцэпцыю, што адказвае духоўным пошукам і ідэйным патрабаванням нашага часу. Мастак чула адгукаецца на тое, чым жыве і што хвалюе не толькі яго народ, але і ўсе народы, імкнецца выказаць светаадчуванне, пачуцці і хваляванні сучаснікаў праз раскрыццё біяграфіі свайго народа, праз раскрыццё падзей асабістага жыцця, якія накладаліся на гісторыю нашай краіны.

Кожная праца мастака вынашана і народжана ў час паездак на Палессе альбо навеяна ўбачаным і перажытым у гэтым краі. У простых сюжэтах з мірага і ваеннага жыцця вяскоўцаў людзей, у праявах прыроды выяўляе мастак сутнасць чалавечага існавання, яго сувязь з прыродай.

Так, і невялікае палатно «Дзяжкі гады», і манументальная шматплатная «Балада аб мужнасці» выступаюць своеасаблівым вобразам ідэяў, у якім заключаны паняцці яго народа пра тое, што жыве ў часе і прасторы і мае такое значэнне для жыцця, як Зямля, Радзіма, Праца, Сонца.

Метафара — важны сродак мастацкага выказвання ў творах Вашчанкі. Самыя назвы твораў часта гавораць за ёмісты, багата асацыяцыйны змест, які хоча перадаць мастак у кампазіцыі. «Зацьменне», «Сум», «Роздум», «Вартавы пшчы», «Матчыны крылы» — востра далёка не поўны пералік карцін-тэм, дакладнай ідэй-праблем, якія імкнецца вырашыць мастак. Бадай, у кожным творы

метафара надае вобразу вялікую эмацыянальнасць, падымае яго да значэння сімвалу, пра які можна шмат гаварыць. І галоўнае, што сімвал у творах мастака ніколі не мае часовай замкнёнасці. Напрыклад, у «Баладзе аб мужнасці», свайго роду ліра-эпічнай песні з напружаным драматычным сюжэтам, які апавядае пра трагічныя старонкі гісторыі нашай краіны, падзеі Вялікай Айчыннай вайны раскрываюцца не толькі як вялікая трагедыя людзей, яго вёскі той жахлівай пары, але як падзея-лёс яго Беларусі. Савецкай Айчыны ў цэлым, што назаўжды ўключана ў план вечнасці, вымярэння значна буйнейшага, чым проста час мінулы. Адсюль — знакавая выяўленчая сіла вобразаў і іх складаная ідэйна-эмацыянальная структура. Вастрэні ўспрыняцця твора дапамагае дакладна пабудаваная кампазіцыя. Зямля, людзі, прастор уяўляюць адзіны дынамічны рухомы арганізм. Падсочаныя дрэвы, нібы жывыя людзі, што выплакалі мора слёз, у мале за мір і шчасце схілілі крона-галовы, каб засцерагчы і схаваць безабаронных дзяцей, старых і жанчын. Яны ж, дрэвы, — і своеасаблівае брама бессмяротнасці, з якой бясконым патокам выходзіць партызанскі атрад, каб адстаяць жыццё, чалавечнасць. Глядзіш на твор — і такое ўражанне, што ты, лунючы ў прасторы космасу, назіраеш і ацэньваеш барацьбу чалавека і прыроды з разрушальнай сілай вайны і адначасна як бы ўдзельнічаеш у гэтых гераічных падзеях. Сумяшчаючы два часавыя пачаткі ў адзіным творы, мастак дае магчымасць асэнсаваць значэнне вялікай перамогі як у лёсе яго народа, так і ўсяго чалавечтва. Твор «Балада аб мужнасці» прасякнуты эпічным, былінным духам. Як ніякі іншы, ён дае мажлівасць прасачыць новыя тэндэнцыі ў вобразна-пластычнай мове беларускіх мастакоў у раскрыцці тэмы Вялікай Айчыннай вайны. Калі ў 50-х гадах у мастакоў старэйшага пакалення стрыжнем вобразна было перажыванне вайны як з'явы, то тут ужо — не перажыванне, а аналіз. Трагедыя савецкіх людзей аддала ад жахлівага пачатку, паўстае глядачу ў папярочным зрэзе, агляючы сваю сутнасць, атрымлівае аналітычна-філасофскае гучанне.

Выхад за межы адзінкавага, выпадковага вырашана і ў іншых творах: «Роздум», «Жнівень», «Дыялог», «Маё Палессе», «Пахаванне на Палессі». У іх тэма сама па сабе мае глыбіннае вымярэнне, дае мноства асацыяцый, прадвызначаючы змест мастацкага вобраза, яго структурную складанасць, якая аб'ядноўвае некалькі часавых слаёў. Уласна, тут — корань эпічнасці лепшых твораў мастака.

Тэндэнцыя да сімвалізацыі вобраза характарызуецца адзінствам эпічнага і лірычнага, што становіцца трывалай рысай творчасці Г. Вашчанкі апошніх год. Гэта адзінства добра адчуваецца ў цудоўным творы «Роздум» — своеасаблівай творчай біяграфіі мастака.

На раўнінным прасторы яго роднага прыпяцкага лугу, пад шатамі векавечнага дуба-волата, каля вогнішча стаяць двое задуманых людзей: селянін-пастух і мастак, сам Гаўрыла Харытонавіч. Селянін, захінуўшы ў доўгі плашч з башлыком, манументальна — выразным сілэтам нагадвае старажытнага воіна, што сферажэ, не дае патухнуць агню. Мастак — дапытлівы і прагны да жыцця і творчасці, стаў чалавек — сучаснік, што прыйшоў да зямлі бацькоў сваіх, каб сагрэцца яе цяплом, натхніцца праўдай жыцця, аддаць і ўзважыць плён сваіх творчых здабыткаў. Агонь, дуб, чалавек-мастак. Іх існаванне немагчыма без зямлі, без селяніна, арагата і сейбіта, змагара. Так і сапраўднага мастака, сцвярджае аўтар, не можа быць без любові да род-

цяваюць яго да сацыяльных праблем жыцця. Канчатковай жа мэтай партрэта застаецца сам чалавек з непаўторнымі ўласцівасцямі. Так, «Першы снег» — адзін з найлепшых, на наш погляд, партрэтаў ёсць цвёрдасць і пяшчота, мяккасць і спакой, якія разумее мастак як стан унутранай раўнавагі, гармоніі. Часам здаецца, што не сам глядзіш, стоячы каля партрэтаў, а яны глядзяць на цябе і пытаюць, які ты на самай справе. Духоўнасць — так можна вызначыць асноўную вартасць лепшых партрэтаў мастака.

Гаўрыла Вашчанка — цудоўны майстар пейзажа — карціны. Вытанчана — прывабныя па жывапісе, пейзажы яго напісаны найчасцей у мяккіх, бурштынава-карычневых тонах, ажыўленых зялёным колерам, і прысвечаны роднаму Палессю. Арыгінальны мастацкі почырк майстра, разнастайны па гучанню творы. Побач з творами эпічнага характару, у якіх заўсёды прырода — свайго роду сімвал беларускай зямлі, ёсць працы чыста лірычныя. Вобраз прыроды, цнатлівай або ачалавечанай, выступае ў палотнах мастака непарушна з вобразам чалавека.

«Вераснёўскія туманы» — як пяшчотна — задумана спявае песню прыродзе мастак! Стрыманна, мяккія фарбы восенскага марыва, што на золку засцілае родную зямлю, удзяць глядача ў чароўны свет фарбаў і гукаў. Па эмацыя-



Г. Вашчанка «Матчыны крылы».

цюрморце мастак свядома адыходзіць ад штодзённай мітусні, а зварочваецца калі не да мінулага, дык да пазачасовага, да таго, што ішло спрадвеку і прадаўжае жыццё сёння.

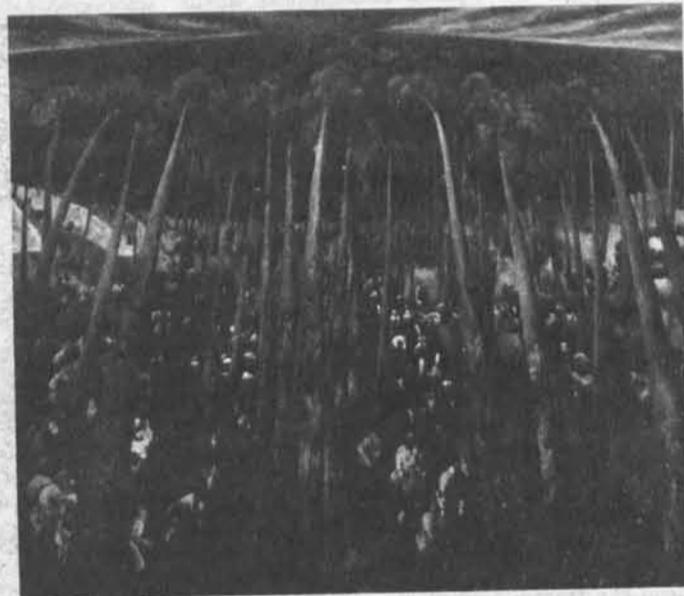
Пасля штогодніх паездак на Палессе мастак стварае цэлую серыю палеска-этнаграфічных нацюрмортаў, знітаных паміж сабой адным вобразам, адным пачуццём, нават адной і той жа нескладанай кампазіцыяй. Пры гэтым мастак востра адчувае рукатворнасць, характар і выключную мастацкую дасканаласць вырабаў народных майстроў.

Г. Вашчанка — мастак-манументаліст і жывапісец. Нават цяжка сказаць, хто ён больш. У кожнай галіне ім сказана важнае, таленавітае слова. У манументальна-дэкаратыўным мастацтве ён — пачынальнік і заснавальнік новай мастацкай школы жывапісу, якая самабытна выходзіць на ўсеагульную арэну, стваральнік такіх шырока вядомых за межамі нашай рэспублікі роспісаў, як «Асветнікі» (у Доме настаўніка ў Мінску), «Зямля Светлагорская» (у Палацы культуры хімікаў у Светлагорску), вітражоў і люстэркаў для Дома кіно ў Мінску. У станковым жывапісе Г. Вашчанка належыць да катогоры такіх выдатных нацыянальных мастакоў, як Міхась Савіцкі, Леанід Шчамяллёў, Віктар Грамыка, Уладзімір Стальмашонак. Яго творы адзначаны медалямі, яны экспануюцца ў Траццякоўскай галерэі і многіх музеях Савецкага Саюза і за мяжой.

Гаўрыла Вашчанка — глыбока самабытны, нацыянальны мастак, які заўжды ўмеў і чула гаворыць пра тое, што блізка і дорага яго народу. У кожным разважэнні пра мастацтва, як і ў яго творах, безупынна адчуваецца ўважлівы і праніклівы позірк, аналіз і філасофская развага над жыццём.

Яго найлепшыя творы з'яўляюцца значным дасягненнем не толькі беларускага мастацтва, але і ўсяго шматпачынальнага савецкага і, можа сказаць, еўрапейскага. Мастацкая сіла яго твораў — яркі нацыянальны характар творчасці, абаянне асобы робяць жыватворны ўплыў на выхаванне маладых пакаленняў мастакоў рэспублікі.

Міхась РАМАНЮК,
кандыдат мастацтвазнаўства.



Г. Вашчанка «Балада аб мужнасці».

нага народа, да свайго дома, да дрэва свайго дзяцінства.

Важную галіну творчасці мастака складаюць партрэты. Тонкі і праніклівы аналітык, ён умеў адкрыць галоўнае ў натуре чалавека. Працы «Першы снег», «Дзядзька Алесь», «Аўтапартрэт» вызначаюцца паглыблена-вострымі характарыстыкамі, шматзначнасцю і ёмістасцю вобразаў, што раскрываюць унутраны стан людзей, іх месца ў жыцці. Паказваючы людзей свайго часу, мастак імкнецца да выявы нацыянальнага тыпажу, шукае ў іх уважэнне ўсеагульнага чалавечыя якасці і рысы канкрэтных сучаснікаў. За кожным вашчанкаўскім героем, ці гэта прасты, ад зямлі дзядзька Алесь, ці ўзіялы складаны вобраз жонкі ў кампазіцыі «Першы снег», у глядача востройваецца цэлы ланцуг асацыяцый, што пры-

нальнасці і шчырасці душы гэта, бадай, — адзін з найлепшых пейзажаў мастака. Раўнінны, у нечым самотны палескі край натхніў мастака на стварэнне такіх велічных і ўрачыстых пейзажаў, як «Волат», «Палескія дарогі», «Зацьменне» і інш.

З замілаваннем да традыцыйных форм сляянскага побыту беларусаў піша мастак нацюрморты. У працах «Шыяны», «Нацюрморт з вярэўкай», «Дума аб хлебе» і іншых ён голасна гаворыць пра сваё дачыненне, любоў да жыцця, да таго, што яго акружала з маленства. Фактычна Г. Вашчанка намесці новую лінію і прыцыпы стварэння манументалізаванага, прыўзнятага да філасофскага значэння беларускага нацюрморта, у якім думкі і пачуцці выказваюцца метафараграфічнай мовай. У кожным на-



МОВАЙ ВЫСОКАГА МАСТАЦТВА

Гэта было ў 1967 годзе, напярэдадні святкавання 50-годдзя Вялікага Кастрычніка. На святочнай сцэне Палаца культуры ў горадзе Веха ў ГДР выступіў з канцэртм Маладзечанскі народны ансамбль песні і танца.

Маладзечанцы выразна, з уздымам праспявалі на нямецкай мове песню-прывітанне. Затым паліліся ў залу напеўныя беларускія, рускія, украінскія народныя і сучасныя песні.

З запалам, па-заліхвацку выканаў ансамбль у гэты вечар музычна-харэаграфічны кампазіцыі, самабытныя танцы, маляўнічыя карцінкі, жартоўныя частушкі. І кожны нумар праходзіў пад гром апладысмантаў.

І так было ўсюды: у Берліне і Эрфурце, Веймары і Эйслебене, Зангергаўзене і Бадлангенгалцы, на фабрыках і заводах, у дзяржаўных кааператывах і клубах, шахтах і пагранічнай заставе. Дзесяткі канцэртаў далі маладзечанцы за час знаходжання ў ГДР.

Сапраўднае мастацтва... Можна быць, каму-небудзь падасца дзіўным, што гэтыя словы адрасуюцца не прафесійнаму, а самадзейнаму калектыву. Але Маладзечанскі народны ансамбль песні і танца за сваю нядоўгую гісторыю дасягнуў менавіта такіх выканаўчых вышынь, так адтачыў, адшліфаваў сваё майстэрства, што ацэньваць яго мастацтва можна па самай высокай мерцы.

Сёння гэта самабытны і высокакваліфікаваны калектыв, на рахунку якога сотні канцэртных выступленняў, дзесяткі граматаў, прызюў, званняў, велізарны рэпертуар (амаль 400 твораў). Выканаўчае майстэрства самадзейных артыстаў расце ад выступлення да выступлення. Песні, якія ён выконвае, не пакідаюць нікога абываковым. Яны хваляюць, выклікаюць глыбокае пануццё, прыносяць высокую эстэтычную аса-лоду.

Нялёгкай дарогай прыйшоў ансамбль да гэтай вяршыні. Спачатку былі раз-

рознення групы спевакоў, танцораў і чытальнікаў. У 1960 годзе былі аб'яднаны ўдзельнікі агітбрыгады і хор гарадскога Дома культуры. Яго арганізатарам і кіраўніком стаў таленавіты музыкант, дырыжор і кампазітар Іосіф Сушко. Актыўнымі памочнікамі яго неўзабаве становяцца балетмайстры Анатоль Кудраўцаў і Платон Чыркоў.

Як і кіраўнік, яны з'яўляюцца вялікімі энтузіястамі, палыміянымі прапагандыстамі народнай творчасці. Разам падбіралі рэпертуар і ўвасаблялі свае творчыя задумы на сцэне.

Шмат падзей адбылося ў жыцці ансамбля за апошнія 18 гадоў. У 1963 годзе з вялікім поспехам ён выступіў на ВДНГ, у клубах і палацах культуры Масквы. У тым жа годзе калегія Міністэрства культуры БССР прысвойвае яму ганаровае званне народнага. У 1971 годзе калектыву быў удастоены звання лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі. Кожны год прыносяць калектыву новыя творчыя знаходкі і дасягненні, радасныя сустрэчы і знаёмствы. Удзельнікі ансамбля шмат вучацца, удасканальваюць сваё майстэрства. Асабліва старанна рыхтаваліся яны да Міжнароднага фестывалю ансамбляў песні і танца ў г. Бургасе (Балгарыя).

Паездка ў Балгарыю ў 1973 г. была выключна плённай. Пра высокую ацэнку, якую дало калектыву міжнароднае журы фестывалю, сведчыць «Вялікі залаты медаль», уручаны ансамблю, і «Малы залаты медаль», уручаны яго кіраўніку І. Сушко.

Народны калектыву жыве напружаным творчым жыццём. Ён прымае ўдзел ва ўсіх аглядах, дэкадах, конкурсах мастацкай самадзейнасці, сістэматычна выступае з канцэртамі перад працоўнымі. Вопыт маладзечанцаў ужо многія гады пераймаюць дзесяткі калектываў самадзейнасці Міншчыны.

У чым жа сутнасць гэтага вопыту? Сам Іосіф Фаміч Сушко пра гэта гаворыць так:

— Нашаму поспеху садзейнічае вучэбна-выхаваўчая работа, была наладжана і вядзецца з моманту арганізацыі калектыву. Удзельнікі слухаюць лекцыі па мастацтвазнаўству, знаёмяцца з творамі савецкага і зарубежнага вакальнага і харэаграфічнага мастацтва, часта сустракаюцца з кіраўнікамі і артыстамі прафесійных калектываў.

Моцная творчая дружба звязвала калектыву з народным артыстам СССР Р. Р. Шырмай, яго работай цікавіцца народны артыст СССР Г. Цітовіч, на-

родны артыст БССР Ю. Семянкія, кампазітар І. Кузняцоў.

Вялікая заслуга ў станаўленні яго сённяшняга творчага аблічча належыць, канечне, Іосіфу Фамічу Сушко. Яго таленту, эрудыцыі, чуласці і, разам з тым, патрабавальнасці. Цярпліва шукае кіраўнік у народзе таленты, знаходзіць да сэрца кожнага з іх свой асаблівы падыход, дапамагае ўзняцца, вырасці. Яго тонкае веданне беларускай народнай музыкі, яго любоў да справы перадаюцца выхаванцам. І яны нароўні з кіраўнікамі актыўна ўдзельнічаюць у творчым пошуку, у падборы рэпертуару, ствараюць свае арыгінальныя песні і танцы, вакальна-харэаграфічныя кампазіцыі: «Маладзечанскія гармонікі», «Ой, рана на Івана», «Маладзечанскія малюнкi».

Поўныя гумару і запалу жартоўныя народныя песні «Бабка Еўка, дзед Талаш», «Служыў я ў пана», «Шчабятуха», прыпеўкі «О-хо-хо, ай-яй-яй», танец «Пеўні».

Вельмі выразныя і лірычныя песні, напісаныя самім кіраўніком ансамбля, такія, як «Песня пра Маладзечна», «Што ж ты мне сэрца параніў», «А мне ў шчасце верыцца», «Я чакаю», «Бесмяротны вобраз» і інш.

Трэба адзначыць і вакальна-харэаграфічныя кампазіцыі, якія заўсёды вызначаюцца арыгінальнасцю думкі і ўвасаблення. Усяго іх створана калектывам каля двух дзесяткаў. Сярод іх асабліва каларытныя і непаўторныя «Маладзечанскія малюнкi», «Ой, рана на Івана», «Уз'яднанне», «Партызан», «Камсамольскае юнацтва маё».

Зараз ансамбль заняты падрыхтоўкай новай вакальна-харэаграфічнай кампазіцыі — «Ляцелі гусі», якая прысвячаецца 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі.

У самадзейным калектыве — каля ста чалавек. Гэта людзі, горача ўлюбеныя ў мастацтва. Тут можна сустрэць прадстаўнікоў самых розных прафесій. Спяваюць рабочы будтрэста Эдуард Дзядуль і выхавальніца дзіцячага сада Люда Карпенка, кантралёр Люда Пратасеня і бухгалтар Юлія Сігналава, механік Анатоль Гарбазавіч; танююць мантажніца Лілія Рэкіс, эканаміст Аляксандр Канцюч, рабочая Валя Анелькіна.

Пра кожнага з іх можна сказаць шмат добрых слоў. Характэрнай рысай іх усіх з'яўляецца сціпласць і вялікая працавітасць. Амаль кожны з іх мае ганаровае званне артыста народнага ансамбля.

М. ФЕДАРАЎ.

СВЯТА НА З'ЯМЛІ ПАЎЛАТЫЧЫНЫ

Імя ўкраінскага паэта Паўла Тычыны вядома ва ўсіх кутках нашай вялікай Радзімы. Выдатны майстар пазычнага слова, пясняр дружбы народаў, ён заслужыў вялікую любоў і павагу. І вось на Чарнігаўшчыне, на радзіме паэта — чарговае літаратурнае свята: «Пачуццё сям'і адзінай». На гэтае свята былі запрошаны прадстаўнікі заваецкай шматнацыянальнай літаратуры.

Як дарагіх гасцей сустрэлі чарнігаўцы ленинградскую паэтку Марыю Камісараву, народнага паэта Калмыкіі Санджы Каліева, Рахіма Бекніязова з Узбекістана, Левона Мірынджана з Арменіі, Вітаўтаса Пяткевічуса з Літвы, Нору Калну з Латвіі, Юрыя Пятрова з Чувашыі, масквіча Віктара Маўсесяна, украінскіх паэтаў — лаўрэатаў прэміі імя П. Тычыны Віктара Качэўскага, Барыслава Сцепанюка, а таксама Міколу Вінграноўскага, Тамару Каламіец, Аляксея Юшчанку, Леаніда Талалая. Беларускую пісьменніцкую арганізацыю прад-

стаўлялі Ніл Гілевіч і аўтар гэтых радкоў.

Адбылася сустрэча ўдзельнікаў свята з членамі бюро Чарнігаўскага абкома Кампартыі Украіны. Першы сакратар абкома партыі М. В. Уманец пазнаёміў гасцей з гісторыяй Палескага краю, яго рэвалюцыйнымі, баявымі і працоўнымі справамі, дасягненнямі ў галіне эканомікі і культуры, пажадаў удзельнікам свята добрых творчых поспехаў.

Сяло Пяскі Баброўніцкага раёна. Тут у 1891 годзе нарадзіўся П. Тычына. У цэнтры сяла — агароджаная плошча. Гэта тое месца, пра якое паэт напісаў свае славутыя радкі:

На майдані коло церкви
рэвалюцыя іде.
— Хай чабані — усі
гукнул, —
за отамана буде.

Няма ўжо тае царквы. У снежні 1942 года фашысцкія заваёўнікі сганалі ў яе жыхароў пляці вёсак і спалілі. Было спалена і ўсё сяло. Таполі і бярозы, што стаяць над магілай загінуўшых, журботна шумяць пажоўклым лісцем, узно-

сячы ў сіняву неба свой светлы рэжыве. Побач з плошчай — мясцовы краязнаўчы музей, які знаёміць з гісторыяй сяла. Тут шмат фотаздымкаў, кніг, дакументаў, разнастайных матэрыялаў, якія адлюстроўваюць жыццёвы шлях, літаратурную, дзяржаўную і грамадскую дзейнасць П. Тычыны.

Перапоўнены сельскі Дом культуры. У прэзідыуме — сястра П. Тычыны Аксана Рыгораўна. Літаратурны вечар адкрыў сакратар абкома Кампартыі Украіны В. М. Полавец. Выступае Марыя Камісарова. Яе слова — пра дружбу і братэрскае яднанне савецкіх народаў, пра песняра гэтай дружбы П. Тычыну, чые вершы гучаць сёння на ўсіх мовах краіны. Узбекскі паэт Рахім Бекніязав упершыню ступіў на ўкраінскую зямлю трыццаць пяць гадоў назад, калі ён з аўтаматам у руках вызваляў Украіну ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. З таго часу Украіна стала для яго навак і дарагой, — і аб гэтым яго ўсхвалявання словы. На літаратурным

вечары выступілі ўсе ўдзельнікі свята. У зале гучалі руская і ўкраінская, беларуская і чувашская, таджыкская і армянская мовы, гучалі вершы, прысвечаныя дружбе народаў і літаратур.

Удзельнікі свята выязджалі ў раёны Чарнігаўшчыны, наведвалі прамысловыя прадпрыемствы, навучальныя ўстановы і музеі ў гарадах Рэпкі, Нежын, Прылукі, Казалец, Сосніца, Бахмач і іншых. Сустрэкаліся з калектывамі, прымані ўдзел у літаратурных вечарах.

Украінскі паэт, адказны сакратар Чарнігаўскай пісьменніцкай арганізацыі Станіслаў Рэп'ях, узбекскі паэт Рахім Бекніязав і аўтар гэтых радкоў былі гасцямі Нежына, аднаго з буйных цэнтраў культуры. Пазнаёміліся з заводам сельскагаспадарчых машын, наведвалі Дзяржаўны педагагічны інстытут імя М. В. Гоголя, які ў 1970 годзе адзначыў сваё 150-годдзе. У сценах гэтай навучальнай установы ў свой час вучыліся Францішак Багушэвіч і акадэмік, заснавальнік бела-

рускага мовазнаўства, філалогіі і фалькларыстыкі Я. Ф. Карскі. На літаратурным вечары ў інстытуце выступілі паэты — госці і ўдзельнікі мясцовай літаратурнай студыі. Студэнты і выкладчыкі далі канцэрт мастацкай самадзейнасці.

У апошні дзень свята адбыўся мітынг каля манумента Дружбы трох братніх рэспублік — Расійскай Федэрацыі, Украіны і Беларусі, — на стыку межаў Бранскай, Чарнігаўскай і Гомельскай абласцей. Ад імя Беларусі прымаў хлеб-соль ад працаўнікоў украінскай вёскі Сенькаўка Гараднянскага раёна Ніл Гілевіч.

У заключэнне свята ў будынку Чарнігаўскага музычна-драматычнага тэатра імя Т. Р. Шаўчэнкі адбыўся літаратурны вечар, у якім прынялі ўдзел усе ўдзельнікі свята.

Пакідаючы гасцінную чарнігаўскую зямлю, я думаў аб тым, што наша Магілёўшчына з'яўляецца радзімай выдатнага паэта, вядомага ва ўсіх рэспубліках Савецкага Саюза Аркадзя Куляшова. І добра было б устанавіць у вёсцы Саматэвічы Касцюковіцкага раёна, у якой нарадзіўся паэт, штогодняе літаратурнае свята ў гонар славуэтага земляка і запрашаць на гэтае свята гасцей з братніх рэспублік, як гэта робяць чарнігаўцы, даючы нам добры прыклад ушанавання сваіх песняроў.

Аляксей ПЫСІН.

...У сонечны кастрычнікі дзень ад гасцініцы «Турыст», што ў Мінску, адшпоў экскурсійны аўтобус. Група гасцей сталіцы выправілася ў падарожжа на гораду-герою, каб пазнаёміцца з яго памятнымі мясцінамі, а таксама з прамысловымі і культурнымі цэнтрамі. Тэматычная экскурсія па Мінску ўваходзіла ў план работы рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі «Помнікі гісторыі і культуры савецкага перыяду — летапіс баявых і працоўных подзвігаў народа», якая прысвечана 60-годдзю ўтварэння БССР і Кампартыі рэспублікі. Канферэнцыя была арганізавана Рэспубліканскім саветам Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, ЦК ЛКСМБ, Міністэрствам культуры БССР, Дзяржбудам БССР, Інстытутам гісторыі, Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР. У яе рабоце прымалі ўдзел вучоныя, краязнаўцы, архітэктары, прадаўнікі абласных і раённых аддзяленняў таварыства, уаўнаважаныя бюро прапаганды ведаў аб помніках гісторыі і культуры, прадаўнікі грамадскіх арганізацый.

Сёлетні год стаў знамянальным для паўтарамільённай арміі актывістаў таварыства. З лістапада ўвайшоў у жыццё Закон Беларускай ССР «Аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры», які стаў адным з найбольш важных і дзейсных дакументаў. Прыняцце гэтага акта, сказаў у сваім дакладзе намеснік міністра культуры БССР А. М. Ваніцкі, яшчэ адно сведчанне ленинскіх адносін партыі да захавання культурна-гістарычнай спадчыны. У Законе замацавана прынцыповае палажэнне аб тым, што помнікі гісторыі і культуры з'яўляюцца здабыткам народа і ахоўваюцца дзяржавай з мэтай эфектыўнага іх выкарыстання. Прамоўца адзначыў, што з таго часу, як уступіў у сілу Закон БССР «Аб ахове помнікаў культуры» ад 26 снежня 1969 года, таварыствам зроблена нямала. Вялікі шмат помнікаў, многія з іх узяты на дзяржаўны ўлік. Павялічыўся аб'ём і геаграфія рэстаўрацыйных работ, склаліся дзейсныя формы і метады прапаганды помнікаў, згуртаваўся шматлікі актывіст таварыства. Новы Закон паглыбіў і развіў папярэдні. У ім з'явілася дакладнае тлумачэнне паняцця «помнікі гісторыі і культуры»: імі з'яўляюцца збудаванні, памятныя мясціны і рэчы, што звязаны з гістарычнымі падзеямі ў жыцці народа, развіццём грамадства і дзяржавы, творы матэрыяльнай і духоўнай творчасці, якія маюць гістарычную, навуковую, мастацкую або іншую культурную каштоўнасць. У законе адлюстраваны таксама комплексны падыход да аховы аб'ектаў доўгавечнасці (помнікі горадабудаўніцтва і архітэктуры), сюды ж уваходзяць і такія кампаненты, як творы выяўленчага, садова-паркавага і іншага мастацтва, а таксама прыродныя ландшафты. Вельмі важна, адзначыў прамоўца, што пад ахову дзяржавы ўзяты пісьмовыя, графічныя і кінафотадакументы, гуказапісы, старажытныя рукапісы і архівы, запісы фальклору і музыкі, рэдкія друкаваныя выданні.

Прамоўца гаварыў пра адказнасць прадпрыемстваў, арганізацый за захаванне помнікаў на тых тэрыторыях, якія яны выкарыстоўваюць.

Сёння ў рэспубліцы на дзяржаўным узроўні знаходзіцца больш чым 14 тысяч помнікаў гісторыі і культуры. Таму клопатлівыя адносіны да каштоўнай спадчыны, пытанні яе захавання маюць вельмі важнае значэнне. Праблем тут яшчэ шмат, але ўжо радзей сталі выпадкі, калі без удзелу Міністэрства культуры рэспуб-

лікі вырашаюцца пытанні пераробкі ці зносу каштоўных аб'ектаў.

На працягу многіх гадоў вельмі востра стаяла пытанне аб захаванні помнікаў археалогіі і ў першую чаргу аб устаноўцы на іх ахоўных знакаў. Цяпер адліўка знакаў ужо робіцца на Мінскім заводзе манументальнай скульптуры, а тыраж, прызначаны для Брэсцкай вобласці, ужо гатовы. Гэта дазволіць палепшыць ахову помнікаў археалогіі.

Адной з важных і актуальных праблем, якую закрануў у

выкарыстання комплексаў старажытных помнікаў — у Мсціслаўлі, шэрагу аб'ектаў у Пінску, Навагрудку, помнікаў драўлянай архітэктуры на Палесці пакуль яшчэ, на жаль, не вырашаны.

Сёння, бадай, няма на беларускай зямлі дарогі, якая не прывяла б нас да велічнага помніка ці сціплага абеліска. Тут, на месцах жорсткіх баёў узняліся строгія манументы. Курганы Славы і журботныя мемарыялы. Гэта памяць нашчадкаў аб тых, хто пакінуў нам у спадчыну заваёвы Ка-

рабату. Праблемы добраўпарадкавання і стану манументаў маюць вялікае значэнне, і справа гэтая прыносіць свой плён у тых выпадках, калі да помнікаў праяўляецца належная ўвага і дагляд.

Неацэннае значэнне, адначасна дакладчык, мае шэфства над помнікамі. І мы павінны разглядаць гэты патрыятычны рух, як адну з форм выкарыстання помнікаў у справе выхавання працоўных, асабліва падрастаючага пакалення. Можна сказаць, што большасць помнікаў рэвалюцыйнай, баявой і

радыё, друк. Аднак не зусім яшчэ вырашана праблема падбору і падрыхтоўкі лектарскіх кадраў, трэба да гэтай справы больш актыўна далучаць шматлікія катэгорыі спецыялістаў у галіне гісторыі і культуры Беларусі.

З цікавасцю праслухалі ўдзельнікі канферэнцыі даклад першага сакратара ЦК ЛКСМБ К. Платонава «Аб рабоце камсамола Беларусі па камуністычнаму выхаванню падрастаючага пакалення ў сувязі з падрыхтоўкай да 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі».

Сёння студэнцкая моладзь шырока ўдзельнічае ў паходах і экспедыцыях, глыбока займаецца вывучэннем гісторыі Радзімы. Рабочая і сельская моладзь таксама актыўна вывучае ратныя і працоўныя подзвігі членаў сваіх калектываў, аднасяльчан. 30 год лічыўся безыменным савецкі салдат, які вырастаў на вуліцах Берліна нямецкую дзяўчынку і застыў помнікам у Трэптаў-парку. А сёння камсамольска-маладзёжная бригада Мінскага вытворчага аб'яднання імя У. І. Леніна сабрала цікавы матэрыял пра Трыфана Лук'яновіча, які пайшоў на фронт з гэтага прадпрыемства і цаной свайго жыцця захаваў — жыццё маленькаму чалавеку. Імя героя знаходзіцца ў спісе брыгады.

На XXVI з'ездзе камсамола Беларусі, сказаў К. Платонаў, першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў звярнуўся з заклікам да ўсіх камсамольцаў і моладзі, да пісьменнікаў і журналістаў, гісторыкаў і краязнаўцаў рэспублікі працягнуць работу па ўвекавечанні ратнага і працоўнага подзвігаў савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Перад рэспубліканскай камсамольскай арганізацыяй пастаўлена задача запісаць расказы ўсіх удзельнікаў вайны, усіх сведкаў гадоў ліхалесця. Сёння аперацыя «Летапіс народнай славы» праводзіцца як састаўная частка Усесаюзнага паходу камсамольцаў і моладзі па месцах славы савецкага народа.

Мы, адзначыў прамоўца, лічым неабходным пастаянна ўдасканальваць формы шэфства над каштоўнымі рэліквіямі мінулага. Студэнцкія будаўнічыя атрады рэспублікі ў гэтым годзе пабудавалі 14 манументаў, адрамантавалі 826 помнікаў, абеліскаў і брацкіх магіл. К. Платонаў таксама гаварыў пра несавоечасовую рэканструкцыю і добраўпарадкаванне помнікаў, мемарыяльных знакаў.

На канферэнцыі зрабілі даклады дырэктар Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, акадэмік АН БССР І. М. Ігнаценка «60 год Кампартыі Беларусі», старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі АН БССР, член-карэспандэнт АН БССР Н. В. Каменская «Адлюстраванне ў помніках гісторыі і культуры барацьбы беларускага народа за ўстаўленне Савецкай улады», дацэнт кафедры горадабудаўніцтва БПІ, кандыдат архітэктуры А. Воінаў «Асноўныя этапы і характэрныя рысы развіцця савецкай архітэктуры ў Беларусі».

На канферэнцыі выступілі загадчык кафедры гісторыі Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук Г. Еўдакіменка, выкладчык Магілёўскага педінстытута, кандыдат гістарычных навук І. Ларчанка, загадчык аддзела савецкага перыяду Віцебскага абласнога краязнаўчага музея Л. Катлярова, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ П. Паўлавец, кіраўнік рабочай групы па стварэнні Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і быту С. Сергачоў, старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага музея БССР А. Война.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

ЯК ВЕХІ ГІСТОРЫІ

сваім дакладзе А. Ваніцкі, з'яўляецца праблема выкарыстання помнікаў археалогіі і архітэктуры. Штогод павялічваецца аб'ём работ па іх рэстаўрацыі. Але ж рэстаўратары не толькі аднаўляюць помнікі, а і прыстасоўваюць іх для практычных мэт. Напрыклад, прынята пастанова аб стварэнні новага экскурсійна-турысцкага маршруту па гістарычных і прыродных помніках Мінска і яго наваколля. У маршрут уключаецца гісторыка-археалагічныя запаведнік у Заслаўі, курганы групы ля вёсак Дварышча і Дружба, фрагментарнае аднаўленне старажытнага гарадзішча на рацэ Менка, музей архітэктуры і быту на адкрытым паветры паблізу ад Волчаквіч.

Будуецца павільён над раскопкамі старажытнага Бярэця. Гэта дазволіць стварыць тут унікальную экспазіцыю з выяўленых і закансервавальных пабудов і археалагічных знаходак. Наогул, адзначыў дакладчык, музейфікацыя найбольш значных і цікавых помнікаў археалогіі — шлях перспектывы.

Нядаўна ўрад рэспублікі прыняў пастанову аб поўнай рэстаўрацыі помніка архітэктуры XVII стагоддзя, жамчужны беларускага доўгавечнасці Мірскага замка. Работы будуць праводзіцца на базе комплексу гісторыка-архітэктурных помнікаў Нясвіжа.

Распрацаваны таксама праекты прыстасавання былога манастырскага комплексу ў Гродне пад рэспубліканскі музей атэізму і гісторыі рэлігіі, жылога дома XVIII ст. у Магілёве пад мастацкі музей, Никольскай царквы — пад філіял Магілёўскага абласнога краязнаўчага музея. Арыгінальныя помнікі архітэктуры старажытнага Полацка прыстасоўваюцца пад канцэртную і выставачную залы.

Аднак, пытанні рэстаўрацыі і

стрычніка, гэта памяць аб салдатах Вялікай Айчыннай, што загінулі ў імя свабоды Радзімы. У камень, бетон і метал апрачуты боль народа. Абеліскі гэтыя і помнікі сталі сімвалам непераможнасці, нацыянальным гонарам і сведчаннем беражлівых адносін нашчадкаў да гісторыі і культуры.

Усенароднай стала справа па ўвекавечанні памяці загінуўшых землякоў. Разам з тым, сказаў А. Ваніцкі, некаторыя кіраўнікі калгасаў, саўгасаў, сельскіх Саветаў парушаюць устаноўлены парадак праекціроўкі і збудавання манументаў. Часам, без дазволу адпаведных органаў узводзяцца помнікі і бюсты партызанам, дзяржаўным дзеячам, дзеячам навукі і культуры.

Пытанне аб стане помнікаў на-ранейшаму стаіць у некаторых выпадках вельмі востра. Нядаўна была праведзена праверка стану манументаў у абласцях рэспублікі, якая паказала, што дзе-нідзе няма яшчэ прозвішчаў пахаваных патрыятаў, мемарыяльныя тэксты выкананы неахайна, бывае, нават, з памылкамі. Тэрыторыі вакол помнікаў не дагляджаны.

Аб выкарыстанні помнікаў у патрыятычным і ідэяна-маральным выхаванні працоўных гаварыў у сваім дакладзе дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, доктар гістарычных навук, намеснік старшыні прэзідыума Рэспубліканскага савета таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры С. В. Марцалеў. Ён адзначыў, што таварыства заклікана ўнесці свой уклад у справу падрыхтоўкі да 60-годдзя Савецкай Беларусі і яе Камуністычнай партыі. Службу памяці, сказаў ён, нясуць у нас больш за 6.000 помнікаў рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы народа, гэта аб'екты, вакол якіх вядзецца вялікая выхаваўчая

працоўнай славы знаходзіцца ў здавальняючым стане, своечасова рамантуюцца, абнаўляюцца. Напрыклад, члены першай арганізацыі таварыства Пінскага ГПТВ-88 узялі шэфства над брацкімі магіламі, удзельнічаюць у іх добраўпарадкаванні. Яны аднавілі надпісы на мемарыяльных дошках і абдуравалі партызанскія зямляныя базы Пінскага падпольнага райкома камсамола, зрабілі, словам, шмат карысных спраў. І такіх прыкладаў можна прывесці шмат.

Але ж, на жаль, сёння даводзіцца сутыкацца і з іншымі фактамі, калі дагляд за помнікамі не распаўсюджваецца на тэрыторыю вакол яго: кветнікі і клумбы не паліваюцца, пустазелле не выпольваецца, старыя вячкі і завялыя кветкі не прыбіраюцца. І хоць сам манумент мае нядрэнны выгляд, але ж агульнае ўражанне ад яго на радкае часам пачуццё крыўды за грамадзянскую безадказнасць і чэрстваць асобных людзей.

С. Марцалеў спыніў увагу прысутных і на такім аспекце справы, як пошукавая работа. У Магілёве, сказаў ён, 50 тысяч юнакоў і дзяўчат у ходзе аперацыі «Адраджэнне» сабралі вялікую колькасць дакументаў і рэліквій аб гераічным часе, аб пасляваенным будаўніцтве. На аснове гэтых матэрыялаў створана 40 музеяў, 30 пакояў баявой і працоўнай славы, падрыхтавана 15 летапісаў камсамольскіх арганізацый. Толькі ў 1977 годзе следзатры Вiцебскай вобласці ўстанавілі імёны 660 раней невядомых загінуўшых воінаў і партызан. Пры дапамозе моладзі на Віцебшчыне ўстаноўлена 23 помнікі.

У сваім дакладзе С. Марцалеў сказаў аб тым, што дзейнай формай у рабоце таварыства стала лекцыйная прапаганда. Штогод чытаецца больш чым 25 тысяч лекцый, шырэй выкарыстоўваецца тэлебачанне,



Мірскі замак.

Фота А. КАЛЯДЫ.

Т Р Ы Р У Ж Ы

Да 75-годдзя з дня нараджэння народнага артыста СССР А. ІЛЬІНСКАГА

Аднагодкі і калегі і дагэтуль, прыгадваючы гэтага чалавеча, называюць яго «Шурык Ільінскі». Той, хто помніць яго на сцэне, і сёння ледзь стрымлівае ўсмішку, а, бывала, пачуўшы голас А. Ільінскага з-за куліс, глядачы ўжо дружна смяліліся. Ён грывіраваўся так, што адзін яго персанаж быў зусім неподобны на другі. І ўсё ж гэты метады паказу героя не хаваў ад нас яго мастакоўскае аблічча: гэта А. Ільінскі так разумей і адчувай адметнасць, напрыклад, матроса Пятра Хваткіна ў лаўраніўскім «Разломе» і зусім па-іншаму — матроса Швандзю ў «Любові Яравой» Н. Транёва; гэта ён адным эмацыянальным святлом выяўляў дзеда Талаша і іначай высвятляў фігуру Каржа ў «Песні нашых сэрцаў» В. Палескага. Калі гартаеш фоталагічныя яго жыцця ў мастацтва, ствараецца ўражанне, быццам наогул для яго галоўным было — не паўтарацца. Між тым, ён не з тых артыстаў, што хаваюцца за малюнічай характэрнасцю ролі. Ён меў свой погляд на чалавеча і яго лёс, у яго была свая пазіцыя ў расійскай жыцця чалавечага духу на сцэне па законах праўды ў мастацтва.

Кожны раз, калі коласаўцы гастралівалі ў Мінску, на развітанне яму з залы пасылалі ў грывіруючы тры ружы. Аднойчы голас па тэлефоне спытаў яго: «Ведаеце — чаму тры?» І растлумачыў: адна — камядзіннаму артысту А. Ільінскаму, другая — трагедыянаму, трэцяя — таленту, які аднолькава яркі і пераконаўчы ў абедзвюх інастасях. Аляксандр Ільінскі сарамліва прызнаваўся, што гэта было самым высочым камплімантам, які ён калі-небудзь чуў. А яго хвалілі, ім захапляліся выдатныя шэспіразнаўца М. Марозаў і



Дзед Талаш («У пушчах Палесся»).



Несцерка («Несцерка»).



Аркашка Шчасліўцаў («Лес»).

славутая С. Гілынтава, яму аплаздыраваў вядомы кампазітар І. Дунаеўскі і мхатаўскі рэжысёр І. Судак, яму прызнаваліся ў любові Г. Юра і А. Харавя. Ён быў удзячны ўсім ім. Дарэчы за ўсё яму было слова глядача, тры ружы ад мінскага інкогніта.

Так, Аляксандр Канстанцінавіч пакінуў у спадчыну нашай нацыянальнай культуры і сатырычных персанажаў у беларускім тэатры. Аркашка Шчасліўцаў і Расплюёў, генерал Печанегаў і Палоній, дзек Бацяноўскі з коласаўскіх старонак і дзед Нупраў з «Алазанскай даліны», Іван Аляксандравіч Хлестаню і Рабінзон — колькі адценняў смеху, якое рознае гучанне яго праменіла ў гэтых

постацях, створаных выдатным анцёрам-коласаўцамі! З'едлівы і паблажлівы, блізкісны і дабродушы, саркастычны і прасякнуты лірызмам, пераможны і спачувальны, канчатковы, як прысуд, і здатны выратаваць... Такі быў смех А. Ільінскага. І агністая ружа дастойна ўзнагароджвала яго.

Трагедыяна чыталіся яго персанажы, калі яны ставілі слеба на мяжу, за якой іх чакала справядлівая адплата лёсу. Яны маглі выклікаць і агіду, як гэта было, напрыклад, у «Нашэці» Л. Ляонава, дзе анцёр выступаў у ролі Фаюніна. Яны абуджалі і прасветлены сум. Так глядачы развіталіся з Тэўе-малочнікам; драматызм працінаў яго дзеда

Талаша. І за гэта яму — ружа ад глядачоў.

Усё ён рабіў з імпрывізацыянай лёгкасцю. Псіхалагічны малянак ролі дыктаваў заўсёды адметную пластыку і непаўторны «ільінскі» жэст. Майстэрства яго было падначалена задачы сцвярджаць вобразам светлы ідэал або выкрываць антычалавечае. Яго рэпертуар — скарбніца ўнікальных сцэнічных партрэтаў і школа сапраўднага рэалістычнага мастацтва. Яму таксама ўзнагародаў ружа...

На жаль, вось ужо адзінаццаць гадоў кветкі мы кладзем на яго магілу. Гэта даніна нашай памяці і нашай удзячнасці.
Б. КАЛЯДА.

НАВАХЦЕЖЫЦЦЯ

Да 75-годдзя з дня нараджэння Мікалая ГЕРАСІМАВА

Сярод рускіх савецкіх пісьменнікаў, якія жылі і жывуць у нашай рэспубліцы, творчасць Мікалая Герасімава займае сціплае, але адметнае месца. Празік ішоў у літаратуру сваім шляхам, імкнуўся расказаць у творах толькі пра тое, што добра ведаў сам, вывучыў па расказах непазведных удзельнікаў падзей, па архіўных дакументах. Добрае веданне жыцця — асноўная перадумова яго творчага поспеху.

Свой працоўны шлях М. Герасімаў пачаў у семнаццацігадовым узросце справаводам камунальнага аддзела ў Мала-Яраславецкім выканкоме, затым некаторы час працаваў інструктарам фізкультуры, пасля рабочым на Неўскім суднабудавнічым заводзе.

Прага да ведаў, імкненне абраць прафесію, якая затым ста-



ла б справой усёго жыцця, прывялі будучага пісьменніка ў Ваенна-медыцынскую акадэмію імя С. М. Кірава ў Ленінградзе, пасля заканчэння якой

у 1937 годзе М. Герасімаў служыў ваенным урачом у Савецкай Арміі.

Літаратурную працу пачаў з нарысаў, і толькі пасля таго, як авалодаў словам, спасцігнуў азы творчасці, захапіўся прозаю, што і вызначыла яго далейшы літаратурны шлях. Аповесці «Где сходятся берега», «Простуда», раман «Узлы» — першыя спробы маладога пісьменніка расказаць аб убачаным і перажытым, стварыць мастацкія вобразы сучаснікаў. Безумоўна, гэтыя першыя творы не пазбаўлены недахопаў, што асабліва адчуваецца сёння, калі прайшло каля пяцідзесяці гадоў пасля іх напісання.

Значна мацнейшыя ў мастацкіх адносінах аповесці «Огонь над Количевкой» і «Завтрашний день принадлежит тебе», створаныя ўжо ў пасляваенны

час і пазначаныя аўтарскай спробай глыбей пранікнуць у псіхалогію герояў, адчуць тое самае важнае, характэрнае, што кіруе імі ў выключных жыццёвых абставінах.

Так, у аповесці «Завтрашний день принадлежит тебе» расказваецца пра Пецярбург дарэвалюцыйнага часу.

Другі твор тэматычна звязаны з падзеямі Вялікай Айчыннай вайны. Пісьменнік у ім малое прывабнае вобразы савецкіх лётчыкаў, тых, хто разам з усім савецкім народам набліжаў перамогу над фашызмам.

Дарэчы, з названымі аповесцямі чытачы змогуць неўзабаве зноў пазнаёміцца. У наступным годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпускае аднатомнік выбраных твораў М. Герасімава.

Іван ПАЎЛЮКОЎСКІ.

ПАЭТ ЗАЛАТОЙ РАНИЦЫ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Міхася БАГУНА

У напярэсціннем акне вецер рвануў фіранку, бліснула маланка і недзе воддалі загрымеў гром. Ішоў цёплы летні дождж. Яшчэ далёка было да вечара, а ў пакойчыку пацямнела. Нас сабралася чалавек каля васьмі. Паэты Валеры Марак, Анатоль Волны, Сяргей Дарожны, Юрка Лявонны. На канапе ўсеўся празік Эдуард Самуйлёнак. Побач з ім перабіраў лісцікі бланкота Міхась Багун. Ён чытаў паэму «Канчыта з-пад Талаша».

Такія сустрэчы ў Доме пісьменніка былі частымі. Ішоў 1936 год. Падзеі ў Іспаніі хвалілі ўвесь савецкі народ. І гэта хваліліне водгулле адзвалася ў творах пісьменнікаў.

...А змрок гусцеў.
І вось, як гнеў,
Як віхар блізкай буры.



Напружаны голас празвінеў Далорэс Ібаруры:
— Вайцы, Іспанія краса,
На фронт адзіным строем!
Во лепш, чым жонкаю труса,
Выць удавой героя!

З капяжоў па вуліцы струменілася вада, вецер сціхаў. Зда-

валася, што і прырода слухае паэта.

М. Багун папраўляў рукою свой чуб, выціраў на лбе кропелькі поту, некалькі разоў папярэджваў, што твор яшчэ канчаткова непрацаваны. Пісьменнік не быў навічком у літаратуры. У яго творчым багажы меліся кніжкі «Рэха бур» (1931), «Рэвалюцыя» (1932), «Пазэмы» (1935) і карэктурны адбіткі зборніка «Вершы і аповяданні» (1936).

Паэт праявіў сябе і як перакладчык. На беларускай мове ў яго ўзнаўленні чытач знаходзіў творы А. Пушкіна, У. Маякоўскага, раманы М. Астроўскага, Я. Гашака, Ф. Панфёрава. Пачынаючы з другой паловы дваццатых гадоў творы М. Багуна змяшчаліся ў рэспубліканскім перыядычным друку, некаторыя з іх ён падпісваў псеўданімамі «Багунец» і «Багун».

М. Багун часта выступаў на

літаратурных вечарах у рабочых і маладзёжных клубах.

У 1927 годзе ён скончыў педагагічныя курсы пры Мінскім педтэхнікуме. Два гады настаўнічаў у Бягомльскім раёне, пасля працаваў у Дзяржаўным выдавецтве БССР. Памёр пісьменнік на дваццаць дзевятым годзе жыцця.

...Калі Камароўкі на рагу Дрэвапрацоўчай і Маяўшчынскай вуліц жывіў ён у Мінску ў невялічкім драўляным доміку. Тут паблізу, усёго праз некалькі дамоў, жывіў Эдуард Самуйлёнак. Мне не раз даводзілася сустракацца з імі, нарадавацца іх дружбе. Незабыўнымі засталіся іх вобразы, а таксама вобраз маці Міхася Багуна, добрай, прыветлівай Веры Яфімаўны. Яна ганарылася тым, што яе сын, сын былой панскай парабчанкі, стаў пісьменнікам у час залатой раницы будаўніцтва сацыялізму ў нашай краіне.
Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

Двойчы я наведаў Славацкую Сацыялістычную Рэспубліку. Гэтыя паводкі былі вельмі цікавымі і карыснымі: акрамя азнамлення з самабытнай культурай народа мне пашэнціла сустрэцца з многімі славацкімі пісьменнікамі, наладзіць з імі творчыя кантакты.

Прапаюваю ўвазе чытачоў два апавяданні вядомых славацкіх празаікаў — Любаша Юрыка і Яна Бенёва.

Любаш Юрык — малады славацкі пісьменнік. Закончыў універсітэт імя Каменскага ў Браціславе. Працуе ў штотыднёвіку «Новае слова». Выдаў два зборнікі апавяданняў — «На палыўнай вуліцы» (1973) і «Доўгая цяжкая дарога» (1975). Апавяданне «Апошні вераснёўскі дзень» было надрукавана ў зборніку «Доўгая цяжкая дарога».

Ян Бенёв — галоўны рэдактар браціслаўскага выдавецтва «Славацкі пісьменнік». Аўтар некалькіх кніг: «Кожны дзень — дзень нараджэння» (1964), «Над блакітным светам сабана» (1971), «Алея каханья» (1975), «Жыццё з журбот» (1976). З апошняга зборніка і ўзята апавяданне «Валы».

Яўген КАРШУКОУ.

Любаш ЮРЫК

АПОШНІ ВЕРАСНЁЎСКІ ДЗЕНЬ

Стары Якуб жывіў у нізенькім пабеленым дамку на самым краю вёскі — там, дзе дарога крута паварочвала ўбок; за гумнамі пачыналася поле, за ім падымалася крутая гара, дом быў агароджаны амаль зніўшым драўляным плотам, у якім ужо і дошкі дзе-нідзе павыпадалі; адразу за домам трымаў Якуб маленькі агарод з градамі цыбулі і бульбы. Дом меў лядачы выгляд: месцамі белая атынка паабсыпалася, і сцены жаўцелі лапінамі гліны; зарасла зялёным мохам і чарапіца—у непагадзь дах працякаў. Два пакойчыкі Якубавага дома былі сырныя, цёмныя і халодныя — знізу дужа цягнула холадам ад глінянай падлогі; бэлькі на столі пачарнелі і пабелі на іх ледзьве трымалася. Праз брудныя вузенькія вокны мутна цадылася святло. Мэблі было не дужа. Кухонная абстаноўка складалася з жалезнай пліты, патрэсканага буфета і хісткага стала з двума крэсламі і гэткай жа хісткай лаўкай—пад вядро з вадой. У пакоі стаялі два ложка, шафа і камод. Бяссоннымі начама Якуб чуў, як нястомна тачыў шашаль дрэва. Увогуле ж Якуб мала затрымліваўся дома, больш любіў сядзець на лэвацы пад вокнамі. Са свайго высокага месца ён мог назіраць за цэлай вёскай, бацьчы, што робіцца за насыпам, на будаўнічай пляцоўцы, адкуль даносіўся прыгушаны гул машын. Вечарамі з пляцоўкі біла яркае святло пражэктараў.

Вёска даўно абязлюдзела. Маленькія пачарнелыя домікі выглядалі адзінокімі і забытымі. Было гэта надта сумнае відовішча. На крывенькіх вуліцах панавала цішыня; прысады зараслі бур'янам, і з комінаў не

цягнуліся ў неба прывычныя слупкі дыму: толькі час ад часу прабягалі праз вуліцу і знікалі за дамамі бадзяжны сабака ці адзічэлы кот. Якуб быў апошнім жыхаром вёскі: усіх жа вяскоўцаў перасялілі ў бліжэйшы горад. Там яны атрымалі кватэры і новае месца жыхарства, бо вёску вось-вось збіраліся затапіць і на яе месцы пабудавалі плаціну. А Якуб... Якуб, як тая кропка ў канцы сказа, быў апошнім, з таго, старога свету. Нізашто не хацеў кранацца з родных мясцін: аб'явіў, што памрэ там, дзе нарадзіўся. Ён нават не мог уявіць сваё жыццё ў горадзе, таму і заставаўся ў сваім дамку. І хоць яго ўгаворвалі інжынеры і іншыя афіцыйныя асобы выселіцца з вёскі, быў упарты. Пакуль не пачалі пускаць ваду — хай хоць да тае пары пакінуць у спакоі. Пакінулі.

Цяпер сядзеў на лавачцы і пазіраў перад сабой, на даліну, пазіраў на знаёмыя домкі, на вуліцы і агароды. Некалі вёска ажывала яшчэ на світанні: людзі спяшаліся на поле, запрагалі коней, пастух выганяў кароў і авечак. І вось сёння вёска чакае, калі яе затапяць...

Якуб не ведае, чым заняцца. Усё жыццё працаваў на зямлі, і зараз адчувае сябе зусім лішнім: годнасць чалавека вымяраецца яго патрэбнасцю працаваць. А што ён? Часам насычае дроў, пойдзе на свой агародчык і ўскапае там зямлю, патопчацца каля дому... Большасць часу аднак праседжвае на лавачцы, курыць ды пазірае на даліну. Удалечыні ўецца дарога, па ёй паўзуць, як жучкі, аўтамашыны: развозяць друз і цэмент на плаціну, якая неўзабаве праглыне цэлую даліну.

Спачатку Якубу падалося, што ўнізе, у вёсцы, нешта прамільгнула. Прыгледзеўся і каля будынкаў заўважыў незнаёмага на веласіпедзе — як той вырульвае паміж дамамі, выбіраючы дарогу. Якуб меў добрыя вочы і вызначыў — на веласіпедзе малады хлопец. Ён ехаў паволі, нібы любавяўся пустой пакінутай вёскай. Паступова набліжаўся да Якубавага дома, аднак самога гаспадара, пэўна, яшчэ не мог бачыць. На багажніку веласіпеда былі прывязаны нейкія пруткі. Якуб здагадаўся, што гэта маленькія дрэўцы.

Задумліва пашкробшы бараду, Якуб выцягнуў з кішэні невялікую табакерку, памяў пальцамі тытунь, сыгнуў у паперчыну і зляпіў языком цыгарку. Потым — прыкурыву. Тытунь быў моцны і едкі.

У гэты момант з-за вугла вынырнуў хлопец на веласіпедзе. Той самы, які вёз маладыя дрэўцы. Убачыў старога і ад нечаканасці аслупняў.

— Гэй, дзед! — звярнуўся нарэшце да старога. — Што тут робіце?

— Я тут живу, — буркнуў незадаволена Якуб, трымаючы ў зубах цыгарку. — Скажы лепш, што ты тут робіш?

— Жывяць? — здзівіўся хлопец. — Гэтую ж мясцовасць збіраюцца затапіць... Я вось еду пасадаць дрэўцы, там, на гары, — паказаў на стромы

ўзгорак. — Мы тут на суботніку...

— Садзіце сабе, — буркнуў зноў Якуб. Не любіў ён, калі яго непакоілі.

— Праз колькі гадкоў з іх вырасце лес. Тут будзе возера, а там, вышэй, лес. Прыгажосць!

Якуб падумаў, што праз некалькі гадоў ён будзе ўжо ляжаць у зямлі... Тое, што зараз казаў хлопец, яго не цікавіла, ва ўсялякім выпадку, зусім не гычылася.

— Ну, ідзі, ідзі, — кінув сярдзіта. — Пасадзі свае дрэўцы.

Але хлопец спакойна разгледваў гару і, здавалася, аб нечым разважаў.

— Слухайце, дзед, — загаварыву праз колькі хвілін. — Што, калі б вы памаглі мне з гэтымі дрэўцамі? Яшчэ ніколі ў жыцці не даводзілася саджаць іх.

Якуб унурыўся ў хлопца.

— Пакінь мяне ў спакоі, — адрэзаў. — Я ўжо стары. За сваё жыццё нарабіўся... Ты малады, сам управішся.

— Ну, што вы, дзеду, — хлопец зычліва ўсмінуўся. — Не такі ўжо стары вы... Пакажыце толькі мне, як гэта робіцца, а ўжо я потым — сам. Добра?

— Адстань, — Якуб пазіраў на даліну і перад яго вачамі паўставала колішняя вёска, усё яго цяжкае жыццё.

Хлопец сеў на веласіпед.

— Ну, як хочаце, — сказаў ён. — Не меў намеру вас злапаць.

І — паехаў. Якуб усяго нейкі момант пазіраў на яго спіну, дрэўцы. Потым хуценька выплюнуў цыгарку і прытаптаў яе нагой.

— Пачакай! — крыкнуў хлопец і пайшоў на дварышча. Скінуў стары пінжак, узяў невялікую матыку і драўляны колік. — Ладна, пойдзем, — сказаў. — Пакажу табе, як трэба ўсё гэта рабіць!

Дарогай не размаўлялі. Хлопец вёў у руках веласіпед і навістваў. Навокал узвышаліся валы зямлі. Збоку ляжалі піні, паломанае голле і сухі малінік.

— Мы прыйшлі першыя, — сказаў хлопец і паказаў на зямлю дрэўцы. — Можам пачынаць.

Якуб не меў ніякага жадання размаўляць. Думаў пра тое, што мусіць пачынаць працу, з якой не сам будзе мець карысць, а іншыя. Што, уласна, усё жыццё толькі і робіць для іншых, і сам не паспеў усім удосталь нацешыцца. Так і са старымі. Ці паспее гэты хлопец нарадавацца са сваёй працы? І наогул, ці варты ён таго, каб Якуб нечаму яшчэ вучыў бланюка?

Якуб завагаўся. Аднак хлопец пазіраў на яго з надзеяй.

— Што ж, вучыся. Вось так трэба... — уздыхнуў нарэшце Якуб і ўзяў у рукі матыку і колік.

Хлопец усё адразу зразумеў... Справа была зусім не цяжкая. Неўзабаве высадзілі цэлы рад дрэўцаў. Потым прыехалі і далучыліся да іх іншыя хлопцы і дзяўчаты, і ўвесь схіл напоўніўся іх галасамі, жартамі, смехам. Якуб, прысеўшы на пень, кіцаў позіркі то на моладзь, то

на даліну, дзе павінна было з'явіцца возера, то на схіл з будучым лесам.

Неўпрыкметку звечарэла. Сонца зрабілася вялікім, матавым, і горы набылі цёмна-блакітны колер. Быў апошні вераснёўскі дзень, уладарыла восень, жаўцела лісце на дрэвах, ад зямлі несла холадам. Якуб успомніў пра свой пусты дамок, пра маўклівую вёску і адразу на яго найшоў сум — гэта ж ён застаўся адзін...

— Ну, што, дзеду? — вывеў яго з задумлення хлопцаў голас.

— Адпачываеш?

— Як бачыш. Адпачываю.

— Памаглі вы нам!

Якуб усмінуўся.

— Не варта гаворкі, — азваўся і па-ранейшаму пазіраў на даліну і горы, якія паступова цямнелі.

— Як вам аддзячыць? — спытаў хлопец.

— Аніяк, — буркнуў Якуб. — Не трэба мне нічога.

— Паехалі б вы з гэтай вёскай. Да людзей...

— Пакінь мяне ў спакоі, — адрэзаў стары. — Мне добра і аднаму.

Памаўчалі.

— Калі вы перадумаеце — скажыце! Я вам памагу, — прамовіў хлопец.

Якуб не адказаў. Усё мацней яго агортвала нейкае дзіўнае пачуццё страты, скруха.

— Пайду, — сказаў і панура пачаў спускацца ўніз.

— Дык вы сур'эзна ні ў чым не маеце патрэбы? — закрычаў наўздагон хлопец.

Якуб пераадолеў ужо ладны кавалак схілу, абыходзячы саджанцы і сочачы, каб дзе не спатыкнуцца.

— Нічога мне не трэба. — адгукнуўся ён. — Але...

У тую ж хвіліну таропка павярнуўся да хлопца:

— Прыйдзі заўтра. Можна, і паможаш мне. Мо ўсё ж надумаю перасяляцца...

І больш стары ўжо не азіраўся.

Ян БЕНЬЕ ВАЛЫ

1

Колі год мінула, як я іх бачыў — круцяць галовамі ў ярме, цягнуцца спякотным летнім днём з возам па пыльнай палаявой дарозе, і з пяс іх звесаюць ліпкія ніткі сліны...

Пачынаю нават сумнявацца, ці быў наогул той вясновы ранак у маім жыцці, калі мы з партфелямі ў руках вярталіся ў вёску, якая паспела ўжо акулнуцца ў самыя апошнія навіны:

«Ці чулі вы? Кулігавых валоў ноччу ўкралі! Вывелі сад, а потым, кажуць, нечым капаты абкруцілі, бо далей няма слядоў...».

Прыблізна за пяць-шэсць тыдняў перад сваім адступленнем, у хмурыні і маўклівых студзеньскіх вечар, нямецкія салдаты, як вогненныя языкі, скакалі ад хлева да хлева. Кароў і коней не чапалі, але валоў адвязвалі і выводзілі ўсіх без выключэння. Пакінулі на ўсю вёску хіба толькі аднаго — якога памылкова прынялі за карову... Якраз тады, калі я цікаваў з падцення, схпіў мяне высокі худы немец за плячо — давай, гані яму валоў у горад! Мусіла маці вельмі ўпрошваць немца, тлумачыць, што ідзе ноч, а я яшчэ малы, — упрошвала, пакуль той махнуў рукой і пакінуў мяне ў спакоі.

II

Праз якія чатыры гады я ўжо сам крочыў баразной заваламі і моцна трымаў ручкі плуга. Дужа ганарыўся, што магу ісці з імі ў поле працаваць і вяртацца стомлены дамоў гэж прыцемкамі. Недзе на другое лета вёз я пшаніцу з поля. Каб перабрацца з адной палаявой дарогі на другую, трэба было з паўкіламетра ехаць па шасейцы. Трымаючы за ярмо, вёў я валоў ускрай дарогі: так менш яны палохаліся машыны. За гэтым заняткам і напаткала неяк мяне аднакласніца, прыгожая бландынка: гэта з яе я не зводзіў вачэй і на ўроках, і на перапынках, бо Вера была для мяне больш, чым звычайная аднакласніца. Уражаны нечаканай сустрэчай, доўга пазіраў я на легкавушку з закрытым верхам: за рулём сядзеў Верын бацька, адвакат, а побач з ёй самаўпэўнена тырчэў загарэлы малады чалавек у цёмных акуллярах.

Узімку наша школа выехала на лыжную прагулку. У поездзе мне пашчасціла трапіць у адно купэ з Верай. А вечарам на турбазе, перад тым, як заснуць, я доўга марыў, як на лыжні Вера мяне пакахае. А яна... яна адразу ж на другі дзень, пасля вячэры, сабрала дзяўчат і весела раскавала і паказвала ім, як я летам брыў па шасейцы з валамі, дзяўчаты гучна смяяліся і азіраліся на мяне.

Здаецца, калі б там, на шасейцы, яны, усе гэтыя насмешніцы, трапіліся мне, выцягнуў бы жалезны прут з ярма і паказаў ім, дзе ракі зімуюць...

III

Кааператыў стварылі ў нас адразу ж пасля жніва. К таму часу я ўжо меў атэстат сталасці і памагаў першаму нашаму старшыні пісаць прамову, з якой ён меркаваў выступіць перад пачаткам разворвання межаў. Прамова была падрыхтавана, але старшыня той знамянальнай раничай чамусьці нават не выніў паперчыну з кішэні... Сказаў усяго некалькі фраз, і два трактары так урэзаліся плугамі ў сухі схіл іржышча, што за імі засталіся вялізныя, мо з вядро, груды зямлі, і старыя гаспадары ледзь валасы не рвалі на галаве ў роспачы...

На досвітку наступнага дня мой дзед разбудзіў мяне і сказаў, што трэба ісці араць валамі, бо калі трактары ўсё поле так папсуе, кааператыў ураз прагарыць. Што казаць, не дужа хацелася мне ісці, але пайшоў, бо не меў я права адмаў-

ляцца: сам жа ўгаворваў дзеду падпісаць заяву аб прыёме ў кааператыў, нават страшэй, што яго, упартага, могуць выселіць на горшы ўчастак у канцы вёскі. Вось і давялося мне цэлы тыдзень араць. Шэсць валоў пар пракладвалі баразны за баразной, і калі хоць на сто метраў якая была карацейшая, мужчыны не хацелі ісці на гэта месца: кожны навінен араць сваю пайку. Добрасумленна. Па справядлівасці. У кааператыўе ж трэба працаваць з адволькавым стараннем — усім гуртам, сумесна, свярджалі яны, і часта задумліва пакурвалі.

Калі мы на шосты дзень вярталіся з ворыва, пайшоў дробны густы дождж. Абрэдзеў ён і людзям і жывёле. Нечакана мае валы падхапіліся, збеглі з дарогі і, як звяр'яцелыя, кінуліся трушком праз канаву ў бок старога гряда. Мужчыны смяяліся: «Ага, вунь як уцякаюць ад калектыўнай працы!».

Спыніліся, калі згубілі драўляную барану з плугам. Вядома, атрымалі па пясках пугаўём. А праз нейкі час у двары я апошні раз у сваім жыцці выпрагаў валоў.

IV

Дома, перад самым паступленнем у інстытут, мяне чакала запрашэнне на суботнік. Папрацаваўшы, праз два дні я пакінуў вёску, а калі потым — праз месяц — вярнуўся, не было ў ёй ні адной пары валоў. Памаглі ўзараць поле пад азімыя, і іх кааператыў прадаў...

V

Летась у самалёце над Брно я прыгадаў, з якой прагнасцю пілі ваду нашы валы і як аднойчы ў лесе яны мусілі выцягваць на бераг ракі грузоны дрывамі воз разам з запрэжанымі ў яго коньмі — коні ніяк не маглі скрануць воз з месца. І паволі дайшло да маёй свядомасці, што ўласна я вельмі даўно прагну ўбачыць, як валы пасвяцца, як ляніва ляжаць на баку, адмахваючыся ад кулістых аваднёў.

Прыхінуўся галавой да спінкі крэсла, закрыў вочы, і мне так захацелася яшчэ хоць калі-небудзь паляжаць на спіне ў пустым возе, які цягнуць валы наезджанай палаявой дарогай, пазіраць у яснае блакітнае неба і слухаць, як шоргае драўлянае ярмо на валовых шыях...

VI

Улетку, калі мы з маім знаёмым праязджалі на машыне па нізіннаму поўдню, ён сказаў мне, што недалёка, у адным аддзяленні дзяржаўнага маёнтка, яшчэ выкарыстоўваюць не сельскагаспадарчых работах валоў. Вельмі мне карцела паехаць і хоць адным вокам зірнуць на тых жывёлін, але мой спадарожнік і гаспадар машыны катэгарычна заўважыў:

— Дзеля нейкіх звычайных валоў не будзем рабіць дзясць лішніх кіламетраў. Калі б там, скажам, яшчэ была механізаваная комплексная брыгада...

Шафёр націснуў на педаль газу і машына памчалася да бліжэйшага раённага гарадка...

Пераклаў са славацкай Яўген КАРШУКОЎ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Міхалу Модэлю ў сувязі з напаткаўшым яго вялікім горам — смерцю жонкі.

Нэлі ТУЛУПАВА

ЯК НАБЫЎ Я САБЕ ДАЧУ...

Па парадку буду значыць.
Жыў, як жыў. Не знаў турбот.
Ды набыў сабе я дачу.
Сад завёў і агарод.

— Ну, навошта табе дача? —
Гаварылі мне сябры. —
Побач — мора, блізка — Вяча,
Пералескі і бары.

— Разгрузіцца, — кажу, — трэба,
Гараджанін усё-ткі я...
А там — поле, а там — неба,
А там, браткі, цішыня!
І нічога, што далёка,
Я жывот свой пратрасу.
Далыгляд затое вону,
Ногі просяцца ў расу.

Вось і май па небе скача.
Век жыў — не памірай!
Выпраўляўся я на дачу
Пасядзецц, пазагараць.
У сетку — тэрмас, мяч у сетку,
Тое-сёе праглынуць.
Надуўны матрац, ракеткі
Усцягнуў я на спіну.
Прыкупіў сабе нагору,
Брыль купіў, іду, як пан.
Падыходжу. Ці то ў горад,
Ці на сцэну я папаў?

Дачкі, домкі, як цацкі,
Ды разьба; ды флюгерні!
На градах таўстыя дзядзькі
Полюць морыву, бурані.
Ну а цётка, нібы плотак,

У вачах аж стракаціць!
У купальніках і шортах,
Аж душа пад дых ляціць.

Каб не муліць людзям вочы,
Лёг у зацішку, далей...
— Во, разлётся! Нібы ў Сочах.
Мне крычаць: — Ты што, самлеў?
Паглядзіце на артыста!
Не было такіх шчэ тут...
Калі ў нашым таварыстве,
Упрагайся ў хамут!

...Усё лета дачу ставіў.
Потым будну для дварняг.
Сад садзіў. І тын паставіў,
Ані ночы, ані дня.
То — крапіва, то — дзядоўнік,
Я у драпінах хаджу.
Забінтованы, як воін,
Праз бінты на свет гляджу.
Упрагуся ў барану я,
Аж зямлю скародзіць нос...
Бараную, бараную, —

Сам па плечы ў грады ўрос.
То жукоў хаджу збіраю,
То разводжу я шпакоў,
А на Вячы загараюць,
Падсякаюць шчупакоў!
У садзе — куры, ў садзе — нозы,
Паспрабуй тут угледзець!
Давялося да марозу
Замест пудзіла сядзець.
Застудзіў, браточкі, бок я,
Калдыбаю, як удод!
Каб вы скіслі, агурочкі,
Насаліў вас на пець год!
Наварыў павідла цэбар.
Што мне з ім цяпер рабіць?
Мне павідла ані цэпам,
Ані гірай не разбіць.
То — варэнне, то — кампоты,
Марынуў сабе зноў...
Уцякаю я з работы,
І забываю пра кіно,
Тэлевізар не ўключваю,
Не чытаю я газет...
І усё думаю наचाі:
— Як там людзі? Як там свет?

Яўген ДУДАР

«ОЙ, ГОП, ТРЫ-ТЫ-ТЫ...»

ГУМАРЭСКА

Я прагнуўся сярод ночы. За
сцяною брынкала піяніна.
Брынкаанне не вельмі моцнае.
Можна, я і не прагнуўся б. Але
за сцяною былі чуваць крыні
тэлевізара і гукі магнітафона.
Цяпер адтуль даляталі акорды
першапраходцы ў музыцы!

Ой, гоп, тры-ты-ты...
Ой, гоп, тры-ты-ты...
Я сабаў усе ўнутраныя рэ-
зервы. Задрамаў. Як заяц. На
«тры-ты-ты» зашмырваў вочы,
на «ой, гоп» расплюшчыў.
Нарэшце аматар супакоіўся.
Я заснуў.

На світанні зноў разбудзіла:
Ой, гоп, тры-ты-ты...
Ой, гоп, тры-ты-ты...
Я глянуў на гадзіннік. Чац-
вёртая. Цікава, хто за інстру-
ментам? Ці іхні старшанькі, ці
меншанькі? А можа, у бабуні
бяссонніца? Можна, у ле на сці-
ле гадоў талент прабудзіўся?
Вунь колкі пенсінераў зараз
нінулася ў літаратурную твор-
часць!..

На працы ўсю змену насвіст-
ваў:

Ой, гоп, тры-ты-ты...
Ой, гоп, тры-ты-ты...
Пад канец працоўнага дня
налега мяне вылаў, і сказаў,
што адно і тое ж паўтарае толь-
кі папугай...

Прышоў дадому. Перанасіў.
Сеў за філасофію. Бо праз тры
дні экзамен. Заслродзіўся. А
за сцяною:

Ой, гоп, тры-ты-ты...
Ой, гоп, тры-ты-ты...
Цікава, аднак, хто гэта
брынкае?
Выйшаў на балкон. На дру-
гім балконе — суседна.

— Добры дзень!
— Добры дзень!
— Купілі піяніна?
— Купілі. Для дзетак. Цяпер
культура расце. Трэба вучыць
дзяцей музыцы.
На балкон выбегла малень-
кая музычка.

— Дзядзя, а ў нас ёсць пі-
яніна...

— Ідзі, ідзі, іграй, — пагла-
дзіла мама ле па галоўцы. —
Дзядзя вельмі падабаецца, як
ты іграеш. Дзядзя любіць му-
зыку...

Дзядушчынка пабегла. З пакой
зноў далаяцела:

Ой, гоп, тры-ты-ты...
— Ведаецца, — сказала су-
седна, — так цягне дзіця да
музыкі. Начаі прачынаецца і
блжыць да піяніна...
— Колькі вайшай дзядушчыны?
— Сем.
— Моцарт у шэсць сваёю іг-
рою паланіў паў-Еўропы.
— Хто-хто?
— Моцарт.

— Ну, яго бацька, мабыць,
нейкі начальнік. Нейкую адка-
зную пасаду займае. Наша за
мяжу не паедзе...

Прайшло некалькі тыдняў у
штодзённым і штоночным «ой,
гоп, тры-ты-ты». Я спадзяваў-
ся, што майя маленькай сусед-
цы альбо наданучыць брын-
каць, альбо яна хоць крыху
паднімецца вышэй па лесвіцы
музычнага майстэрства. Але
з-за сцяны даносілася адно і
тое ж «ой, гоп, тры-ты-ты». І
раніцою, і вечарам, і сярод
дня, і сярод ночы. Яно гуло ў
майя галаве, налала ў пячонцы,
іграла ў кожным нерве, ныла ў

нырках і мурашкамі лазіла па
скуры.

Аднойчы, у час чарговых пе-
рагавораў на балконе, я вы-
казаў суседцы свой погляд на
культуру. Маўляў, правільна
робіце, што далучаеце дзіця
да прыгожага. А ёсць у нашым
доме людзі, якія не прывуча-
юць дзяцей паважаць су-
седзяў, клапаціцца пра іх-
ні спакон. Потым намля-
нуў, што лепей было б, каб су-
седзі паставілі інструмент у
іншы пакой. Месяца яму ў гасці-
най, а не ў дзіцячай спальні.
Ды і гасцінай не мяжуе з ні-
водным суседом.

Суседна насцярожана на мя-
не глянула, тады сказала:
— Ніколі б не падумала,
што вы не любіце музыку. А
пра вас так хораша гавораць
у доме. У газетах фатаграфіі
змяшчаюць. У інстытуце завоч-
на вучыцеся... Зрэшты, кожны
робіць у сваёй кватэры тое,
што яму падабаецца...

З гэтага часу і яна, і сусед
перасталі са мной вітацца.

А за сцяною раздавалася:
«Ой, гоп, тры-ты-ты...»

Аднойчы прынёс я дадому
баян. Навучыўся на ім іграць
першае калена з факстрота
«В нашэй жыцці всякое быва-
е».

Як толькі за сцяною пачуец-
ца: «Ой, гоп, тры-ты-ты», я ха-
паю баян і даю водпаведзь.
Дзіця перастае іграць. Ма-
быць, прыслуховаецца, як я
іграю. А вось сніня чуў, як су-
седзі перацягвалі піяніна ў
другі пакой...

Пераклаў з украінскай
М. БАЗАРЭВІЧ.

3 ЗАМЕЖНАГА ГУМАРУ

— Рэнэ, ты ведаеш алфавіт? — запытаў настаўнік.
— Так, месце ведаю.
— Тады адкажы, якая літара ідзе пасля «А»?
— Усе астатнія.

П'ер прыйшоў са школы.
— Тата, ты можаш распісацца з заплушчанымі вачамі?
— Магу, канечне.
— Тады распішыся ў маім дзённіку.

Размова ў фотаатэлье.
— Вы павялічваеце здымкі да натуральнай велічыні?
— Так.
— Цудоўна. Я вам паніну фота Эйфелевай вежы...

Прафесійная прывычка рэпарцёра:
— Прабач, мама, што доўга не пісаў і не было фантаў.

На силдзе кінатэатра мыш, пахрумстваючы, грызе ролік кіна-
фільма. Другая мыш пытае яе:
— Добры фільм?
— У кніжным варыянце быў лепшы.

Сабраў і пераклаў В. БАБЕЯ.

ФРАЗЫ

Каб быць майстрам смеху, неабавязкова ўмець прыгожа смяяць-
ца.

Шэры колер ахоўны, але менавіта яго чамусьці прыкмячаюць
крытыкі.

Столькі жадаючых мець славу Ньютана — яблыну недзе ўпасці!

Маладому гунарэжысёру давяралі ставіць... нямыя сцэны.

Наўнасць вады не заўсёды вызначае глыбіню.

С. КІРЭЯЧУК.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...



— Ніяк не зразумею, чаму я расту, а ты не.
Мал. У. БАРАНОУСКАГА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэр-
ства культуры і праваўлення Саюза пісателёў
БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 12345678910 12345678910 АТ 02534

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-
рава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзна-
га сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палі-
тычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела
прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і біб-
ліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музы-
кі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва,
архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, ад-
дзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і мас-
вай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85,
бухгалтэры — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс
БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [адказны сакратар], Уладзімір
ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін
ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,
Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэда-
ктара], Уладзімір НЯФЭД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ,
Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАН-
КА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола
ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.